

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

FINANČNÍ GRAMOTNOST SENIORŮ ŽIJÍCÍCH
V SOCIALISTICKÉ EKONOMICE A SENIORŮ ŽIJÍCÍCH DNES
V KAPITALISMU
Bakalářská práce

Autor: Dominik Novák

Vedoucí práce: prof. Ing. Richard Pospíšil, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „*FINANČNÍ GRAMOTNOST SENIORŮ ŽIJÍCÍCH V SOCIALISTICKÉ EKONOMICE A SENIORŮ ŽIJÍCÍCH DNES V KAPITALISMU*“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího práce a uvedl jsem v ní všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne: 20.4.2023

Podpis

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval především mému vedoucímu prof. Ing. Richardu Pospíšilovi, Ph.D. za cenné připomínky, osobní rady a odborné názory, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce. Mé díky patří i všem respondentům, kteří mi věnovali chvíli jejich času a vyplnili dotazník, který je součástí mé bakalářské práce.

Anotace

Téma této bakalářské práce je „Finanční gramotnost seniorů žijících v socialistické ekonomice a seniorů žijících dnes v kapitalismu“. Seniori budou rozděleni do dvou skupin na základě toho, jestli strávili více než polovinu produktivního života v socialistické ekonomice nebo naopak v ekonomice tržní. Teoretická část se věnuje nejprve stáří, stárnutí a definování pojmu „senior“. Na základě dat Českého statistického úřadu je doloženo, že se každoročně zvyšuje počet seniorů a populace vyspělých států, kam Česká republika bezpochyby patří, začíná stárnout. Dále je pojednáno o finanční gramotnosti, finančním vzdělávání a podpoře finančního vzdělávání jak v České republice, tak za jejími hranicemi. Popsán je jak model socialistické ekonomiky, tak té kapitalistické, navíc s procesem transformace České ekonomiky. Cílem bude zhodnotit, popsat a zanalyzovat úroveň finanční gramotnosti těchto dvou skupin seniorů prostřednictvím dotazníkového šetření. Navíc budou seniorům doporučeny vzdělávací instituce, kde si mohou doplnit vzdělání v oblasti financí.

Klíčová slova: Finanční gramotnost, seniori, socialismus, kapitalismus, dotazníkové šetření

Anotation

The topic of this bachelor's thesis is "Financial literacy of seniors living in a socialist economy and seniors living in capitalism today". Seniors will be divided into two groups based on whether they spent more than half of their productive life in a socialist economy or, conversely, in a market economy. The theoretical part first deals with old age, aging and defining the term "senior". Based on data from the Czech Statistical Office, it is documented that the number of seniors increases every year, and the population of developed countries, to which the Czech Republic undoubtedly belongs, is starting to age. Financial literacy, financial education, and financial education support both in the Czech Republic and abroad are also discussed. Both the model of the socialist economy and the capitalist one is described, in addition to the process of transformation of the Czech economy. The goal will be to evaluate, describe and analyze the level of financial literacy of these two groups of seniors through a questionnaire survey. Educational institutions will be mentioned where seniors can supplement their education in the field of finance.

Key words: Financial literacy, seniors, socialism, capitalism, questionnaire survey

Obsah

ÚVOD	6
1. ŽIVOT, STÁŘÍ A SENIOŘI.....	10
1.1 PROJEVY STÁŘÍ.....	12
1.1.1. TĚLESNÉ PROJEVY STÁŘÍ.....	12
1.1.2. PSYCHICKÉ ZMĚNY STÁŘÍ	14
2. DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ S DOPADEM NA STÁRNUTÍ ČR.....	16
2.1 STÁRNUTÍ POPULACE V EVROPĚ	18
3. DŮCHODOVÝ SYSTÉM ČESKÉ REPUBLIKY	20
3.1 STAROBNÍ DŮCHOD V ČESKÉ REPUBLICE	22
4. FINANČNÍ GRAMOTNOST	25
4.2 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	27
4.3 PODPORA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI V ČR A VE SVĚTĚ	29
4.4 POSTAVENÍ SENIORŮ K FINANČNÍ OTÁZCE	30
5. SOCIALISMUS	33
6. KAPITALISMUS.....	36
7. TRANSFORMACE ČESKÉ EKONOMIKY ZE SOCIALISTICKÉ NA TRŽNÍ.....	38
8. VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ.....	39
8.1 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU	40
8.2 SENIORSKÁ AKADEMIE BRNO	42
8.3 AKADEMIE TŘETÍHO VĚKU	43
8.4 UNIVERZITY VOLNÉHO ČASU	44
8.5 SOUKROMÉ VZDĚLÁVÁNÍ.....	44
8.6 VIRTUÁLNÍ UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU.....	45
9. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ PROVEDENÉHO VÝZKUMU.....	47
ZÁVĚR.....	79
SUMMARY	83
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	84
SEZNAM GRAFŮ	90
SEZNAM TABULEK.....	91
SEZNAM PŘÍLOH	93
PŘÍLOHY.....	94

Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje finanční gramotnosti seniorů. Tématem je „Finanční gramotnost seniorů žijících v socialistické ekonomice a seniorů žijících dnes v kapitalismu“. Pro finanční gramotnost jsem se rozhodl právě proto, že se jedná o velký a významný fenomén. Populace celosvětově stárne a začínají se měnit věkové struktury. Ve společnosti neustále narůstá počet seniorů, a naopak jiné společenské skupiny ubývají. Senioři tak budou v blízké době nuceni mít vysokou úroveň finanční gramotnosti, aby se nestávali mnohem více terčem osob chladnokrevné povahy, které by jejich finanční neznalosti využívali ve vlastní prospěch. Právě v dnešní moderní době lze spatřovat a vnímat důležitost porozumění finančním produktům a samotné orientaci ve financích a ekonomice mnohem více než kdy jindy v minulosti.

Vedle důvodu uvedeného výše jsem se rozhodl pro svůj výzkum vybrat seniory i proto, že si myslím, že jsou velmi zajímavou strukturou společnosti, kterou je ve výzkumech pozoruhodné sledovat. Jsou to lidé, kteří již za sebou mají produktivní věk a za celý svůj dosavadní život nabyli mnoho zkušeností. Dále také kvůli skutečnosti, že i já budu pravděpodobně jednou senior a budu se muset významně orientovat v problematikách moderního světa, kam finance bezpochyby patří. Senioři jsou ve výzkumech zkoumáni často, diplomové práce na téma finanční gramotnosti těchto jedinců se již objevily, avšak nikoliv s tématem zkoumající srovnání úrovně finanční gramotnosti dvou skupin seniorů, a to na základě skutečnosti, zda strávili více než polovinu produktivního věku v ekonomice socialistické nebo naopak tržní.

V praktické části této bakalářské práce jsou představeny individuálně otázky z dotazníku, jež je v příloze přiložen. Prostřednictvím grafů je každá otázka vizuálně znázorněna a pod každým grafem individuálně rozebrané zkoumané otázky je krátce o jejím výsledku pojednáno. Pro každou zkoumanou skupinu jsou výsledky zvlášť, tudíž jsou ve dvojím vyhotovení. Metodou práce je dotazníkové šetření, jehož prostřednictvím jsou zkoumány dvě skupiny seniorů, a to na základě toho, jestli senioři strávili více než polovinu produktivního věku v ekonomice socialistické nebo naopak tržní. Pro svůj výzkum jsem si zvolil jednu z forem kvantitativního výzkumu totiž dotazníky, a to z důvodu, že umožňují dosáhnout objektivních a rychlých výsledků – samozřejmě za předpokladu, že mají dobře strukturované a vzájemně si neodporující otázky.

Cílem práce bude zhodnotit, popsat a zanalyzovat úroveň finanční gramotnosti těchto dvou skupin seniorů s osobním odhadem, jak se bude finanční gramotnost seniorů vyvíjet i nadále. Na základě výsledků z výzkumu doporučím seniorům vzdělávací instituce, kde si mohou doplnit znalosti z ekonomiky a financí, které se pravděpodobně neučili ve školách a jsou tak nuceni si je získat sami například navštěvováním vzdělávacích institucí tvořených pro osoby seniorského věku. Na základě výsledků z výzkumu vyberu nejčtetnější otázky, které byly zodpovězeny nesprávně a provedu doporučení nejen seniorům, ale i vzdělávacím institucím, na jaká témata se v rámci výuky zaměřit.

Bakalářská práce má dvě části, první je teoretická a druhá část práce je praktická. Jednotlivé kapitoly pak členěny na subkapitoly. V první kapitole se věnuji stáří a stárnutí v obecné rovině. Uvádím různé definice termínu „senior“, jelikož na něj jsou různé názory a na osoby seniorského věku lze najít různá slovní označení, avšak za seniora je běžně považována osoba starší 65 let. Právě od tohoto roku mají obyvatelé České republiky právo odejít do starobního důchodu a pobírat penzi při splnění jistých podmínek. Osoby seniorského věku můžeme členit do tří skupin na základě věku, a to na mladé, starší a nejstarší, přičemž v české společnosti převládají senioři mladí. Stárnutí populace dokládám na grafu od Českého statistického úřadu z roku 2022. Penzistů je v české populaci aktuálně nejvíce od vzniku samostatné České republiky. Stárnutí se projevuje na lidském těle jak v oblasti fyzické, tak i duševní. Lidé v seniorském věku vnímají, že se jejich těla s postupem času mění. Fyzický stav se společně s duševní stránkou proměňují a jsou odlišné oproti mládí. V teoretické části je popsán také důchodový systém České republiky, podrobněji však starobní důchod. Na něj má právo každý občan při splnění určitých podmínek. Sociální pojištění je momentálně tvořeno dvěma systémy, a to státním a individuálním, dobrovolným. Podstatným a hojně diskutovaným je státní důchod, protože si pracující odvodem do sociálního systému pojišťují že oni sami budou mít nárok na hmotné zajištění ve stáří. Vzhledem k příčinám způsobující neudržitelnost prvního pilíře, jež jsou v práci popsány se musí reagovat (a v mnoha vyspělých státech reaguje nebo dokonce již reagovalo) na existenci se starší věkovou strukturou společnosti. Čtvrtá kapitola se věnuje hlavnímu tématu totiž finanční gramotnosti. Zmiňuji, co znamená být finančně gramotný a definuji tak nejen na základě Ministerstva financí České republiky ale i dalších významných institucí. Finanční gramotnost má tři základní složky, které společně tvoří komplexní finanční gramotnost. Ke stavu finanční gramotnosti lze dojít finančním vzděláváním. Lidé, kteří jsou aktuálně v produktivním věku a i ti, kteří jsou již ve věku seniorském, bohužel nebyli ve školách finančně vzděláváni a museli si tak finanční

znalosti získat sami nebo navštěvovat speciální vzdělávací místa a instituce. Dnešní studenti naopak předměty na téma finanční gramotnosti ve školách navštěvují, a to jim poskytuje výhodu oproti zmíněným dvěma skupinám obyvatel. Finanční gramotnost lze měřit a v České republice je to v kompetenci České bankovní asociace, která každoročně spravuje index finanční gramotnosti. Ten uvádí, jak je populace finančně vzdělaná a jak se lidé orientují ve financích. Je pojednáno i o podpoře finančního vzdělávání, a to jak v České republice, tak za jejími hranicemi. V naší zemi se finančnímu vzdělávání věnuje především Česká národní banka sídlící v Praze, a to zejména prostřednictvím expozic na různá finanční a měnová témata. Dále není opomenuto ani základní vymezení socialistické a kapitalistické ekonomiky. Každý ekonomický systém má svá specifika a charakteristiky, z nichž některé jsou v práci zmíněny společně s procesem transformace československé ekonomiky ze socialistického modelu na model ekonomiky tržní. Poslední stránky teoretické části se věnují vzdělávání seniorů. Penzisté dnes mohou aktivně přemýšlet a věnovat se zajímavým tématům po celý jejich život. Ani ve stáří nemusí opadnout zájem a touha něčemu novému porozumět a senioři tak mohou svůj zájem stále více prohlubovat. Z vzdělávacích míst uvádím univerzity třetího věku, Seniorskou akademii v Brně, akademie třetího věku, univerzity volného času spolu s virtuální univerzitou třetího věku. Vzdělávat se mohou senioři samozřejmě také osobním vzděláváním prakticky odkudkoliv.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Život, stáří a senioři

Stáří jakožto poslední a završující fáze lidského života dnes není pouze pro skupinu vyvolených ba naopak se ho dožívá stále více lidí. V mnoha vyspělých zemích se zvyšuje nejen délka života obyvatel, ale také jejich zdravotní stav. Příčinou je především zkvalitnění lékařské péče a využívání zdravého, aktivního života. Vysoká délka života by měla jít ruku v ruce s kvalitním zdravím, jelikož stáří je idealizováno jakožto zasloužené a klidné dožití seniorů. Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje kvalitu života jako „*individuální vnímání své pozice v životě v kontextu kultury a hodnotových systémů, ve kterých žije, a ve vztahu ke svým cílům, očekáváním, standardům a zájmům.*“¹

Stárnutí se společně se stářím staly skutečností, se kterými musí jedinci ve společnosti počítat a musí být připraveni na jejich příchod. Někteří lidé stárnutí příliš nevnímají, jiní zase vidí každý rok navíc jako tragédii. Ať je přístup lidí ke stárnutí a stáří jakýkoliv, v současné době mají lidé vysokou šanci dožít se velmi vysokého věku. Stáří můžeme definovat jako „*souhrn změn ve struktuře a funkcích organismu, které se projevují zvýšenou zranitelností a poklesem výkonnosti jedince.*“² Lidem musí být jasné a musí se ztotožnit s tím, že již v určité životní fázi nebudou schopni bezchybně mentálně uvažovat a vykonávat bezproblémově aktivity, na které byli celý svůj dosavadní život zvyklí.

O lidech staršího věku můžeme mluvit jako o seniorech, starých lidech, důchodcích, lidech v postproduktivním věku či například lidech ve třetím věku.³ Každé z těchto označení nabývá na jistém náboji, který při zařazení do dané skupiny osoby pociťují. Obecně však lidé ve společnosti neradi slyší, že jsou staří, poněvadž to s sebou nese ve společnosti zejména negativní náboj. Přes fyzické změny ve stáří je na druhé straně stáří spojováno s životní vyzrálostí a zkušenostmi nabytými v průběhu života.

Osoby seniorského věku lze členit do tří základních skupin přirozeně podle věku. První skupinou jsou tzv. mladí senioři, jejichž věk se pohybuje od 60 do 74 let. Staršími jedinci jsou

¹ WORLD HEALTH ORGANIZATION. *WHOQOL: Measuring Quality of Life*. [online]. Ženeva: World Health Organization, 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://www.who.int/tools/whoqol>

² LANGMEIER, J. a Dana KREJČÍKOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. s. 202.

³ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). s. 47-54.

tzv. staří senioři, jejichž věk se pohybuje mezi 75 a 89 roky. Nejstaršími členy společnosti jsou tzv. velmi staří senioři, kteří mají 90 a více roků.⁴

V řádcích této práce bude termín starého člověka ztotožňován se seniorem. Ačkoliv jednotná definice pro označení člověka seniorem neexistuje, různí autoři uvádí zajímavé definice. Někteří tvůrci směřují definici na sociální a společenské faktory, jiní zase na medicínské. Koňářík v naší české společnosti označuje člověka seniorem v určitém věku, kdy osobě vzniká nárok na státem placený starobní důchod.⁵ Nezřídka se proto v českém prostředí zaměňuje označení senior s variantou důchodce. V jiných publikacích lze dojít k názoru, že senior „je člověk v završující životní fázi se specifickým postavením ve společnosti.“⁶

Český statistický úřad ve svých datech s grafy a tabulkami uvádí specifické věkové rozmezí seniorů a to 65-69, 70-74, 75-79, 80-84, 85-89, 90+, z čehož je zřejmé, že za seniora považuje Český statistický úřad osobu starší 65 let.⁷ Český statistický úřad v souvislosti s počtem seniorů publikuje tzv. index stárí, který je definován jako „poměr obyvatel ve věku 65 a více let k počtu obyvatel ve věku 0-14 let.“⁸ Hodnota indexu vzrůstá společně s nárůstem počtu seniorů na konkrétním území. Z dat posledního měření vychází, že hodnota indexu pro Českou republiku dosahuje hodnoty 110, což znamená, že na 110 osob starších 65 let připadlo 100 osob ve věku do 14 let. V rámci evropských výsledků se Česká republika s výsledky nachází někde zhruba uprostřed. Pro srovnání nejvyšší hodnotu index zaznamenal v době měření v Německu (156 osob na 100) a naopak nejnižší hodnotu vykázalo Irsko (55).⁹

Počet seniorů ve společnostech obecně narůstá a populace tak začíná pozvolna stárnout, a to nejen v České republice ale v mnoha hospodářsky vyspělých zemích. Stárne populace mnoha států, současně stárnou přirozeně také kontinenty, přičemž Evropa ze všech nejrychleji.

⁴ PETŘKOVÁ, Anna a Rozálie ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. s. 27.

⁵ KOŇÁŘÍK, M. *Stárnutí populace a bezpečnostní rizika s ním spojená*. [online]. Lázně Bohdaneč: The Science for Population Protection, 2018 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <http://www.population-protection.eu/prilohy/casopis/37/311.pdf>

⁶ SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stárí a seniorů*. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). s. 25.

⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři v ČR v datech: Demografické charakteristiky seniorů*. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/165397788/31003422.pdf/7e1fd9c7-e5fb-4155-9e88-882ba3cb1712?version=1.5>

⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři v Česku*. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/6b004993a4>

⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři v Česku*. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/6b004993a4>

Český statistický úřad v souvislosti s demografickými změnami na území České republiky provádí pravidelná šetření. Situaci s demografickým problémem nárůstu počtu lidí v seniorském věku komentuje takto: „*Za posledních deset let, od počátku roku 2011 do konce roku 2020, vzrostl počet seniorů ve věku 65 a více let celkem o více než půl milionu z 1,64 na 2,16 milionu a podle posledních dostupných údajů (k 31. prosinci 2020) tvořili senioři již (poprvé) více než jednu pětinu obyvatelstva ČR (20,2 %), ve srovnání s počátkem roku 2011 o 4,6 p. b. více.*“¹⁰

1.1 Projevy stáří

Každý senior se ve stáří musí smířit s tím, že již nebude schopen provozovat takové aktivity v míře, na kterou byl dříve zvyklý. Stárnutím se lidé nepochybně mění, přičemž nestárnou stejným způsobem a tempem. Každý má individuální životní osud. Změnu lze spatřovat nejen pouze ve fyzické rovině, ale také v úrovni mentální či psychologické. Seniorům postupně začínají ubývat fyzické síly, zhoršuje se motorika pohybového aparátu a klesá rovnováha. V průběhu lidského života se mění také psychika a myšlení osob. Lidé věkem nabývají na zralosti a získávají zkušenosti. Se změnami, které přichází se stářím, je nutné změnit pohled na život a hledat nový styl žití, který budou senioři schopni realizovat.¹¹ Na stáří je vlivem změn nahlíženo jako na postupný proces tělesného a duševního úpadku.

1.1.1. Tělesné projevy stáří

Lidé v seniorském věku začínají na svých tělech pociťovat značné fyziologické změny. Některé zdravotní problémy se mohou objevovat i dříve, zpravidla se však s fyzickými omezeními a nemocemi musí potýkat lidé staršího věku. Lidské orgány ve stáří začínají být již vyčerpané a oslabují v plnění svých funkcí.

Častým problémem seniorů je zhoršení zraku způsobené ztrátou pružnosti čočky a jejich svalů, což vyúsťuje ve sníženou zrakovou ostrost a sníženou schopnost vnímání barev.¹² Dochází také k zhoršené sluchové výkonnosti, jedinci mají sníženou schopnost zachytit zvuky

¹⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři v ČR v datech: Demografické charakteristiky seniorů*. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/165397788/31003422.pdf/7e1fd9c7-e5fb-4155-9e88-882ba3cb1712?version=1.5>

¹¹ VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Praha: Grada, 2007. s. 14.

¹² ŠPATENKOVÁ, Naděžda a David KRYŠTOF, ed. *Univerzita třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. s. 49.

vysokých frekvencí. Snížená schopnost slyšet a správně rozumět může být bariérou při vzdělávání seniorů a snadno tento problém vyvolá emoční problémy typu skleslosti, úzkosti nebo i frustraci.¹³ Snížená bývá i motorika a pohyblivost. Lidem se tvoří vrásky, stáří také šednou vlasy a následně vypadávají. Výjimkou není ani celková únava organismu, vyšší náchylnost ke zlomeninám, svalová slabost vedoucí k značně snížené odolnosti lidského organismu reagovat na nepříznivé jevy. Ve stáří reagují lidé zpomaleně a mívají poruchy chůze jež jsou jednou z příčin ztráty jejich osobní soběstačnosti, zatížení pečovateli a posléze nutnosti zásahu institucionální péče.¹⁴

Na tělesné projevy stáří reaguje farmacie a lékaři předepisováním léků, mastí nebo jiných medikamentů pro nemoci a obtíže, které jsou častější případně nejčastější ve stáří. Seniori jsou zdaleka největší skupinou ve společnosti, která je životně závislá na lécích. Nežádá jich využívají více než kterákoliv další věková skupina, přičemž zvýšené množství léků může vést k zvýšené pravděpodobnosti výskytu nežádoucích účinků ze spojení různých léků. Zvyšování počtu seniorů bude tedy vytvářet tlak na zdravotnictví a farmakoterapii.¹⁵

Stáří se obecně projevuje ve změně tělesné konstituce a lidské výkonnosti. Například Hronovská poukazuje na zvýšené riziko poruch rovnováhy a mobility, které vyústí v pády, se kterými se potýká přibližně 20-30 % seniorů, navíc asi u 30 % jsou pády opakované. Pády končí poraněním, které může významně omezit pohyb do budoucna, v nejhorším případě vedou ke smrti.¹⁶ Fraktury kostí jsou ve stáří mnohem rizikovější než u mladých osob, jelikož bývají kosti zpravidla křehčí a tím pádem náchylnější ke zlomení.

Problém, který trápí seniorskou populaci daleko více než osteoporóza, nádorové onemocnění či onemocnění kardiovaskulárního systému je inkontinence. Projevuje se nechtěným únikem moči, jejíž odchod není osoba svévolně schopna ovládat.¹⁷

¹³ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). s. 64.

¹⁴ BROŽOVÁ, Hana. *Poruchy chůze ve stáří*. [online]. Praha: Neurologie pro praxi, 2021 [cit. 2022-10-08]. Dostupné z:

https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=poruchy+chůze+ve+stář%C3%AD+&btnG=

¹⁵ BIELAKOVÁ, Katarína a KUBEŠOVÁ M., Hana. *Rizika farmakoterapie ve stáří*. [online]. Brno: Praktické lékárenství, 2018 [cit. 2022-10-08]. Dostupné z:

https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=rizika+farmakoterapie+ve+stář%C3%AD+&btnG=

≡

¹⁶ HRONOVSKÁ, Lenka. *Závratě, instabilita a pády ve stáří*. [online]. Praha: Interní medicína pro praxi, 2012 [cit. 2022-10-10]. Dostupné z: <http://internimediceina.cz/pdfs/int/2012/12/06.pdf>

¹⁷ ROMŽOVÁ, Miroslava. *Inkontinence moči ve stáří*. [online]. Hradec Králové: Urologie pro Praxi, 2010 [cit. 2022-10-10]. Dostupné z: <https://www.solen.sk/storage/file/article/29871d6114ea95f26a1ee705efe68b59.pdf>

Jak již bylo zmíněno v prvních řádcích textu, především díky zkvalitnění lékařské péče se dnes ve společnosti objevuje fenomén aktivního stáří. Ti, kteří mají štěstí na absenci nemocí případně na nevýrazné typy omezení, žijí aktivním životem i v jejich důchodovém věku. Neexistence tělesných omezení umožňuje seniorům žít zdravým, aktivním stylem života a věnovat se také sportům. Právě v dnešní době vidíme řadu seniorů, kteří si umí užívat života plnými doušky. Senioři dnes mnohem více aktivně sportují, cestují a rozvíjejí sebe sama, než činili desetiletí nazpět.

1.1.2. Psychické změny stáří

Stáří je vedle tělesných změn a omezení spojováno také se změnami psychického rázu, které mají významný vliv na život seniorů. Lidé v seniorském věku ztrácí sociální vazby s lidmi, ať už v souvislosti s ukončením produktivního věku, který trávili v práci nebo snížením případně úplným koncem kontaktů s přáteli. Senioři se tak ocitají v hořkém osamění, které může vyústit v stres. Ve společnosti žijí samozřejmě ale také senioři, kteří bydlí se svými dětmi nebo vnoučaty v multigeneračním domě nebo se svým manželem či svou manželkou ve společné domácnosti. Jestliže má senior ve své blízkosti malé dítě, může to velkou mírou ovlivnit jejich život. Malé děti pobíhající okolo seniorů mohou velmi intenzivně působit nejen na jejich psychiku ale také na jejich celkové společenské chování.

Mladí lidé mívají pocit, že se lidem stářím postupně snižuje inteligence a ve stáří již intelektové schopnosti bývají nízké. Často proto ztrácí trpělivost při vysvětlování složitějších mechanismů a problematiky týkající se například moderních technologií. Lékařské studie a výzkumy však ukazují, že je třeba rozlišovat dvojí typ inteligence. Prvním typem je tzv. krystalizovaná inteligence, jež nemusí výhradně s postupným věkem klesat. Bývá definována jako „*schopnosti a dovednosti, které vyplývají z kognitivního zpracování, ke kterému došlo v minulosti, obvykle ve formě získaných znalostí.*“¹⁸ Jedná se tedy o skutečnosti, které jednotlivci získají životním vzděláváním. Naopak fluidní inteligence a tedy „*kognitivní funkce vyžadující kognitivní zpracování v době hodnocení a vyžadující manipulaci a*

¹⁸ VYHNÁLEK, Martin. Změny kognice ve stáří: jak poznat, že stárneme normálně a jak stárnout úspěšně [online]. Praha: Neurologie pro praxi, 2021[cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.solen.cz/pdfs/neu/2021/01/04.pdf>

transformaci informací k dokončení úkolu (testu)“¹⁹ nebývá ovlivněna vzděláváním, nýbrž je to oblast mozku geneticky ovlivněna. Tento typ inteligence s průběžným věkem klesá.

Nejpříznačnějším příkladem duševních změn, jež s sebou nese stáří jsou změny způsobené v psychické oblasti. Senioři se potýkají s demencemi, jejímž nejčastějším typem ve společnosti z padesáti procent zastoupená je známá Alzheimerova choroba. Medicína rozlišuje dva základní typy této choroby s rozlišením počátku vzniku choroby, a tedy objevení se prvních příznaků nemoci. První variantou je objevení se nemoci do 65 let jedince a následně s pozdním začátkem symptomů a to od 65 let. Výskyt Alzheimerovy choroby vzrůstá s věkem a hojnějším typem je ta s pozdními projevy symptomů.²⁰

Velmi intenzivní událostí je pro seniory ztráta jejich životního partnera, jelikož hrozí, že již zůstanou v domácnosti naprosto sami. V takovém případě si musí senioři vystačit pouze sami se sebou a vlastními myšlenkami. Musí také vyžít a zaplatit všechno potřebné ze svého důchodu, přičemž nutné výdaje se vždy lépe hradí ze dvou důchodů než z jednoho. Seniorům, kteří zůstanou v domácnosti sami, je tedy značně ubíráno z jejich disponibilních příjmů, které si často kvůli fyzickým omezením nemohou zvýšit finančním přivýdělkem. Opakem jsou senioři, kteří mají stále mnoho sil a mohou si dovolit po nějakém zaslouženém čase v důchodu najít občasnou brigádu, kterou si mohou polepšit nejen finančně, ale také psychicky tím že opět tráví svůj čas smysluplným způsobem ve společnosti.

S odchodem do důchodu mají senioři obecně více času sami pro sebe. Mohou se naplno věnovat věcem, které je vnitřně naplňují a činí šťastnými. V psychickém stavu jedince se odráží jeho tělesné změny, výjimkou nejsou ani senioři. Jestliže má senior problémy nebo bolesti se svým tělem, reaguje na to také jeho psychika. Zdravé tělo souvisí s psychikou a naopak. Navzdory touhám a snahám o činnosti, na které byli senioři dříve zvyklí, musí rychle přeorientovat svou mysl na skutečnost, že některé aktivity již nezvládnou.

¹⁹ VYHNÁLEK, Martin. Změny kognice ve stáří: jak poznat, že stárneme normálně a jak stárnout úspěšně [online]. Praha: Neurologie pro praxi, 2021[cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.solen.cz/pdfs/neu/2021/01/04.pdf>

²⁰ JIRÁK, Roman. Duševní poruchy ve stáří [online]. Praha: PSYCHIATRIA PRE PRAX, 2004 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.solen.sk/storage/file/article/b5651145af463ce3901e61c17aca89f8.pdf>

2. Demografický vývoj s dopadem na stárnutí ČR

Ve společnostech mnoha vyspělých států a výjimkou není přirozeně ani Česká republika stárne populace. Každým rokem, a to již dlouhodobě se v české společnosti navyšuje spolu s věkem počet seniorů, a naopak klesá počet nejen nově narozených dětí ale také mladistvých osob. Stárnutí populace lze spatřovat především v snížení míry porodnosti a úmrtnosti, dále se snižováním kojenecké úmrtnosti a s prodlužováním naděje dožití.²¹ Jako hlavní problém stárnutí populace je možné spatřovat právě snižování měr porodnosti.

Příčiny změn porodnosti spatřuje Sak v rovině biologické, sociální a ekonomické, přičemž se jednotlivé oblasti v životě navzájem ovlivňují a prolínají. V rovině biologické sám autor poukazuje na masivní používání hormonální antikoncepce ženami. Jedná se o jednu z nejvíce využívaných moderních forem zabránění početí dítěte, o kterém si rozhoduje výhradně žena. Míra porodnosti byla dříve vyšší, rodiny měly více členů, než je tomu dnes. Je to právě dnešní doba, která je specifická tím, že si ženy z mnoha důvodů, mezi nimiž jsou především ty sociální dominantní, posouvají plánování dítěte ve prospěch jiných priorit, které spatřují v jejich životech jako důležitější. Odkládat početí mohou ženy přirozeně omezenou dobu, jelikož mají omezený čas, ve kterém je žena schopna porodit dítě. Samotné používání antikoncepce ovlivňuje spolu s vzděláním a sociokulturní úrovní žen také jejich sociální pole.²² To znamená, že vzdělanější ženy s vyšší sociální úrovní cílevědomě odkládají a zabraňují početí dítěte daleko více, než je tomu u žen, které mají zmíněné skutečnosti na méně rozvinuté úrovni. Vždy byly a samozřejmě i dnes jsou ve společnosti ženy, které o děti příliš nestojí a pokud neplánovaně otěhotní, dítěte se zbavují, předají jej do sociálního zařízení a dále se o něj již nezajímají. Naproti tomu jsou zde ženy, které by dítě opravdu rády počaly a s bezpodmínečnou láskou se o něj staraly, avšak brání jim v tom biologické potíže, které vylučují plodnost ženy.

Významný vliv, ovlivňující snižování míry porodnosti, je sociální sféra. Dříve bylo u mladých rodin běžné mít hned několik dětí. Dnes mají mladí rodiče obvykle jednoho případně dva potomky. Na vině je sociální smýšlení mladých osob, které odkládají početí dítěte ve prospěch jiných skutečností. Mladé ženy dnes mnohem více než kdy jindy studují vysoké školy, které jim umožňují obsazovat vysoké pracovní pozice, které jim poskytují značný společenský

²¹ SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). s. 12

²² SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). s. 90

a ekonomický komfort. Jestliže se žena rozhodne studovat univerzitu, automaticky tím smýšlí využít univerzitního titulu v zaměstnání, kde získá vyšší pracovní pozici. Na vysokých pracovních pozicích se ženy stávají emancipované a nezávislé na potřebě příjmu muže, tudíž není divu, že nechtějí vyměnit vysoké pracovní pozice za mateřskou dovolenou. Po návratu totiž hrozí, že na daném pracovním místě bude již jiný uchazeč. Řada žen se tedy ve prospěch silné a úspěšné kariéry vzdá možnosti mít dítě. Ženy by však neměly zapomínat, že jejich plodnost je značně limitována věkem.

K sociálním příčinám oddalování početí dítěte patří také volnost pohybu a svobodné myšlení osob, které umožňuje svobodné a neomezené cestování. Za dob socialismu nebylo v Československu povoleno svobodně myslet a volně se pohybovat. Pádem Železné opony se stala naše země součástí západních zemí, které žijí v duchu demokraticky vytyčených principů, mezi kterými nepochybně je svobodné myšlení a vyjadřování osobního názoru. Právě skutečnost opětovné příslušnosti k západním státům vzešla možnost cestovat po mnoha státech do různých koutů světa. Ve společnosti existují jedinci, kteří se nechtějí usadit a mít rodinu, namísto toho budou raději využívat volný pohyb osob v plné míře.

Mezi lidmi, kteří se nechtějí usadit jsou lidé, kteří v životech nepotřebují nebo nechtějí přítomnost druhé osoby. Počet těchto jedinců označovaných jako tzv. singles neboli jedinců bez partnera ve společnostech narůstá. Jednotlivců žijících bez partnera přibývá již od 90. let 20. století a můžeme očekávat zvýšení podílu těchto osob také v budoucnu, což nebude zvýšení porodnosti vůbec prospívat. Na poklesu porodnosti se podílí také homosexualita, která je v stále více demokratických státech přijímána a opouští se od diskriminace těchto osob. Navzdory tomu, že homosexualita stojí v plném kontrastu oproti početí dítěte, se v dnešní moderní době lidem stejného pohlaví připouští adopce dítěte, které by jinak zůstalo v dětských domovech nebo jiných sociálních zařízeních.

V nechtěném nebo oddalovaném početí dítěte rozhodují také faktory ekonomické. V biologických faktorech jsem zmínil biologické období, ve kterém má žena možnost otěhotnět a počít dítě. Ženy si dnes často volí právě mezi početím dítěte a úspěšnou pracovní pozicí, tedy úspěšnou pracovní kariérou. Stojí tedy v rozporu mezi biologickou a ekonomickou volbou. K ekonomickým nebo také finančním problémům mohou patřit malé finanční prostředky mladého páru, který by chtěl usilovat o dítě. Dítě je totiž velká investice, která stojí rodiče nemalé finanční prostředky, které by si jinak mohl pár společně užít jiným způsobem. Mladé páry totiž berou potenciální dítě jako snížení jejich životní úrovně, jelikož peníze, které by si

mohli společně užít, nechtějí investovat do dítěte, u kterého není ani jisté, zda se o ně v budoucnu postará.

Někteří autoři jako například Kafková uvádí, že příčiny, které vedou ke snížení míry porodnosti jsou medicínský pokrok a racionalizace života lidí.²³ Medicína a zvýšená lékařská péče nabídly světu řadu antikoncepčních prostředků, které brání početí dítěte. Zejména muži si chtějí v životě užívat a nemyslí přitom na otázku ohledně rodiny. Mladí lidé běžně volí mezi různými variantami jejich života, které chtějí nebo naopak nechtějí proměnit ve skutečnost.

Pokud budeme vycházet z dat Českého statistického úřadu, je zřejmé, že bude pravděpodobně i nadále docházet k nárstu podílu starších osob v naší populaci, což dokazuje tabulka č. 1. Z tabulky mimo jiné vyplývá, že nejpočetnější skupinou seniorů jsou ti nejmladší, tedy v rozmezí 65-69 let. Naopak nejmenší podíl seniorů jsou ti nejstarší s věkem nad 90 let.²⁴ Z dat uvedených v tabulce můžeme s jistotou tvrdit, čím starší senior je, tím do menší příslušné kategorie spadá. Procentní podíl seniorů v české populaci se každým rokem zvyšuje a nic zatím nenasvědčuje tomu, že by se měla situace obrátit.

2.1 Stárnutí populace v Evropě

Stárnutí populace není vztyčující se problém výhradně České republiky. Je to fenomén, který by měly začít brát vyspělé státy seriózně a adekvátně, rychle reagovat na život se starší věkovou strukturou společnosti. Vlivem mnoha faktorů, přičemž některé z nich byly zmíněny na předchozí straně, stárnou přirozeně také kontinenty. Stárne především Evropská společnost, k čemuž má významný vliv zejména mnohokrát zmiňované snížení porodnosti, úbytek lidí v produktivním věku a zvýšení seniorů v důchodovém věku.²⁵

Problémem stárnutí populace se zabývá mnoho autorů, kteří poukazují na důsledky, které s sebou tato skutečnost ponese. Tématikou zkoumají různí autoři z oblasti sociologie, demografie či ekonomie. Každý z autorů pohlíží na fenomén stárnutí z poněkud odlišného úhlu,

²³ PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. *Šedivější hodnoty?: aktivita jako dominantní způsob stárnutí*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2013. s. 13.

²⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Demografické charakteristiky seniorů*. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/142141241/31003421k01.pdf/1c52a872-bba9-4774-8882-cb2510911f74?version=1.7>

²⁵ EUROSTAT. *Population structure and ageing*. [online]. Lucemburk: Eurostat, 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing

téměř všichni však podtrhávají znatelné negativní důsledky, které bude nejen nutné pohotově řešit ale současně také minimalizovat dopady stárnutím způsobené.

Zajímavá zjištění přináší tabulka č. 2 od Eurostatu, kde vidíme srovnání věkových struktur populace v letech 2011, 2020 a 2021 v procentech z celkové populace. Tabulka rozlišuje tři věkové skupiny obyvatel, a to na nejmladší členy společnosti 0-14 let, dále osoby v produktivním věku 16-64 let a poslední věkovou skupinu tvořící seniory od 65 let a výše. Z výsledných dat u lidí mladého věku spatřujeme od roku 2011 mírný pokles, u osob produktivním věku taktéž, naopak jedinou věkovou skupinou Evropské unie, která od roku 2011 posiluje je skupina seniorů.²⁶ Někteří autoři se shodují na tom, že je na tom Evropa se stárnutím populace nejhůře ze všech kontinentů. „*Nejrychleji probíhá proces stárnutí populace v Evropě, kde se podíl osob starších 60 let zvýší na celých 35 % v roce 2050.*“²⁷

V grafu č. 1 můžeme sledovat procentní nárůst podílu obyvatel ve věku 65 let a více mezi lety 2011 a 2021 v zemích Evropské unie. Nejvíce vzrostl počet seniorů za dobu desetiletí ve Finsku, kde přibylo seniorů o 5,2procentního bodu, o desetinu procentního bodu méně přibylo za sledované období v Polsku (5,1) a třetí zemí s největším nárůstem seniorů je Lichtenštejnsko, kde přibylo seniorů o 4,7procentního bodu. Naopak nejmenší přírůstek seniorů vykazují státy jako jsou Rakousko či Švédsko (oba přírůstek o 1,6 p.b.), Německo (1,3 p.b.), nejmenší přírůstek seniorů mělo Lucembursko (0,7 p.b.). Česká republika má dle sledovaných let přírůstek seniorů o 4,6 p.b., což ji řadí na čtvrtou příčku s největším přírůstem seniorů v Evropské unii.²⁸

²⁶ EUROSTAT. *Population structure and ageing*. [online]. Lucemburk: Eurostat, 2022 [cit. 2022-08-18].

Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing#The_share_of_elderly_people_continues_to_increase

²⁷ IVANOVÁ, Kateřina. Riziková senioři – sociální fenomén demografického stárnutí populace: Ochrana zájmů křehkých a nekompetentních seniorů. [online]. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: http://oldwww.upol.cz/fileadmin/user_upload/Veda/AUPO/Sociologica-Andragogica_2009.pdf#page=67

²⁸ EUROSTAT. *Population structure and ageing*. [online]. Lucemburk: Eurostat, 2022 [cit. 2022-08-18].

Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing

3. Důchodový systém České republiky

O důchodech se především v poslední době vedou velké diskuse. Politici s příslibem dávají svým voličům výměnou za jejich hlasy slib, že udělají potřebnou důchodovou reformu, neopomínají také slíbit, že nebudou zvyšovat potřebný věk pro odchod do důchodu a v konečné rovině, že bude mít každý občan slušný a řádný důchod. Stát potažmo vláda je totiž velkým hráčem při důchodovém rozhodování, jelikož na takovém rozhodování stojí celý první pilíř, obsahující miliony občanů České republiky. Některé vlády se nechovají rozpočtově odpovědně a nezajímají se dlouhodobým horizontem, jelikož členové vlády jsou součástí horizontu krátkodobého a vykonávají často sliby krátkodobějšího charakteru. Dlouhodobější záležitosti předávají na vládu/vlády následující. Důchodová politika je bezesporu dlouhodobou záležitostí, kterou v politické sféře sledují miliony občanů.

Reformy důchodového systému v České republice zmiňují pojištěnce (osoby, které se účastní nebo účastnily pojištění), které rozdělují do tří skupin, na základě roku narození. První skupinou jsou ti, kteří se narodili do roku 1936, druhou lidé narození mezi lety 1936 a 1971 a nakonec pojištěnci narození po roce 1971. Před rokem 1936 byl platný fixní důchodový věk 60 let u mužů, kdežto u žen závisel odchod zejména na počtu dětí. Ženám se tak s každým vychovaným dítětem snižoval potřebný věk pro odchod do důchodu, nejvíce však na 53 let při vychování 5 a více dětí. Bezdětné ženy do důchodu odcházely ve věku 57 let.

Rozdílné podmínky mají pojištěnci narození mezi lety 1936 a 1971. Změna nastala zejména v započítání také měsíců, a nikoliv pouze let pro možný odchod. Pro pojištěnce narozené po roce 1971 je aktuálně důchodový věk stanoven na 65 let, přičemž se do systému již nezapočítává počet dětí vychovaných ženou jako tomu bylo dříve.²⁹ Možné politické debaty pro zvýšení potřebného věku pro odchod do důchodu jsou však velmi reálné, vzhledem k neudržitelnosti státem financovaného systému.

Důchodový systém v České republice byl až do roku 2014 tvořen třemi základními pilíři. Prvním je státní průběžně financovaný systém zvaný PAYGO nebo také Pay-as-you-go, který upravuje Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Pilíř je financován především z odvodů sociálního pojistného, které je odváděno z mezd zaměstnanců. Povinný odvod státu, na kterém mají fyzické osoby ze zákona povinnou účast tvoří celkem 28 % ze mzdy či příjmu

²⁹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Starobní důchody*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/starobni-duchody>

osoby. Právě 21,5 % odvádí ze mzdy zaměstnance do sociálního systému zaměstnavatel a 6,5 % posílá sám zaměstnanec. Důchody současných penzistů jsou tedy vypláceny ze sociálních odvodů současných pracujících občanů. Státní pilíř se však potýká s demografickým rizikem a neudržitelností, jelikož se vzrůstajícím počtem seniorů a neustále se zvyšujícím věkem pro odchod do důchodu nepostačuje systém na vyplácení penzí. Důchody jsou mandatorními výdaji státu což znamená že budou ze zákona vždy vypláceny. Výplata důchodů nad rámec systému se provádí ze státního rozpočtu České republiky.

Druhým pilířem, do kterého však již dnes nelze vstoupit, bylo důchodové spoření upravované Zákonem č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření. Tento pilíř byl sice dobrovolný, avšak fyzické osoby, které se rozhodly do II. pilíře důchodového systému vstoupit, již neměly žádnou cestu udělat krok zpět. Jedno rozhodnutí do pilíře vstoupit bylo osudné a osoba musela již v pilíři setrvat. Přínosné bylo spoření zejména možností státního příspěvku, příspěvek mohl přispět také zaměstnavatel a v neposlední řadě mohlo vkladatele těšit garantované zhodnocení, které bylo vždy plusové nebo alespoň na úrovni, se kterou vkladatel do pilíře přišel. Důchodové spoření bylo, jak již název napovídá, spoření, které připravovalo vkladatele konzervativním způsobem na zajištění v důchodu.

Současný důchod je tedy tvořen dvěma pilíři, povinným základním důchodovým pojištěním a případným dobrovolným důchodovým spořením. Třetí, respektive současně druhý pilíř důchodového systému České republiky upravuje Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření. Vzhledem k neudržitelnosti vyplácení státních důchodů způsobeného především zvýšeným podílem seniorů ve společnosti a také jejich zvýšeným počtem roků v důchodu strávených by měli lidé s takovým faktem počítat a měli by se na svůj důchod připravit i vlastním jednáním. Doplňkové penzijní spoření má určité rysy penzijního připojištění, a tedy možnost příspěvku od státu a také příspěvku od zaměstnavatele. Stát podporuje připojištění při spoření určité částky. Minimální státní příspěvek je 90 Kč při vkladu 300 Kč, naopak nejvyšší příspěvek získá vkladatel při uložení 1000 Kč a to až 230 Kč. Limitujícím faktorem pro vybrání prostředků je věk 60 let, což je rozdílné oproti již zrušenému pilíři, ve kterém byla možnost vybrání jisté výše už po 15 letech spoření. Doplňkové penzijní spoření má však tu výhodu, že vkladatelům umožňuje zvolit si strategii, která jim bude vyhovovat a která se odvíjí od jejich potřeby riskovat. Volit mohou lidé mezi konzervativními nebo dynamickými strategiemi, přičemž druhá zmíněná s sebou nese obvykle vyšší výnos. Tento pilíř tedy představuje vhodnou formu přípravy, spoření na důchod jedinců, jejichž finální výnos si mohou de facto určit sami vkladatelé zvolením investiční strategie.

3.1 Starobní důchod v České republice

Při splnění podmínek stanovených zákonem mají lidé právo na příjem ve stáří formou starobního důchodu. Limitující faktory jsou především dva, a tedy věk spolu s potřebnou dobou důchodové pojištění. Lidé, kteří v životě měli práci a celý život odváděli státu daně, si mohou v určitý věk zažádat o penzi. Oproti příjmům v produktivním věku však bývá čistá výše starobního důchodu zpravidla nižší což vede k poklesu životní úrovně. To nepochybně ovlivňuje celkové finanční rozhodování, a tedy množství produktů a služeb, které se ocitají ve spotřebním koši. Pokud nechtějí být lidé ve stáří plně finančně závislí na státu, mohou se na něj sami průběžně připravovat využíváním širokého spektra finančních produktů na důchod tvořených. Kupříkladu již zmíněné doplňkové připojištění.

Jak již bylo uvedeno, účast na důchodovém pojištění je ze zákona povinná pro všechny pojištěnce, kterým stát výměnou za odvody na pojistné na sociální zabezpečení z jejich mezd slibuje stejným způsobem vyplácet důchod v čase jejich budoucího důchodu, pakliže se ho samozřejmě osoby dožijí. S lineárním růstem počtu seniorů se v mnoha státech v rámci udržitelnosti důchodových systémů přistupovalo nebo teprve bude přistupovat k jejich změně. Právě taková reforma předpokládá, jak již bylo zmíněno výše, na zvýšeném podílu seniorů pobírajících důchod a také zvyšování důchodového věku, dané zvyšováním délky života.³⁰

V mediálních diskusích můžeme velmi často od odborníků slyšet, že je třeba řešit situaci s měnící se věkovou strukturou společnosti, protože je to nákladné zejména v souvislosti s penzijními, zdravotními a sociálními systémy zemí. Stát potažmo vláda je zavázána vyplatit seniorům jejich penze. Ostatně to deklaruje Listina základních práv a svobod, dokument ústavního pořádku České republiky. Občané mají „*právo na hmotné přiměřené zajištění ve stáří.*“³¹ Naplnění podstaty článku 30 tohoto dokumentu je politické rozhodnutí, jelikož zákon dále nestanovuje, čemu by mělo být přiměřené zajištění rovno.

Seniori si pochopitelně přejí co nejvyšší starobní důchod. Na druhé straně v oblasti důchodů figuruje stát, který s nimi určitým způsobem nakládá a hospodaří. V předchozích řádcích jsem zmínil, že neustále se zvyšující počet seniorů povede k nákladnosti a zatížení

³⁰ ŠIMKOVÁ, Martina a LANGHAMROVÁ, Jitka. *Kvalitativní faktory stárnutí populace*. [online]. Praha: Demografie, 2017 [cit. 2022-08-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/46203820/Šimková-Langhamrová.pdf/46e19ac8-6330-4304-97a4-bf125824b96b?version=1.0>

³¹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Listina základních práva svobod*. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 1992 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

(nejen) důchodového systému. Mandatorní výdaj, kterým peníze bezvýhradně jsou bude ze Zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění vždy vyplacen. Na peníze si však dnes musí Česká republika půjčovat a je v konečném saldu aktuálně v mínusu. Důchody se vždy prvním měsícem následujícího roku pravidelně zvyšují. Narůstají také vlivem vysoké cenové hladiny v ekonomice tedy vysoké míry inflace. „*Od roku 2018 se pro stanovení valorizačního zvýšení důchodů používá buď cenový index spotřebitelských cen (CPI) nebo index životních nákladů domácností důchodců (IŽND) ve výši 100 %, podle toho, který index rostl v rozhodném období rychleji a dále 1/2 růstu reálných mezd.*“³² Ministerstvo financí ČR na svých internetových stránkách v souvislosti s tematikou důchodů pravidelně publikuje tzv. kumulovaný vývoj hospodaření systému důchodového pojištění za každý příslušný rok. V tabulkách jsou mimo jiné uvedeny příjmy z pojistného na důchod, výdaje na dávky na důchod a konečné saldo hospodaření systému důchodového pojištění. V přebytku byl systém důchodového pojištění byl od nového tisíciletí pouze šestkrát. Byly to roky 2004, 2005, 2007, 2008, 2018 a 2019. Nejvíce se jednalo o přebytek 18 miliard. Systém bohužel mimo zmíněné roky funguje v deficitech, běžně v řádech desítek miliard. Od roku 2020 je saldo nepřetržitě v mínusu. Jeho hodnota se v roce 2020 vyšplhala do výše -40,55 miliard Kč, o rok později klesla na -2,26 miliard Kč a v minulém roce se saldo hospodaření bohužel opět zvýšilo na minusovou hodnotu. Za rok 2022 bylo saldo v celkovém deficitu 21,49 miliard Kč.³³

Státní výdaje na peníze se vlivem růstu počtu seniorů a každoročních valorizací důchodů zvyšují. Naproti tomu bude neustále ubývat pracovníků v produktivním věku, což situaci s důchody ještě stěžuje. Významné bude mimo jiné řešit důchodové problémy způsobené odchodem tzv. Husákových dětí, tedy obyvatel narozených v sedmdesátých letech minulého století. To je velmi výrazná skupina české společnosti. V souvislosti se zhoršující se situací se zavázala současná vláda Petra Fialy provést již tolik let silně potřebnou a velmi očekávanou reformu v oblasti důchodů. Mezi možné parametry reformy je také tolik nepopulární zvyšování potřebného věku pro odchod do starobního důchodu.

Starobní důchod je jedním z důchodů České republiky. Dalšími je invalidní, vdovský či vdovecký a sirotčí důchod. Pokud si chce osoba zažádat o přidělení starobního důchodu, pak musí ze zákona splnit dvě základní podmínky. Žadatel musí jednak dosáhnout požadovaného

³² MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Hospodaření systému důchodového pojištění*. [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2023 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>

³³ Tamtéž.

důchodového věku aktuálně určeného na 65 let, a především musí získat potřebnou dobu důchodového pojištění aktuálně stanovenou 35 roky. V současné době existuje tzv. důchodová kalkulačka České správy sociálního zabezpečení v elektronické podobě, která vypočítá potřebné náležitosti pro možný odchod do důchodu. Podmínky nároku na starobní důchod v České republice stanovuje Zákon č. 155/1995 Sb. a důchodovém pojištění. Podle zákona má občan České republiky nárok i na předčasný trvale krácený starobní důchod, jestliže „získal potřebnou dobu pojištění a do dosažení důchodového věku mu chybí nejvýše 3 roky, pokud jeho důchodový věk je nižší než 63 let, 5 roků, pokud jeho důchodový věk činí alespoň 63 let a dosáhl věku alespoň 60 let.“³⁴

Paragrafy 33 a 34 Zákona č. 155/1995 Sb. a důchodovém pojištění stanoví, že výši starobního důchodu určují dvě výměry. Jedná se o výši základní výměry a výši procentní výměry. Výše základní výměry je stanovena na 10 % průměrné mzdy. Zatímco výše procentní výměry důchodu „činí za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod 1,5 % výpočtového základu nebo 1,2 % výpočtového základu za dobu získanou z titulu výdělečné činnosti, která se kryje s účastí na důchodovém spoření (v období let 2013 až 2015). Součástí procentní výměry je od roku 2023 také částka tzv. výchovného za každé dítě pro osobu, která zajišťovala výchovu v největším rozsahu.“³⁵

Tabulka č. 3 od Českého statistického úřadu vykazuje míru zvyšování průměrného starobního důchodu obyvatel České republiky. Konečná výše je propočítána vždy k prosinci příslušného roku. Tabulka rozlišuje občany na muže a ženy, přičemž muži mají již od prvního měřeného roku 1997 starobní důchody vyšší než ženy, v zmíněném roce v průměru o 1002 Kč, tedy 5689 Kč, přičemž ženy měly v průměru starobní důchod ve výši 4687 Kč. Důchody od té doby pravidelně rostly, v roce 2001 měli muži průměrný starobní důchod 7599 Kč, ženy 6196 Kč, o deset let později v roce 2011 dosáhl průměrný starobní důchod mužů výše 11714 Kč, u žen 9599 Kč. Poslední data udává ČSÚ za rok 2021. Muži měli průměrný starobní důchod ve výši 16938 Kč, zatímco ženy 14080 Kč. Hranici 10000 Kč přesáhli muži v roce 2008 (10715 Kč), kdežto ženy teprve v roce 2014 (10065 Kč).³⁶

³⁴ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Starobní důchody*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/starobni-duchody>

³⁵ Tamtéž.

³⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Graf – Průměrná výše starobního důchodu v České republice*. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2021 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/graf-prumerna-vyse-starobniho-duchodu-v-ceske-republice>

4. Finanční gramotnost

S finanční gramotností je lidský život spjatý již od dětství. Znalosti, které v průběhu života získáme nás posunou vždy o krok dále a býváme odolnější vůči mylným rozhodnutím. Proto je důležité získat potřebné finanční znalosti již v dětství, díky čemuž se zvyšuje šance dělat v životě správná rozhodnutí s nízkou pravděpodobností chyb. S financemi naprosto běžně přicházejí do styku již děti v předškolním nebo školním věku a mívají také možnost nakládat s jejich osobními financemi podle svého vlastního uvážení, což umožňuje, aby si samy přišly na to, co je potřebné za peníze koupit nebo naopak co není nezbytné kupovat. Svět financí je významnou sférou, kterou by měli lidé ovládat a orientovat se v ní, což v posledních letech potvrdila nejen doba covidové krize ale také hospodářské problémy způsobené válkou na Ukrajině. Úspěšná znalost financí a orientace v nich se rodí v osobních financích jednotlivce, který by měl být přinejmenším schopen mít přehled ve svých vlastních financích, znát své příjmové a výdajové možnosti, rozumět finančním produktům a znát finanční pojmy často užívané ve smlouvách.

Ministerstvo financí České republiky definuje finanční gramotnost jako „*soubor znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování.*“³⁷

Uvedená definice však není v českém prostředí elementárně užívaná jakožto jediná definice finanční gramotnosti. Další často zmiňovanou definicí je ta, kterou je možné získat společně od resortů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva financí a také České národní banky, a tedy že finanční gramotnost je „*soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.*“³⁸ Na stránkách Ministerstva financí ČR je možné získat obě uvedené definice finanční gramotnosti, z čehož je zřejmé, že ani ministerstvo není v definici jednotné.

³⁷ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat?* [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2023 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz>

³⁸ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání.* [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2010 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/narodni-strategie-financniho-vzdelavani-2010>

Finanční gramotnost je podle Národní strategie finančního vzdělávání, což je dokument Ministerstva financí s cílem zvyšování úrovně finanční gramotnosti obyvatel, součástí ekonomické gramotnosti, která má širší charakter. Ekonomická gramotnost „*navíc zahrnuje např. schopnost zajistit si příjem, zvažovat důsledky osobních rozhodnutí na současný a budoucí příjem, orientaci na trhu pracovních příležitostí, schopnost rozhodovat o výdajích apod.*“³⁹

4.1 Složky finanční gramotnosti

Národní strategie finančního vzdělávání rozlišuje tři základní složky společně tvořící finanční gramotnost. Jedná se o peněžní, cenovou a rozpočtovou gramotnost.

Peněžní gramotnost představuje nutné znalosti potřebné k orientaci v penězích, ať již v hotovostní nebo bezhotovostní podobě. Finančně gramotný člověk ví, jak fungují peněžní transakce, umí nakládat s nástroji, které jsou pro správu transakcí určeny. Neznámou by neměly být finanční produkty jimiž jsou běžné nebo spořicí účty, kreditní či debetní karty nebo například šeky.

Další je cenová gramotnost, která představuje znalosti potřebné k porozumění cenovým mechanismům, inflaci, poplatkům, daním a s inflací dále související úrokovým sazbám. Schopnost porozumět vývoji cen a možnost tvorby odhadů budoucího vývoje je podklad pro investování. Především termín inflace se všemi možnými důsledky by neměli jedinci opomínat kvůli její výrazné povaze na finančních a peněžních trzích. V důsledku znehodnocování osobních úspor by měli jedinci znát také vliv úrokových sazeb jakožto ozdravujícího nástroje pro ochlazení přehřátého trhu.

Poslední, a tedy rozpočtová gramotnost představuje znalosti potřebné ke správě osobního nebo rodinného rozpočtu, mezi kterými je samotná schopnost vést rodinný rozpočet, dále schopnost vhodně alokovat dostupné finanční prostředky nebo například primární schopnost určit významné cíle v rámci rodinného rozpočtu. Rozpočtová gramotnost je dále navíc tvořena dvěma specializovanými složkami, a tedy správou finančních aktiv (vkladů, investic, pojištění) a správou finančních závazků (leasing, úvěr), předpokládající jednak schopnost jedince orientovat se na trhu, a navíc konečné rozhodnutí, který finanční produkt je v dané životní situaci při příjmech jedince (jedinců) ten nejvýhodnější.⁴⁰

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2010 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/narodni-strategie-financniho-vzdelavani-2010>

4.2 Finanční vzdělávání

Finanční gramotnost je stav, ve kterém je osoba schopna za sebe finančně jednat a je si vědoma svých finálních rozhodnutí se všemi souvislostmi. K vymezenému stavu lze dojít finančním vzděláváním, jehož cílem je „posílení osobní odpovědnosti jedince za hospodaření se svými financemi, resp. změna chování směřující k odpovědnějšímu rozhodování v oblasti financí, a tím k zajištění finanční prosperity daného jedince i jeho rodiny.“⁴¹ Finanční vzdělávání dnes již ve školách probíhá a v českém prostředí se mu věnuje zejména Česká národní banka, ale dříve tomu tak nebylo. Škola je v životě významnou institucí a rovněž autoritou a měla by jednotlivce dobře připravit do života. Po ukončení školní docházky by již měli jedinci finančních pojmům rozumět a být připraveni je používat. Z výzkumu České bankovní asociace každoročně spravující index finanční gramotnosti o čemž bude popsáno níže i za rok 2022 vzešlo několik výsledných tvrzení a jedním z nich byla informace že 58 % lidí v České republice si myslí, že se školy ve svých vzdělávacích plánech financemi nezabývají a pokud ano tak velmi málo.⁴² Podpora finančního vzdělávání by měla být zřejmě důslednější a více kontrolována. Finanční gramotnost je pro dnešní život mnohem důležitější než historická data či například chemické vzorečky.

Samotné finanční vzdělávání má podle Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, aktualizovanějšího dokumentu, který si klade za cíl zvyšování úrovně finanční gramotnosti obyvatel, splňovat čtyři základní principy, a tedy princip objektivity, princip nezávislosti, princip odbornosti a princip zacílení.

Princip objektivity poskytuje úvodní, základní informace ohledně finančních produktů a služeb, ke kterým se přihlíží vždy nestranně, a tedy nedochází ke zviditelňujícím nebo slovnímu doporučení konkrétního produktu či služby. Hodnotí se objektivně, nikoliv subjektivně.

Princip nezávislosti značně souvisí s principem předchozím, jelikož má být finanční vzdělávání vyučováno takovým způsobem, který nestrání žádnému finančnímu produktu ani službě, který by zvýhodňoval na úkor ostatních. Finanční vzdělávání má tedy být silně nezávislé.

⁴¹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0: Změnou chování k převzetí odpovědnosti za svou finanční prosperitu.* [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2019 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://financniagramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>

⁴² ČESKÁ BANKOVNÍ ASOCIACE. *Finanční gramotnost Čechů 2022.* [online]. Praha: Česká bankovní asociace, 2022 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://cbaonline.cz/financni-gramotnost-cechu-2022>

Princip odbornosti vymezuje kvalitu, odbornou kvalifikaci, dovednosti, vědomosti a znalosti subjektů, kteří finančně vzdělávají. Vzdělávat nemůže ten, kdo sám není dostatečně vzdělaný a sám v oboru pociťuje neznalost.

Posledním principem je princip zacílení, který zaručuje, že dané informace budou vhodným způsobem sděleny právě té skupině, která má informace získat, a to správným informačním kanálem. Sdělují se nejprve základní informace a přechází se k složitějším v rámci cílové skupiny.⁴³

Znalosti ze světa financí neboli finanční gramotnost obyvatel lze měřit různými metodami, což v českém prostředí spadá do režie České bankovní asociace (ČBA). Česká bankovní asociace právě v souvislosti s finanční gramotností každoročně spravuje tzv. index finanční gramotnosti. Ten lze vypočítat na základě správně zodpovězených otázek z různých oblastí financí. Nejlepší možný výsledek, který mohou respondenti získat, je sto procentních bodů v sadě jedenácti otázek. Poslední měření bylo provedeno minulý rok, ve kterém se úroveň finanční gramotnosti Čechů oproti roku minulému mírně zvýšila, přesněji o jeden procentní bod na výsledných 56 bodů. Index se v českém prostředí se již od roku 2016 pohybuje nad hranicí 50 % konkrétně v onom roce dosáhl index výše 54 %. Následující roky dosáhl index popořadě výše 55 %, 56 %, 57 %, v roce 2020 byl výsledek nejvyšší s 61 % a za rok 2021 výsledek oproti roku předchozímu klesl a dosáhl tak na 55 %.⁴⁴ Úroveň finanční gramotnosti podle ČBA silně ovlivňuje zejména vzdělání obyvatel. Lidé s vyšším dosaženým vzděláním měli obecně více správně zodpovězených otázek než lidé s nižšími stupni vzdělání. „Zatímco lidé s vysokoškolským vzděláním dosáhli 62 bodů, ti se základní školou nebo výučním listem získali pouze 48 bodů. Potíže přitom způsobil hlavně dotaz na výhodnost úvěru, který dokázala správně zodpovědět méně než třetina dotazovaných (31 %)“⁴⁵, komentuje Česká bankovní asociace.

⁴³ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0: Změnou chování k převzetí odpovědnosti za svou finanční prosperitu*. [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2019 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://financniagramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>

⁴⁴ ČESKÁ BANKOVNÍ ASOCIACE. *Finanční gramotnost Čechů 2022*. [online]. Praha: Česká bankovní asociace, 2022 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://cbaonline.cz/cesi-a-financni-gramotnost-2021>

⁴⁵ ČESKÁ BANKOVNÍ ASOCIACE. *Finanční gramotnost Čechů 2022*. [online]. Praha: Česká bankovní asociace, 2022 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://cbaonline.cz/financni-gramotnost-cechu-2022>

4.3 Podpora finanční gramotnosti v ČR a ve světě

Eminentní institucí, kterou jsem již zmínil a která hraje roli ve finančním vzdělávání a také ve zvyšování úrovně finanční gramotnosti obyvatel, je v našem prostředí zejména Česká národní banka (ČNB) sídlící v Praze. Centrální banka svými rozhodnutími ovlivňuje životy milionů občanů naší republiky. Vykonává bankovní dohled, emituje oběživo, tvoří finanční statistiku pro statistický úřad země, vykonává měnovou politiku a relativně krátce se věnuje také zlepšování úrovně finanční gramotnosti a zvyšování povědomí o financích napříč společnostmi. Právě v souvislosti s finanční gramotností je podstatné především Návštěvnické centrum ČNB, ve kterém si mohou návštěvníci prostřednictvím expozic, které banka provozuje, zvýšit a doplnit ekonomické znalosti k nimž patří mimo jiné informace o vzniku, historii a činnosti centrální banky naší země ale i informace o české koruně. Návštěvníky mohou být jednak jednotlivci nebo rodiny případně celá školní třída vedená učitelem. Hlavními pražskými expozicemi jsou expozice *Za měnou* a expozice *Lidé a peníze*. V první zmíněné lze získat informace ohledně české měny a všeho, co s ní souvisí. Velmi kreativním způsobem jsou návštěvníkům představeny nástroje měnové politiky centrální banky, dále kdo o nich rozhoduje a jak funguje dohled nad finančním trhem případně zajištění finanční stability na českém trhu.⁴⁶ V té druhé se mohou návštěvníci naopak dozvědět něco o penězích obecně, jejich vzniku a vývoji v bohatých souvislostech. Mezi zajímavostmi je mimo jiné historie československé měny, vývoj ochranných prvků bankovek a centrální bankovníctví v mezinárodním kontextu. Přednostní pozoruhodností je největší zlatá mince v celé Evropě vydaná naší centrální bankou k příležitosti stému výročí vzniku československé měny v nominální hodnotě sto milionů korun.⁴⁷ Expozici *Lidé a peníze* je možné navštívit také v Brně. Centrální banka se věnuje také podpoře finančního vzdělávání na školách vzdělávacími materiály.

Vedle České národní banky se podpoře finančního vzdělávání v České republice věnuje zejména Ministerstvo financí, Ministerstvo průmyslu a obchodu spolu s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Všechny zmíněné instituce spolupracují například formou Národní strategie finančního vzdělávání, které se oblasti finančního vzdělávání věnuje.

⁴⁶ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Expozice Za měnou v Praze*. [online]. Praha: Česká národní banka, 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://nc.cnb.cz/pub/cs/expozice/za-menou-praha/#popis>

⁴⁷ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Expozice Lidé a peníze v Praze*. [online]. Praha: Česká národní banka, 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://nc.cnb.cz/pub/cs/expozice/lide-a-penize-praha/>

Významná je také Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), jejíž členské země jsou výhradně demokratické státy stojící na základech tržní ekonomiky. Tato mezinárodní organizace se věnuje mnoha otázkám. V souvislosti s finančním vzděláváním jsou významné investice členských států do vzdělání obyvatel, které je značně významné nejen pro hospodářský růst ale také pro sociální soudržnost. Cílem organizace je mimo jiné rozvoj zemí, nastolení finanční stability, podpora hospodářského vývoje, investice do vzdělání obyvatel, nízká nezaměstnanost a vysoká sociální soudržnost podpora podnikání, investice do zdravého životního prostředí a podobně.⁴⁸ K členským zemím OECD, kterých je aktuálně 30, se v roce 1995 přidala také Česká republika.

Členské země OECD v roce 2002 zahájily projekt zaměřený na význam finanční gramotnosti. Jeho pozice byla o šest let později posílena vytvořením Mezinárodní sítě finančního vzdělávání (International Network on Financial Education) značenou zkratkou o čtyřech písmenech INFE. Zabývá se především třemi základními oblastmi politiky související s finanční gramotností a tedy nastavení, implementace a vyhodnocení standardů dále finančního vzdělávání a dopady digitalizace a v poslední řadě finanční gramotnost a udržitelné finance.

49

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj v rámci INFE definuje finanční gramotnost po svém a tedy jako *„kombinaci uvědomění, znalostí, dovedností, postojů a chování nezbytných k tomu, abyste mohli činit správná finanční rozhodnutí, a nakonec dosáhnout individuálního finančního blahobytu.“*⁵⁰

4.4 Postavení seniorů k finanční otázce

Postavení seniorů bývá v různých oblastech života spíše opatrné a konzervativní. Jinak tomu není ani v oblasti financí. Dnešní moderní doba značně ulehčuje život lidem tím, že lze mnoho věcí vykonávat přes internet. V souvislosti s bankovníctvím jde především o využívání internetového bankovníctví, které umožňuje správu osobních financí prakticky odkudkoliv.

⁴⁸ ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *Organizace pro hospodářskou spolupráci: Čím se zabývá?* [online]. Château de la Muette: OECD, 2007 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://www.oecd.org/general/38406764.pdf>

⁴⁹ ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *OECD International Network on Financial Education – OECD/INFE* [online]. Château de la Muette: OECD [cit. 2023-02-28].

Dostupný z: <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm>

⁵⁰ ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy*. [online]. Château de la Muette: OECD, 2011 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf> s. 3

Kdykoliv a téměř kdekoliv si lze z kapsy kalhot vytáhnout mobilní telefon, během několika vteřin se přihlásit do mobilního bankovníctví a podívat se na stav bankovního účtu. Seniori bývají v otázce mobilních telefonů a internetové sféry stále opatrní a raději vyřizují záležitosti fyzickým kontaktem. Se strachem přepsání se a poslání peněžní částky na jiné bankovní konto raději zajdou fyzicky do pobočky banky a nechají za sebe vyřídit situaci bankovním zaměstnancem.

Také otázka držení peněz na bankovních účtech je rozporná. Seniori zřejmě možná ani netuší, že mají vklady v bankách ze zákona pojištěny, a to do výše ekvivalentu sto tisíc eur u jedné banky, a proto mylně zastávají názor, že je bezpečnější mít peníze doma „pod polštářem“ případně zamčené v domácím trezoru. Byť se to může zdát nepravděpodobné, tak domov může vyhořet, peníze může odcizit po hádce některý člen rodiny nebo může prostě jen senior zapomenout, kam si peníze uschoval a nemusí je už nikdy vidět. Naproti tomu peníze v bance má senior bezpečně uschované a může být také ujistěn, že při krachu banky o své peníze ze zákona nepřijde.

Starosti seniorům přidává i potenciální ztracení či odcizení platební karty. Běžně jsou výběry z platebních karet chráněny bankovním heslem označované jako PIN. Ani obava ze situace, kdy je seniorovi určitou osobou odcizena platební karta nemusí být na místě. Na platebních kartách jsou maximální limity, které lze týdně čerpat a nad něž se již nelze dostat. Ba co víc, platby nad 500 korun vyžadují ověřovací PIN při přiložení karty k platebnímu terminálu. Využívání platební karty může být seniorovi nápomocno i při správě osobních financí, jelikož posléze v internetovém bankovníctví vidí místo, kde platil/a společně s částkou, kterou na místě utratil/a. Je pravdou, že při platbě hotovostí je transakce anonymní a musí ji ze zákona přijmout všude ale to také zároveň nutí seniory uchovávat si veškeré doklady o zaplacení, pakliže by chtěli mít stoprocentní přehled o svých výdajích. Ne vždy se však doklad automaticky uchovává. Kupříkladu pokud si senior koupí s vnučkou na výletě zmrzlinu, běžně při takových nákupech doklady nevyžaduje. Takový problém placení kartou řeší, protože se transakce přirozeně vykáže v internetovém bankovníctví. Placení platebními kartami je snadné, rychlé a bezpečné. Seniori by se tak neměli zdráhat jejich využívání na denní bázi.

Využívání bankovního účtu usnadňuje také situaci ohledně přijímání penzí. I pro Českou správu sociálního zabezpečení je jistě jednodušší zasílat seniorům jejich starobní důchody přímo bezhotovostním převodem na bankovní účet než zasílat prostřednictvím České

pošty penzi v hotovosti na adresu bydliště seniora.⁵¹ Je samozřejmě nezbytné akceptovat právo seniora na volbu mezi těmito dvěma variantami, které však může jedinec kdykoliv s žádostí změnit.

⁵¹ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Výpočet a výplata důchodů*. [online]. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2023 [cit. 2023-02-29]. Dostupný z: <https://www.cssz.cz/vypocet-a-vyplata-duchodu>

5. Socialismus

System politických a ekonomických názorů i myšlenek na společnost, který převládal na území Československa v letech 1948 až 1989 byl nazýván socialistickým. Onen historický „únor 1948“ znamenal že *„dělnická třída Československu spojeným úsilím zvítězila nad nepřátelskou reakcí a nastoupila společnou cestou k socialismu.“*⁵²

Socialismus silně kritizoval kapitalismus propagující soukromé vlastnictví. Podle příznivců socialismu je kapitalismus špatný a vede pouze k neblahému vykořisťování člověka člověkem. Soukromé vlastnictví mělo být nahrazeno výhradně vlastnictvím státním. Pouze stát může odstranit vykořisťování majetkově silnými jedinci a nastolit blahobyt celé společnosti. Lidé jsou totiž z ekonomického hlediska sobečtí, sledující vlastní blahobyt a prospěch, často nehledí na ostatní. Státní aparát má přerozdělit chudým od bohatých, což je příjemná myšlenka, ale v socialistickém Československu se tak dělo cestou omezováním pohybu, svobodného vyjadřování a potlačováním čisté lidské svobody.

Zmíněná skutečnost omezování lidské svobody byla na dennodenním pořádku československé společnosti žijící v tehdejším socialistickém zřízení. Komunisté perzekuovali jednotlivce a skupiny nesouhlasící s jejich myšlenkami. Byly zavírány vysoké školy a začal se upravovat výklad dějin. Značně ubylo těch s vysokoškolským vzděláním, a to zřejmě proto že nebylo dovoleno individuálně a svobodně myslet ba co víc vyjadřovat se k otázkám prozápadními názory. V těchto časech byla cenzura a správné názory byly výhradně ty, které odpovídaly a vyhovovaly Sovětskému svazu. Občané republiky museli být opatrní s vlastním přesvědčením, jež prezentovali na veřejnosti. Lidé ve strachu nejen sami o sebe ale i o své blízké nezřídka donášeli informace členům Komunistické strany, případně státní policii tehdy nazývané Státní bezpečnost. Československo se ocitlo v totalitním režimu vlády, který sužoval a poznamenal zemi i národ na dobu delší více než 40 let.

Za původního tvůrce myšlenek vykořisťování je spatřován Karl Marx, některými autory označován za zakladatele marxismu. Patrně nejslavnější knihou, kterou Marx sepsal spolu se svým přítelem Friedrichem Engelsem se nazývá Kapitál. V ní podal ostrou kritiku kapitalismu. Navíc je tvůrcem Komunistického manifestu, v němž představil základy komunistického hnutí. Ve svých spisech se ostře vymezil vůči vykořisťování a zotročování zaměstnanců v pracovním prostředí, promlouval ale také o samotném přerozdělování bohatství. Cílem socialistické

⁵² ČESKÁ TELEVIZE. 1948: třicet let republiky. [online]. Praha: Česká televize, 2018 [cit. 2023-02-29]. Dostupný z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288585-archiv-ct24/218411058210021/cast/644251/>

společnosti má být „veřejný blahobyt“.⁵³ Kapitalismus dopřává pouze vlastníkům výrobních faktorů a nikoliv zaměstnancům, kteří svou prací vytváří nadhodnotu, jež je jim zaměstnavateli odebrána. Co se struktury ekonomiky týče, komunisté si mysleli, že „jedině výroba přináší hodnotu, a proto bylo jejich úsilí zaměřeno na maximalizaci rozvoje průmyslu za souběžného zanedbání a potlačení sektoru služeb, který byl marxistickými ekonomy vnímán jako neproduktivní.“⁵⁴

Výrobní prostředky se na území Československa s příchodem socialismu Benešovými dekrety zestátnily, tudíž prakticky vše připadlo do rukou státu a jeho vlastnictví. Stát byl vrchním vykonavatelem a dozorcem nad ekonomikou státu. V této souvislosti vznikla centrálně plánovaná komise, složená výhradně ze členů Komunistické strany, která moderovala veškeré záležitosti týkající se hospodářství. Ludwig von Mises v komunitním vlastnictví spatřuje samotný základ, původ socialismu. Ve své knize *Socialismus* píše, že „podstatou socialismu je toto: Veškeré výrobní prostředky jsou pod výlučnou kontrolou organizované komunity.“⁵⁵

Samotné počátky socialismu na území Československa spatřujeme v únoru roku 1948, kdy se poprvé ujali moci komunisté. Hospodářství v rukou komunistů mělo posílit dne 1.1.1949 zavedením prvního pětiletého hospodářského plánu, trvajícím do roku 1954. Cílem „pětiletky“ byla přestavba hospodářství s důrazem těžkého průmyslu v zemi spolu s přesunem k živočišné výrobě v zemědělství.⁵⁶ Následovaly pětiletky další, celkem jich bylo v Československu osm. Poslední plán hospodářství skončil roku 1990.

Naprostě nelogické a iracionální bylo za socialismu postavení firem. Firmy a jejich vedoucí byli nuceni plnit předem stanovený plán. Zásadní změnou oproti kapitalismu bylo sledování a plnění plánů, nikoliv potřeb obyvatel. Dopředu stanovený počet výrobků se neshodoval s přáním a tužbami zákazníků. Smyslem bylo vyrobit tolik výrobků, které s jistotou stanovily, že se nebude plýtvat. Nelogické uvažování plánovačů se proměnilo v obavy obyvatel o dostupnost výrobků. Proto byli zákazníci nuceni stát od časných ranních hodin v několikametrových frontách před obchodem po dobu celých hodin, kde již netrpělivě čekali

⁵³ VON MISES, Ludwig. *Socialismus: ekonomická a sociologická analýza*. Přeložil Vladimír KRUPA. Praha: Liberální institut, 2019. s. 74.

⁵⁴ ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. V Praze: C.H. Beck, 2006. Beckova edice ekonomie. s. 17.

⁵⁵ VON MISES, Ludwig. *Socialismus: ekonomická a sociologická analýza*. Přeložil Vladimír KRUPA. Praha: Liberální institut, 2019. s. 246.

⁵⁶ ČESKÁ TELEVIZE. *První pětiletka*. [online]. Praha: Česká televize, 1996-2021 [cit. 2023-02-29]. Dostupný z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/4243-prvni-petiletka>

na výrobky. Výjimkou nebyl ani podpultový prodej. Zákazníkům, kteří byli zadobře, případně ze známosti s prodejci v obchodě, bylo schováváno zboží z pultů nebo prodáváno mezi prvními.

Zajímavé byly také stanovené ceny produktů. Množství peněz, které je účtované za produkty a služby, takzvaná cena odráží aktuální situaci a kondici ekonomiky. Nikomu není jedno, za kolik peněz si určitý produkt či službu koupí. Výjimku mohou snad tvořit jen extrémně bohatí jedinci. Cena je v ekonomice nástroj a umožňuje sledovat stav ekonomiky. Ceny však za socialismu „neposkytovaly informace pro nabídkovou ani poptávkovou stranu.“⁵⁷

Mezi některými členy naší současné společnosti lze slyšet názor – „za komunismu bylo lépe“. Otázku hlouběji prozkoumal Datažurnál, který při tom čerpal data od Českého statistického úřadu, aby na jejich základě prozkoumal, zda je názor relevantní. Z dat bylo zjištěno, že se staví méně bytů a v té souvislosti se snižuje počet lidí bydlících v jednom bytě, avšak na větším prostoru, dále že je většina potravin a zboží levnější a více dostupné než za dob socialismu, zdražily se však služby jako svoz odpadu nebo lístek do MHD. Prodlužuje se věk dožití a je mnohem více lidí důchodového věku. Lidé mají obecně zájem o studium a narůstá počet vysokoškolských studentů.⁵⁸ Posuzovat tuto otázku je velmi individuální a neexistují jasné názory na přijetí nebo odmítnutí té doby.

⁵⁷ ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. V Praze: C.H. Beck, 2006. Beckova edice ekonomie. s. 11.

⁵⁸ CYPRICH, Pavel. *Bylo za komunistů líp? Zjistili jsme překvapivá fakta a čísla*. [online]. Praha: Seznam zprávy, 2018 [cit. 2023-02-29]. Dostupný z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/bylo-za-komunistu-lip-zjistili-jsme-prekvapiva-fakta-a-cisla-46277>

6. Kapitalismus

Než Československo odpovídalo socialistickému modelu zřízení, fungoval v zemi systém kapitalistický. Tento systém je protipólem socialismu a existuje v naprosté většině ekonomik dnešního moderního světa. Je právem nazývaný moderním ekonomickým systémem, protože převládl nad modelem centrálního bankovníctví.

Základním rozdílem mezi těmito dvěma modely hospodářství je forma vlastnictví výrobních faktorů. Ve srovnání se socialismem jsou v kapitalistických ekonomikách výrobní faktory v soukromém vlastnictví, což umožňuje majiteli nakládat s vlastním majetkem absolutními právy. Majetek může volně růst, lze také svobodně individuálně rozhodovat o svém vlastnictví. Osobní majetek lze svobodně kumulovat, rozmnožovat, nakupovat nebo naopak prodávat. Kapitalistický systém funguje na základě tržních metodik, elementárně na základě uspokojování nabídky a poptávky. I v kapitalismu vstupuje přirozeně stát (vláda) do fungování národního hospodářství prostřednictvím dotací, omezování konkurence všech typů, zasahuje i při vzniku externalit, tj. přelévání efektů na jiné jednotky, stanovuje výši zdanění, avšak především se má starat o blaho státního rozpočtu. Dle mnoha autorů ekonomických publikací má „*stát zasahovat tam, kde neviditelná ruka trhu selhává.*“⁵⁹

Kapitalismus má řadu podporovatelů, ale samozřejmě i kritiků. Hojně citovanými jsou myšlenky amerického ekonoma Josepha A. Schumpetera, který ve své knize s názvem „*Kapitalismus, socialismus a demokracie*“ z roku 1942 podává jak povzbudivé, tak kritické názory na stranu kapitalismu. Vyzdvihuje kapitalismus za jakýsi proces neustálé inovace. „*Základní pohnutka, která uvádí do pohybu kapitalistický stroj a udržuje ho v něm, vychází z nového spotřebního zboží, nových výrobních a dopravních metod, nových trhů a nových forem průmyslové organizace, které vytváří kapitalistické prostředí.*“⁶⁰ V díle také obhájí kapitalistického ducha. „*Přímými či nepřímými výtvary kapitalistického procesu jsou nejen moderní mechanizované továrny a velký objem produkce, která z nich neustále proudí, nejen moderní technologie a ekonomická organizace, ale prakticky všechny rysy a úspěchy moderní civilizace.*“⁶¹ Kriticky píše o kapitalismu a o jeho nutné záhubě vlivem „*tvořivé destrukce*“.

⁵⁹ JÍLEK, Josef. *Finance v globální ekonomice I: Peníze a platební styk*. Praha: Grada, 2013. Finanční trhy a instituce. s. 229.

⁶⁰ SCHUMPETER, Joseph Alois. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. s. 101.

⁶¹ SCHUMPETER, Joseph Alois. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. s. 144-145.

*„Tato průmyslová mutace ... neustále revolucionizuje ekonomickou strukturu zevnitř, neustále boží starou a vytváří novou. Tento proces tvořivé destrukce je pro kapitalismus zásadní.“*⁶²

Kriticky se ke kapitalismu staví také Paul Collier, který v úvodní stránce své knihy s názvem *„Budoucnost kapitalismu: Tváří tvář novým úzkostem“* představuje knihu duchaplným motem: *„Hluboké rozpory trhají křehké předivo společnosti západního světa: prosperující města stojí proti odstrčenému venkovu, špičkově vzdělaná elita proti lidem, pro něž je kvalitní vzdělání finančně nedostupné, bohaté země proti chudým. Jak se tyto propasti rozšiřují, ztrácí se i náš smysl pro morální závazky vůči druhým lidem, na němž byl založen poválečný vzestup sociální demokracie.“*⁶³

⁶² SCHUMPETER, Joseph Alois. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. s. 101.

⁶³ COLLIER, Paul. *Budoucnost kapitalismu: tváří v tvář novým úzkostem*. Přeložil Jan PROKEŠ. Praha: Argo, 2020. Crossover. s. 15.

7. Transformace české ekonomiky ze socialistické na tržní

Významné politické, ekonomické a sociální skutečnosti v devadesátých letech minulého století ovlivnily a určily nový směr vývoje života v zemi. Československo se v stalo opět suverénní neokupovanou zemí s prozápadní orientací ctící úctu k lidskému životu a nepopírající osobní lidská práva. Objevily se také důvody, které vyústily v mírové rozdělení Československa na dva suverénní samostatné státy. 1. ledna 1993 vznikla Česká republika a Slovenská republika, oba národy si udržely mimořádné vazby a přátelský vztah přetrvávající až dodnes. V oblasti ekonomiky se jednalo především o návrat ke kapitalistickému systému, který přesunul tyto dvě ekonomiky do čela vyspělých evropských států.

Opětovným návratem k tržnímu hospodářství se začalo rozvíjet mimo jiné i bankovníctví. Tato oblast hospodářství byla za socialismu realizována existencí monobanky, která v sobě spojovala jak činnosti banky centrální, tak obchodní. V Československu se tak dělo prostřednictvím Státní banky československé.⁶⁴ Vznikem samostatné České republiky začalo fungovat dvoustupňové bankovníctví – centrální banka se sídlem v Praze a několik komerčních bank. Obchodní banky začaly provádět bankovní operace a nabízely svým klientům celou řadu finančních produktů, jejichž portfolio se neustále rozšiřuje. O financích se více mluvilo, vazby na západní svět umožnily vzniknout zájmu o českou měnu v očích zahraničních investorů, kteří začali v zemi investovat. Česká ekonomika se propojila se zbylým světem a lidé na to reagovali se zájmem o pochopení fungování financí. Lidé o penězích více přemýšleli, finanční svět se neustále modernizoval a rozvíjel se. Vyvíjely se nové finanční technologie, které ulehčovaly správu (nejen) osobních financí. O peníze se lidé starali i dříve, avšak moderní doba je typická velkým zájmem o finance, touze o rozmnožování majetku a porozumění finančním produktům. Finanční gramotnost obyvatel se oproti době socialismu nepochybně zvýšila.

⁶⁴ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Historie ČNB*. [online]. Praha: Česká národní banka, 2023 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: https://www.historie.cnb.cz/cs/dejiny_institute/statni_banky_ceskoslovenska/index.html

8. Vzdělávání seniorů

Autoři dnešních publikací hojně uvádí, že vzdělávání je dnes již celoživotní záležitostí. Smyslem takového učení je poskytnout lidem jakéhokoliv věku potřebné informace jež jsou v souladu se zájmy a potřebami jednotlivce. Novým věcem se učíme neustále bez ohledu na věk, a to již od raného věku a nepřestáváme ani v letech seniorských. Na vzdělávání byly v minulosti kladeny různé nároky. Je to snad právě dnešní moderní doba na informacích tolik závislá, ve kterých je potřeba se neustále orientovat a rozumět souvislostem i jejím konečným důsledkům. Pouze neustále se rozvíjející a vzdělaný člověk se může orientovat v dnešním moderním, globálně propojeném a informačně závislém světě.

V českém prostředí vypracovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2007 Strategii celoživotního učení, ve kterém se celoživotní edukaci věnuje. V tomto dokumentu popisuje nejen samotný pojem celoživotního vzdělávání ale také vývoji koncepce na něj. Ministerstvo uvádí celoživotní učení jako *„zásadní koncepční změnu pojetí vzdělávání, jeho organizačního principu, kdy všechny možnosti učení – ať už v tradičních vzdělávacích institucích v rámci vzdělávacího systému či mimo ně – jsou chápány jako jediný propojený celek, který dovoluje rozmanité a četné přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním a který umožňuje získávat stejné kvalifikace a kompetence různými cestami a kdykoli během života.“*⁶⁵

Za hranicemi České republiky se celoživotnímu učení věnují mezinárodní instituce jako jsou OECD, UNESCO či například Rada Evropy. Podle OECD celoživotní učení *„klade důraz na kreativitu, iniciativu a schopnost reagovat – atributy, které přispívají k seberealizaci, vyšším výdělkům a zaměstnanosti, inovacím a produktivitě.“*⁶⁶ UNESCO se orientuje mimo jiné i na globální vzdělávací politiku a věnuje se zejména pozvednutí celkové vzdělanostní úrovně v členských zemích. Zejména rovnosti vzdělávacích příležitostí se věnuje Rada Evropy.⁶⁷

V souvislosti s finanční gramotností na tom nebývají senioři příliš dobře a jsou tak v tomto ohledu křehkou a zranitelnou společenskou skupinou. Finanční gramotnost se dnes již začíná ve školách vyučovat, avšak právě o tyto znalosti jsou dnešní senioři, ale také obecně

⁶⁵ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Strategie celoživotního učení ČR. [online]. PRAHA: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007 [cit. 2023-02-28]. Dostupné [z: https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr](https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr)

⁶⁶ ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *Executive Summary*. [online]. Château de la Muette: OECD, 2007 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/38465471.pdf>

⁶⁷ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a David KRYŠTOF, ed. *Univerzita třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. s. 40.

dospělí ochuzeni. Proto si museli (musí) vědomosti týkající se financí získat sami, případně museli (musí) navštěvovat nějaká speciální místa, kroužky nebo instituce. Senioři bývají vůči dospělým méně finančně vzdělaní a kvůli své naivitě a dobré povaze bývají nezdělanými terčem jedinců, kteří toho chladnokrevně využívají. Ať již se jedná o pouliční kapsáře nebo podomní zloděje kteří se pod předem připravenou záminkou dostanou do domu seniora kterému se představí jako kontrolor, instalatér či například měřič vody. Tyto osoby bývají již v okrádání zběhlé a v mžiku poté vznikne seniorům trápení v momentu zjištění okradení. Řešením zlepšení úrovně finanční gramotnosti může být právě vzdělávání seniorů a rozšiřování míst s vzdělávacími aktivitami pro tyto osoby.

Jestliže mají senioři zájem, chuť a umožňuje jim to jejich psychický, fyzický a zdravotní stav, mohou navštěvovat celou řadu významných míst kde si lze doplnit a zvýšit dovednosti, znalosti a vědomosti. Významným benefitem těchto míst je i skutečnost, že se senior setkává s lidmi stejného věku zajímající se o stejnou problematiku, jež společně studují. Mezi takovými místy jsou univerzity třetího věku, Seniorská akademie v Brně, akademie třetího věku, univerzity volného času, virtuální univerzity třetího věku nebo další místa, o kterých nebude blíže pojednáno v této bakalářské práci jako jsou například kluby důchodců či kluby aktivního stárnutí. Vzdělávat se lze přirozeně i samostudiem. K vzdělávání tedy senioři nemusí žádné instituce navštěvovat a mohou si své vědomosti doplnit prakticky odkudkoliv třeba z pohodlí svého domova čtením odborných knih nebo například sledováním kvalitních filmů s daným tématem. Výrazné společenské kroky kupředu v moderní společnosti nutí jednotlivce učit se novým poznatkům ať už jsou jakéhokoliv věku. Právě edukace přispívá lidem v seniorském věku k mobilizaci intelektových schopností, k posilování sebedůvěry, k upevňování fyzického a duševního zdraví a tím také k celkové životní spokojenosti.⁶⁸

8.1 Univerzity třetího věku

Univerzity třetího věku známé pod zkratkou U3V vznikaly již v minulém století, a to nejen na našem území. Historicky první U3V byla v tehdejší Československu vytvořena v Olomouci roku 1986 okresním výborem Československého červeného kříže ve spolupráci s dalšími institucemi jako Česká gerontologická společnost, Fakultní nemocnice Olomouc a samozřejmě Univerzita Palackého.⁶⁹ Jedná se o nejsložitější způsob získávání nových

⁶⁸ PETŘKOVÁ, Anna a Rozálie ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. s. 9.

⁶⁹ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a David KRYŠTOF, ed. *Univerzita třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. s. 28.

vědomostí pro seniory, jelikož jde o univerzitní způsob vzdělávání. S náročností je ale také spojena značná kvalita celého studia. Základním cílem těchto univerzit bylo vždy zlepšit kvalitu života lidí třetího věku prostřednictvím vzdělávacích programů.⁷⁰ Přestože se vyučuje na akademické půdě, studiem seniorům nevzniká nárok na vysokoškolský titul, jelikož jde pouze o osobnostní rozvoj jedinců.⁷¹ U3V naproti tomu vydá úspěšným absolventům odsvědčení o studiu, které sice nemá váhu vysokoškolského titulu, ale přesto mohou být senioři rádi, že jsou stále schopni něčeho v jejich životech dosáhnout. Univerzity třetího věku se věnují celé řadě vzdělávacích aktivit. Výuku lze navštěvovat na mnoha vysokých školách napříč různými fakultami. Posluchačem může být přirozeně ten, jehož bydliště se nachází v blízkosti univerzity nebo je ochoten do ní dojíždět.

Univerzitu třetího věku lze charakterizovat tím, že:

- představuje jednu z možností kvalitního naplnění volného času;
- podporuje aktivizaci starších dospělých a seniorů;
- zpřístupňuje jim vhodnou formou nové poznatky, vědomosti a dovednosti, které mohou využívat nejen pro svůj osobní rozvoj;
- podporuje psychickou a fyzickou svěžest a autonomii osob ve vyšším věku;
- eliminuje sociální vyloučení seniorů a do jisté míry je zárukou jejich autonomie a integrace do společnosti;
- má především charakter „společenské události“, umožňuje navazování nových přátelství, překonávání pocitu osamělosti, izolovanosti či nepotřebnosti osob vyššího věku.⁷²

U3V umožňují seniorům doplnit si vědomosti, znalosti a rozvíjet se v těch oblastech, které je skutečně zajímají. Nemusí tedy zbytečně navštěvovat přednášky, které je obsahově příliš nezajímají, jako je tomu například u žáků v studentských letech povinného vzdělávání. Výuka se seniory umožňuje vyučujícím získat v oboustranných diskusích odlišný pohled na věc než od mladých studentů. Senioři již totiž

⁷⁰ PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. s. 75.

⁷¹ UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. *O U3V: Filozofie a poslání univerzit třetího věku (U3V)*. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2023 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://u3v.upol.cz/o-u3v/>

⁷² Tamtéž.

prošli celým životem a mívají oproti mladým lidem jiný náhled na svět v mnoha oblastech života.

Obohacující diskuse umožňuje Univerzita Palackého v Olomouci, která praktikuje mezigenerační dialog, ve kterém se setkávají a argumentují na probírané téma senioři navštěvující kurzy U3V společně s vysokoškolskými studenty navštěvující prezenční studium.⁷³ Tím, že bývají senioři nezřídka v domácnostech sami se ocitají v hořkém osamění, a proto působí univerzity třetího věku pozitivně i na psychický stav seniorů, jelikož jim umožňují být opět v kolektivu a zajímat se hlouběji o nějakou problematiku, umožňující jim orientovat se v aktuálním dění nejen ve světě ale také v naší zemi. Počet absolventů U3V se každoročně zvyšuje, a to dokazuje nejen popularitu těchto institucí ale také silný zájem seniorů nakládat se svým časem smysluplným a kreativním způsobem, a to již od dob sedmdesátých let minulého století. V těch časech roku 1973 ve Francii na Univerzitě společenských věd v Toulouse založil Pierre Vellase tehdejší profesor práva a ekonomických věd historicky první U3V s cílem podpořit vzdělávání stárnoucí populace.⁷⁴

Veškeré univerzity třetího věku jsou sdruženy v Asociaci univerzit třetího věku, z.s., ve které je již 23 členů a z toho 47 organizačních jednotek. Smyslem této asociace vedené jako zapsaný spolek je mimo jiné posilovat povědomí univerzit třetího věku ve společnosti, prosazovat vzdělávání seniorů na vysokoškolské úrovni, reprezentovat univerzity třetího věku jak v ČR, tak v zahraničí, garantovat kvalitu vzdělávání formou U3V nebo také dbát na etickou stránku vzdělávání na těchto typech univerzit.⁷⁵

8.2 Seniorská akademie Brno

Obdobou univerzit třetího věku je Seniorská akademie nebo také Senior akademie v Brně, která za svou činnost získala již řadu prestižních ocenění. Akademii provozuje Městská policie Brno. Výukové programy se zaměřují především na policejní oblast tedy na policejní, kriminální a pořádkovou aktivitu, nově je možnost vzdělávat se i v jiných oblastech, mezi kterými je například spotřebitelská nebo finanční oblast. Veškeré předměty vyučují

⁷³ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). s. 92.

⁷⁴ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). s. 89.

⁷⁵ ASOCIACE UNIVERZIT TŘETÍHO VĚKU ČR. *Asociace univerzit třetího věku*. [online]. Praha: Asociace univerzit třetího věku, 2023 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://www.au3v.cz>

profesionální lektori, mezi kterými lze najít magistry, inženýry, doktory práv, doktory filozofie nebo například lékaře. Výukový program se v Seniorské akademii rozlišuje na základní a následně na pokročilý program. Úvodní základní program *„je strukturou vyučovaných předmětů orientován na seniora jako možnou oběť protiprávního nebo nemravného jednání. Tedy na získání informací, znalostí a dovedností, které jsou důležité pro bezpečný život ve společnosti aneb – JAK SE NESTÁT OBĚTÍ“*⁷⁶ V základním programu lze studovat předměty jako jsou Trénink paměti, Práva obětí trestných činů, Prevence majetkové kriminality nebo například Jak funguje sociální a důchodový systém.

Naproti tomu pokročilý studijní program *„je strukturou vyučovaných předmětů orientován na seniora jako možného poškozeného, svědka a oznamovatele. Navazuje na základní program a rozšiřuje znalosti a dovednosti jeho absolventů o ty, které jsou důležité pro obsahově i formálně hodnotné a využitelné oznámení nebo svědectví, ale i běžnou komunikaci se státní správou, samosprávou a složkami Integrovaného záchranného systému.“*⁷⁷ V pokročilém programu let 2022/2023 si mohli senioři zvolit předměty s názvy Dědické právo, Úkoly české obchodní inspekce nebo například předmět s názvem Finanční gramotnost vyučovaný lektorkou Ing. Monikou Sokolovou a lektorem Ing. Lubomírem Gerákem, oba společně za instituci Česká národní banka v časovém rozsahu tří hodin. Výuka je pro seniory bezplatná, programy hradí Městská policie Brno, dále statutární město Brno a Jihomoravský kraj.⁷⁸

Seniorská akademie představuje jedinečnou formu vzdělávání seniorů v České republice. Pozoruhodné je především to, že jsou celé výukové programy provozovány Městskou policií Brno, která vzdělávání současně s tím seniorům platí. Myšlenka Seniorské akademie by se měla (nejen) do celé republiky i dále rozšiřovat, protože by se jistě našla celá řada skupin seniorů, kteří by na tyto kurzy se zájmem chodili, ale neumožňuje jim to například jejich bydliště sta kilometrů vzdálené od Brna.

8.3 Akademie třetího věku

Méně obtížnou, avšak stále náročnou formu vzdělávání seniorů zejména oproti U3V představují Akademie třetího věku, zkratkou označované jako A3V. První tato instituce

⁷⁶ MĚSTSKÁ POLICIE BRNO. *Senior akademie: Informace o projektu*. [online]. Brno: Akademie třetího věku v Brně, z.s., 2021 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://www.mpb.cz/cs/prevence/senior-akademie/informace-o-projektu.html>

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

vznikla v tehdejší Československu v roce 1983 v městě Přerov a jejím klíčovým námětem byla oblast kultury a zdravotnictví.⁷⁹ Výuka na nich je realizována probíráním odborných témat, ze kterých senioři nemusí psát žádné písemné testy, které by ověřovaly získané znalosti v průběhu výuky. Akademie třetího věku nejsou určeny výhradně seniorům ba naopak se jich mohou účastnit i jedinci jímž bude účast v kurzech schválena. Účast ve výuce totiž nebývá omezena věkem ani dosaženým vzděláním, což mohou požadovat kupříkladu univerzity třetího věku. Vzdělávání na akademiích by mělo být zájemcům přístupné v oblastech, kde není žádná vysoká škola.⁸⁰

Akademií třetího věku neposkytují univerzity nebo jiné stupně škol, ale mohou jimi být městské a obecní úřady, knihovny, různá kulturní střediska, zájmové organizace nebo například různé kluby, domovy či stacionáře seniorů.⁸¹

8.4 Univerzity volného času

Vzdělání si lze doplnit i na univerzitách volného času, jež bývají uváděny pod zkratkou UVČ. Jak již název vypovídá, jedná se o vzdělávání ve volném čase jedinců, mezi kterými nemusí být výhradně senioři. Věk není limitujícím požadavkem účasti v kurzech. Totožným aspektem těchto institucí společně s akademiemi třetího věku je neexistence kontrolních testů ověřující nabyté vědomosti z témat výuky, kterými mohou být světové jazyky, informatika, právo, kultura nebo například ekonomie. Myšlenka těchto institucí se k dobru jedinců toužících se ve vzdělání posunout někam dále rozšiřuje do mnoha univerzitních měst. Po zájemcích o místo v kurech může být požadováno zaplacení symbolického vstupního poplatku.

8.5 Soukromé vzdělávání

Pokud seniorům neumožňuje jejich zdraví, psychický a fyzický stav navštěvovat pravidelně nebo snad ojedinele vzdělávací instituci mohou si své vzdělání doplnit sami osobním vzděláváním. Nabízí se odborná literatura, kvalitně zpracované filmy nebo například studium prostřednictvím médií, i když ta mohou někdy situaci zkreslovat a neposkytovat tak kvalitní a pravdivé informace. Senioři mívají v důchodu obecně více času sami pro sebe, což jim

⁷⁹ AKADEMIE TŘETÍHO VĚKU V BRNĚ, Z.S. *Vzdělávání seniorů*. [online]. Brno: Městská policie Brno, 2014-2019 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <http://www.a3vbrno.cz/index.php?page=vzdelavani-senioru>

⁸⁰ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMĚKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). s. 94.

⁸¹ AKADEMIE3V. *Akademie třetího věku*. [online]. Akademie3v, 2023 [cit. 2023-03-01]. Dostupný z: <https://akademie3v.cz/akademie/>

umožňuje dělat věci, které je vnitřně naplňují. To, že se jedinec ocitne v důchodovém věku nemusí znamenat jeho odborný úpadek, a tedy že se již nemusí vzdělávat. Ba naopak dnešní moderní internetem globálně propojená doba klade na jednotlivce důraz v mnoha oblastech lidského života na neustálé vzdělávání.

8.6 Virtuální univerzita třetího věku

Lidem seniorského věku zpřístupňují vzdělání i méně známé virtuální univerzity třetího věku (VU3V). Jedná se o distanční formu vzdělávání společně s prvky prezenční výuky akademického formátu. Řada vysokoškolských studentů využívá příležitosti distančního studia s možností ojedinělého navštěvování univerzity společně s dalšími výhodami, jež s sebou tato forma vzdělávání přináší. Taková eventualita je zde přirozeně také pro další věkové struktury společnosti. V české společnosti jsou relativně mladou a čerstvou myšlenkou, ale i nadále se bude pravděpodobně tato možnost vzdělávání rozšiřovat, a to právě z důvodu virtuálních prvků učení. Navštěvovat fyzicky univerzity třetího věku může být pro seniory náročné například v souvislosti s náklady spojenými s dojížděním. Situaci VU3V ulehčuje, jelikož šetří náklady i čas. V konzultačních střediscích se však senioři prezenčně scházejí a diskutují o společném tématu. První virtuální univerzita třetího věku se zrodila na Provozně ekonomické fakultě České zemědělské univerzity v Praze. Výuky se mohou účastnit občané České republiky, kteří jsou v důchodovém věku a mají nárok na státní penzi nebo ti, kteří pobírají invalidní důchod.⁸²

⁸² PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA ČZU. *Virtuální univerzita třetího věku (EX, ET, EE)* [online]. Provozně ekonomická fakulta ČZU, 2023 [cit. 2023-03-01]. Dostupný z: <https://e-senior.czu.cz/course/index.php?categoryid=3>

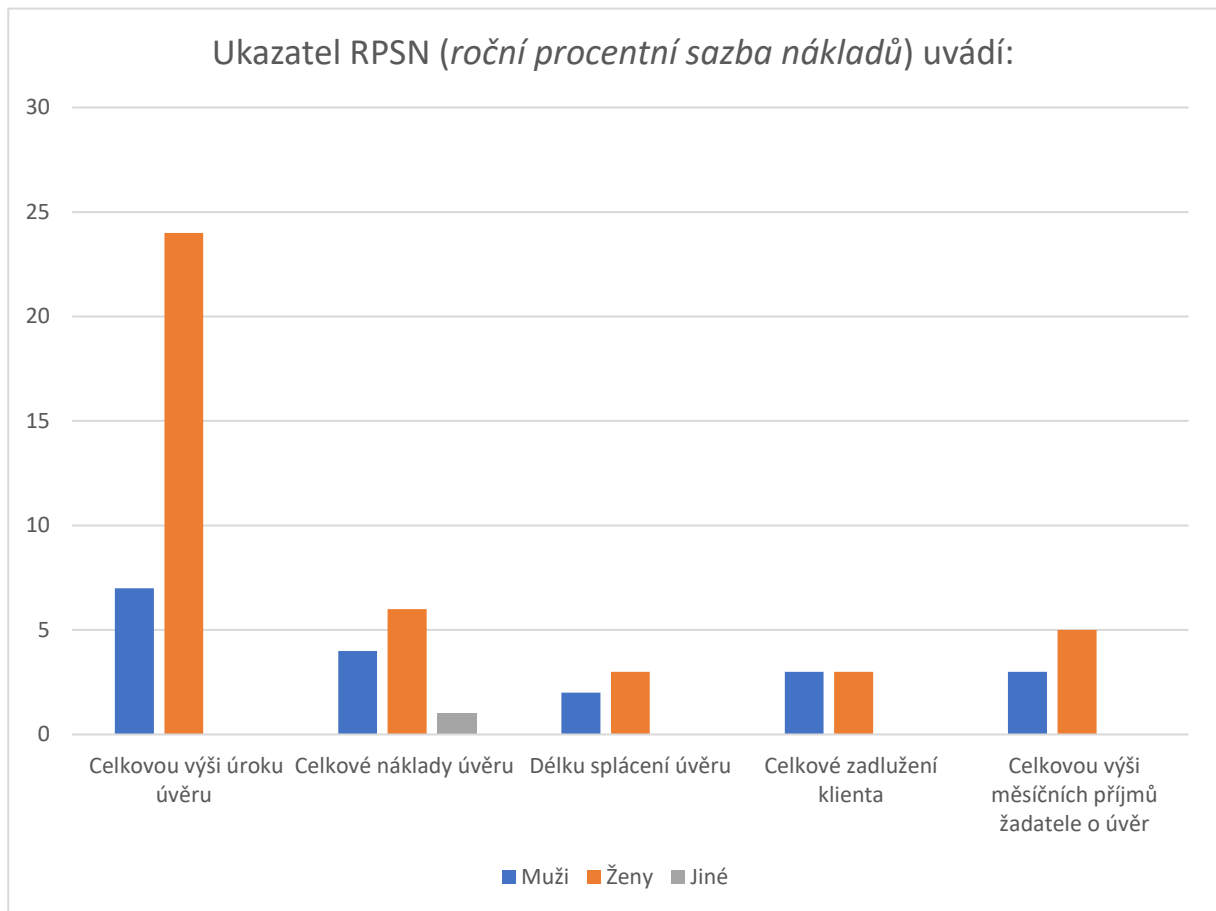
PRAKTICKÁ ČÁST

9. Interpretace výsledků provedeného výzkumu

V této bakalářské práci byla zkoumána úroveň finanční gramotnost seniorů. Byl proveden výzkum prostřednictvím dotazníkového šetření, který si kladl za cíl zanalyzovat a zhodnotit úroveň finanční gramotnosti dvou skupin seniorů na základě jejich věku, tedy seniorů, kteří strávili převážnou část produktivního věku v socialistické ekonomice a seniorů, kteří strávili převážnou část života naopak v ekonomice tržní. V bakalářské práci využívám jako označení „senior“ všeobecně vnímané pravidlo, že se jedná o osobu starší 65 let. Právě od tohoto věku má totiž občan České republiky nárok na starobní důchod vyplácený státem. Mimo rozlišení seniorů na základě jejich věku byli rozděleni podle pohlaví a dosaženého vzdělání.

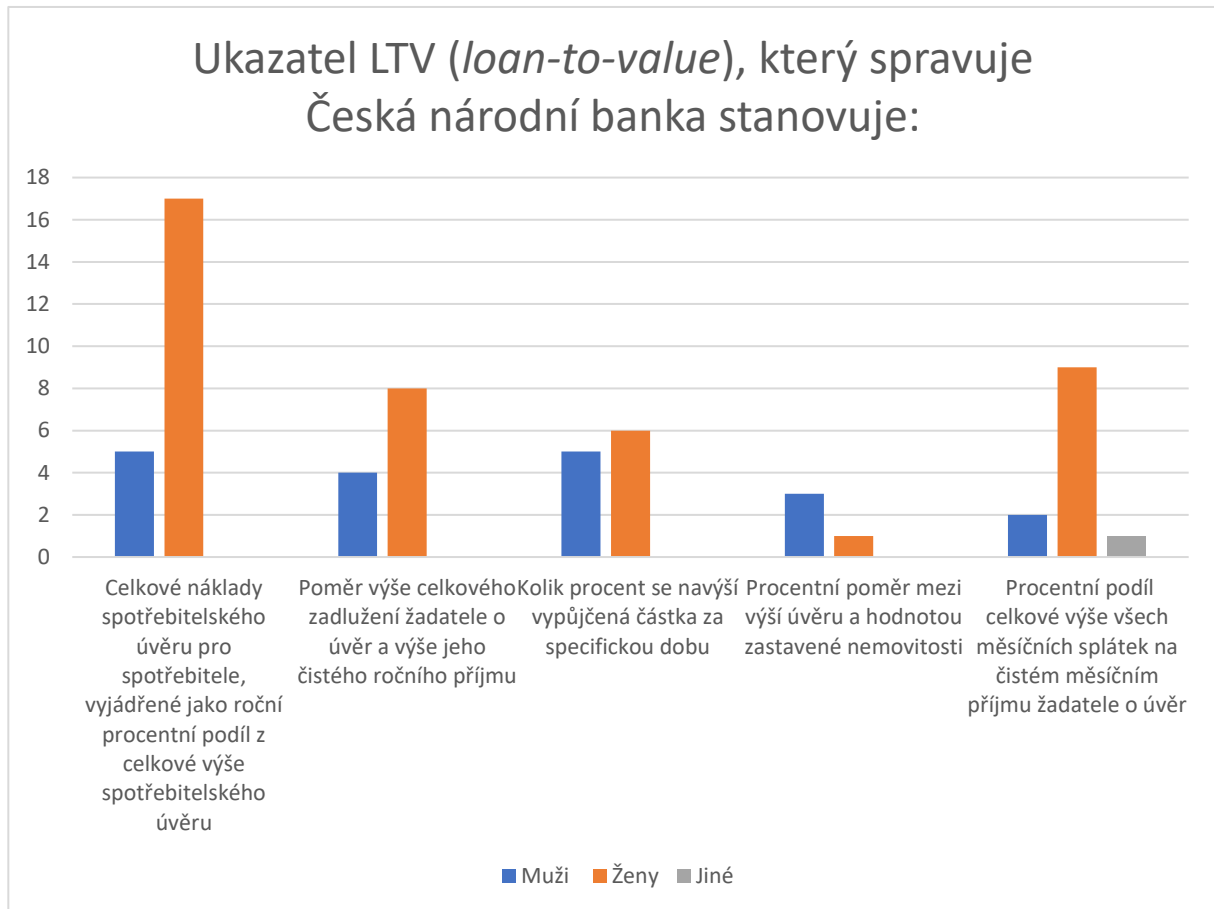
Výzkum se týkal celkem 121 respondentů seniorského věku. Z toho bylo 47 mužů, 72 žen a 2 respondenti uvedli, že jsou jiného pohlaví. Právě 61 seniorů jsem zařadil do skupiny první, tedy skupiny, ve které byli respondenti silně ovlivněni socialistickým modelem zřízení. Ve skupině druhé bylo právě 60 respondentů seniorského věku. Po vzájemné konzultaci s vedoucím této bakalářské práce panem prof. Ing. Richardem Pospíšilem, Ph.D. jsme se společně domluvili, že do této výzkumné oblasti budou spadat senioři, kteří byli narozeni v roce 1947 případně jsou věku staršího. Od jejich věku bylo ponecháno 18 let pro studium, po tomto roce života se považuje věk produktivní. Potřebný věk pro odchod do důchodu se pro potřeby tohoto výzkumu stanovil na 65 let. Produktivní věk těchto osob byl tedy přibližně 47 let a z těchto let by měli senioři strávit alespoň 24 let v socialistické ekonomice. Tudiž se jedná o seniory, kteří mají aktuálně 76 let a více. Ve skupině bylo 19 mužů, 41 žen a 1 osoba uvedla jiné pohlaví. Nejčastější vzdělání mužů v této skupině bylo základní (11), poté vysokoškolské (5) a nejméně bylo středoškolsky vzdělaných s výučním listem (3). U žen převládalo střední vzdělání s výučním listem (21), poté základní vzdělání (12) a následně vysokoškolské vzdělání (8). Osoba, která uvedla že je jiného pohlaví měla základní vzdělání. Ani jedna osoba, která spadala do této výzkumné skupiny neměla střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Otázka č. 1

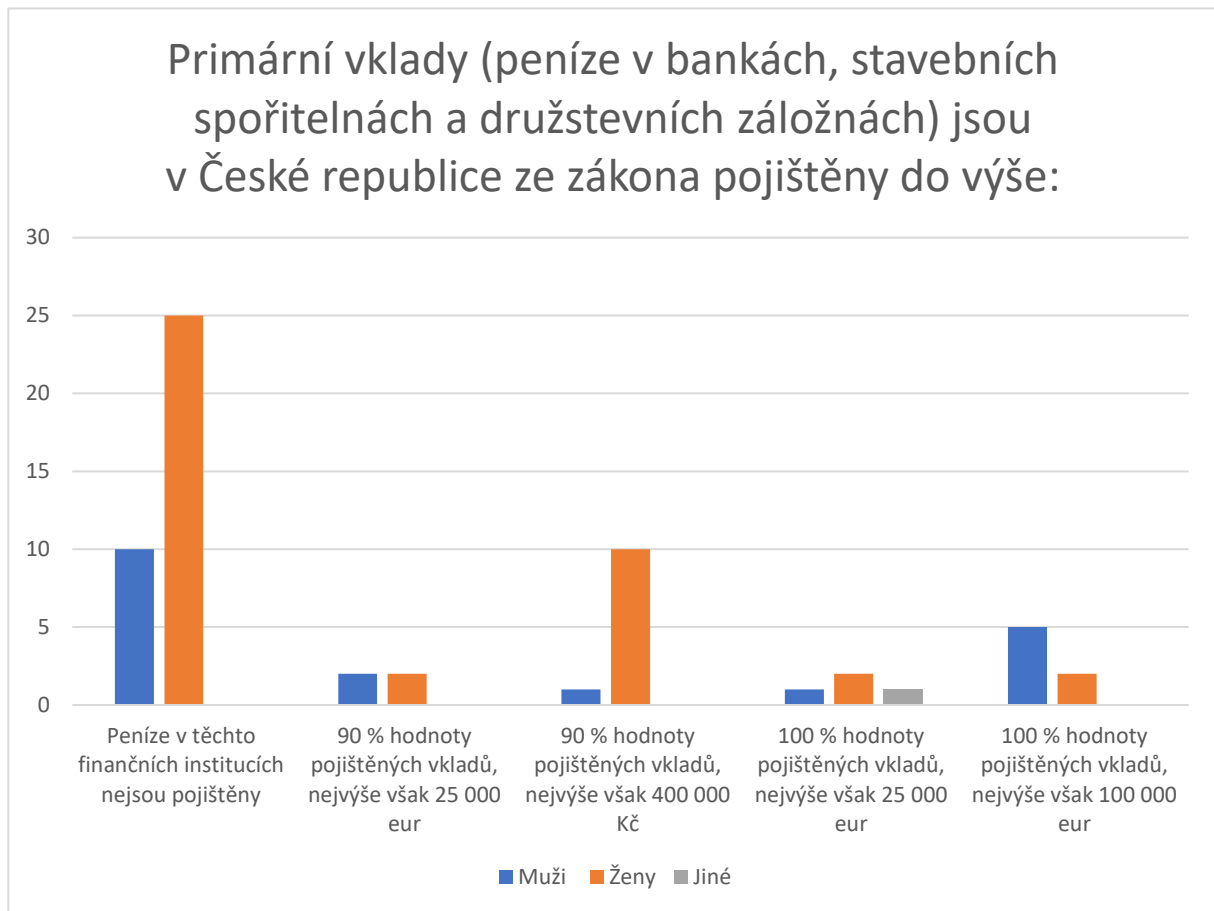
Z grafu vyplývá, že nejčetnější odpovědi respondentů na tuto otázku byla první možnost volby, a tedy že se jedná o celkovou výši úroku úvěru. Tato odpověď je však mylná. Nesprávně tak v tomto případě odpovědělo 31 seniorů, z toho 7 mužů a 24 žen, naopak správně dokázalo odpovědět jen 11 seniorů a z toho byli 4 muži, 6 žen a 1 osoba, jež při vyplňování dotazníku označila pohlaví jiné. Správná je odpověď druhá, která uvádí ukazatel jako celkové náklady úvěru. Správná odpověď byla druhou nejvíce četnou. Druhou nejvíce označovanou nesprávnou odpovědí byla pátá možnost odpovědi, a tedy že se jedná o celkovou výši měsíčních příjmů žadatele o úvěr. Tuto odpověď zvolilo celkem 8 seniorů, z toho 3 muži a 5 žen. Nejméně četnou byla třetí možnost volby, a tedy že se jedná o délku splácení úvěru. Takto odpovědělo pouze 5 seniorů, z toho 2 muži a 3 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědi celkem 50 seniorů, z toho 15 mužů a 35 žen.

Otázka č. 2

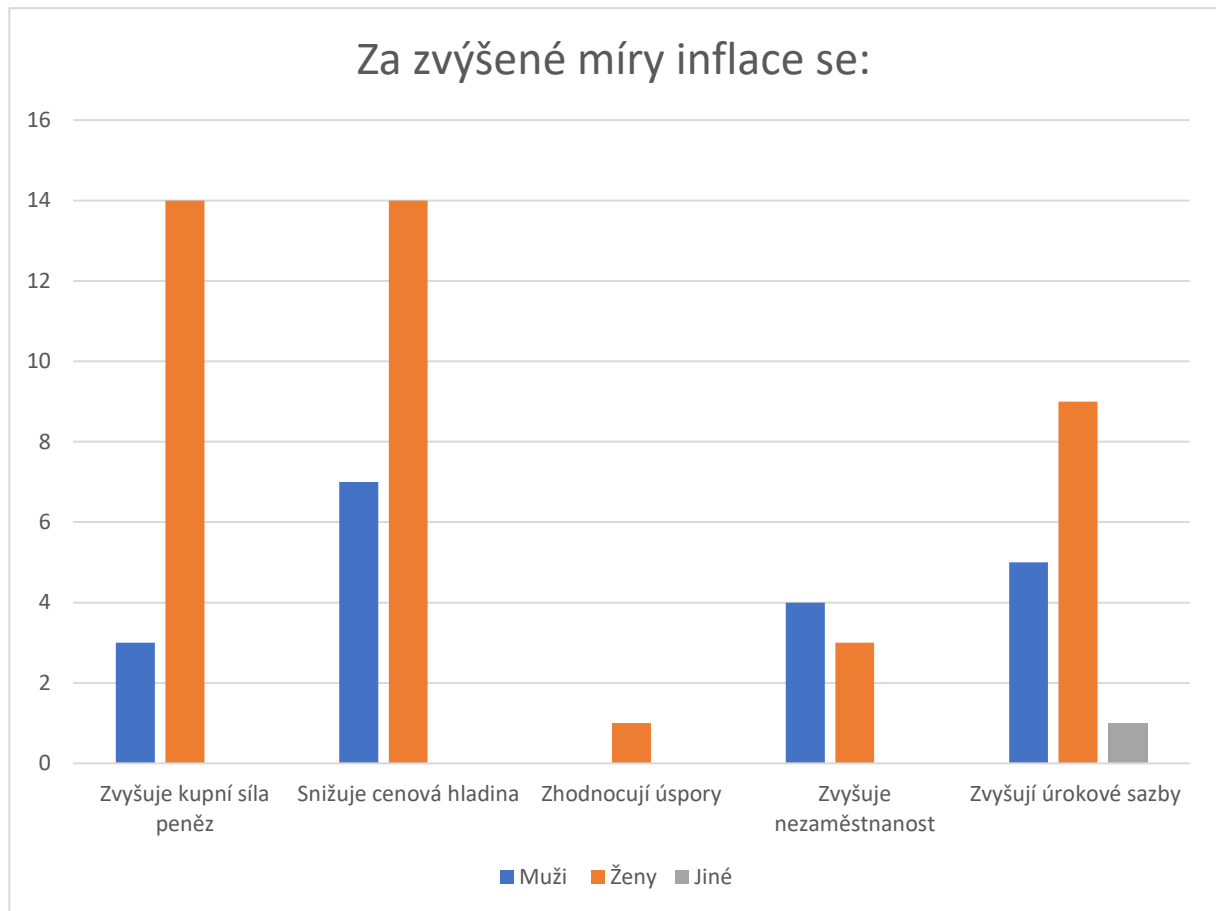
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla první možnost volby, a tedy že ukazatel LTV určuje celkové náklady spotřebitelského úvěru pro spotřebitele, vyjádřené jako roční procentní podíl z celkové výše spotřebitelského úvěru. Celkem tuto možnost zvolilo 22 seniorů, z toho 5 mužů a 17 žen. Nejedná se o správnou odpověď. Správnou odpovědí je čtvrtá z nabízených, a tedy že stanovuje procentní poměr mezi výší úvěru a hodnotou zastavené nemovitosti. V odpovědi se nemýlili pouze 4 senioři, z toho jen 1 muž a 3 ženy. Jednalo se o bohužel o nejméně četnou odpověď. Druhou a třetí nejvíce označovanou odpovědí byly možnosti které byly druhé a páté v pořadí. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 57 seniorů, z toho 16 mužů, 41 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

Otázka č. 3

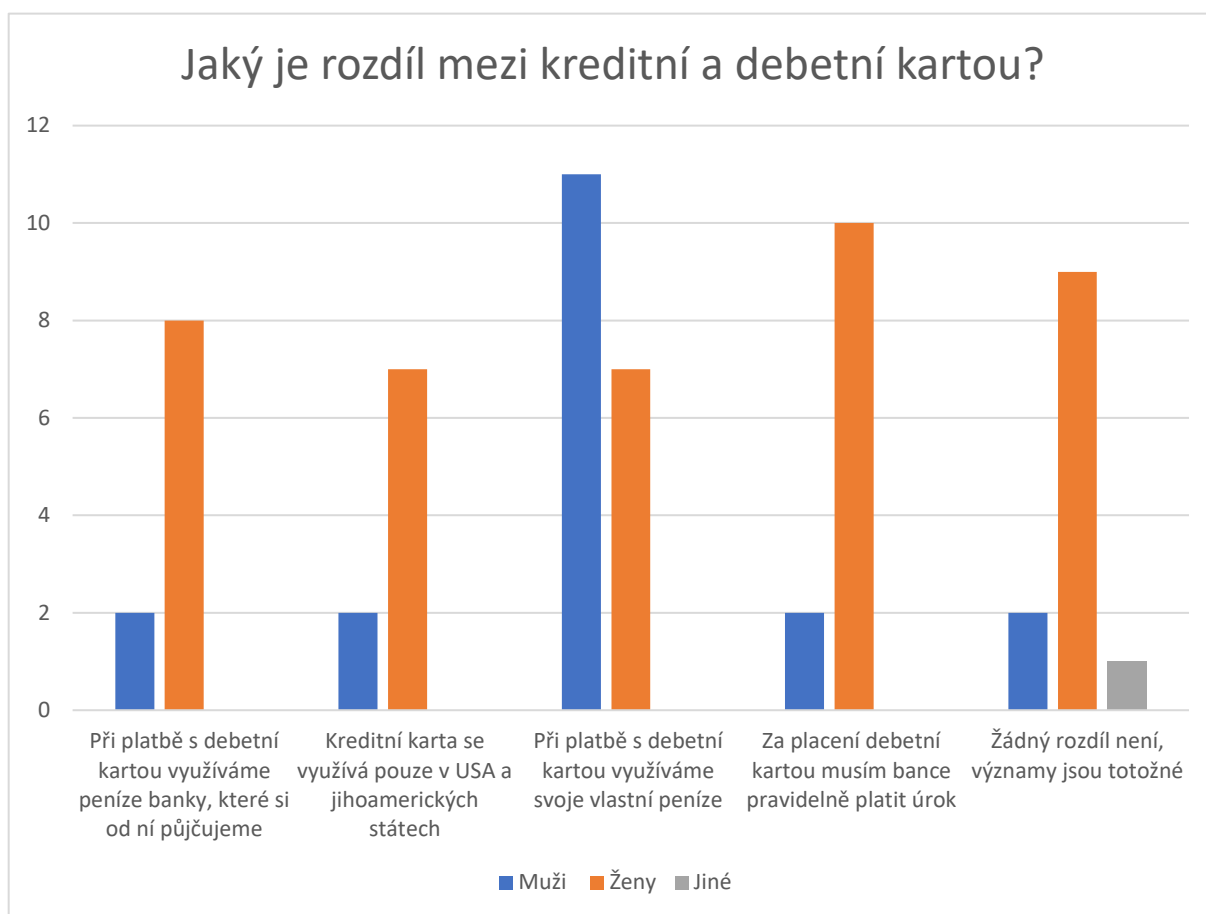
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla první možnost volby, a tedy že peníze nejsou ve zmíněných finančních institucích pojištěny. Odpovědělo tak 35 seniorů, z toho 10 mužů a 25 žen. Není to však správná odpověď, protože tyto vklady ze zákona pojištěny jsou. Správnou odpovědí je pátá z nabízených, a tedy že jsou primární vklady pojištěny do výše 100 % hodnoty pojištěných vkladů nejvýše však 100000 eur. Správně odpovědělo 7 seniorů, z toho 5 mužů a 2 žen. Jednalo se o třetí nejvíce četnou odpověď. Druhou nejméně označovanou odpovědí byla třetí z nabízených a odpovědělo na ni celkem 11 seniorů, z toho byl 1 muž a 10 žen. Nejméně častými byly odpovědi číslo dvě a čtyři. V nich odpovědělo celkem 8 osob, z toho byli 3 muži a 4 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 55 seniorů, z toho 14 mužů, 40 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

Otázka č. 4

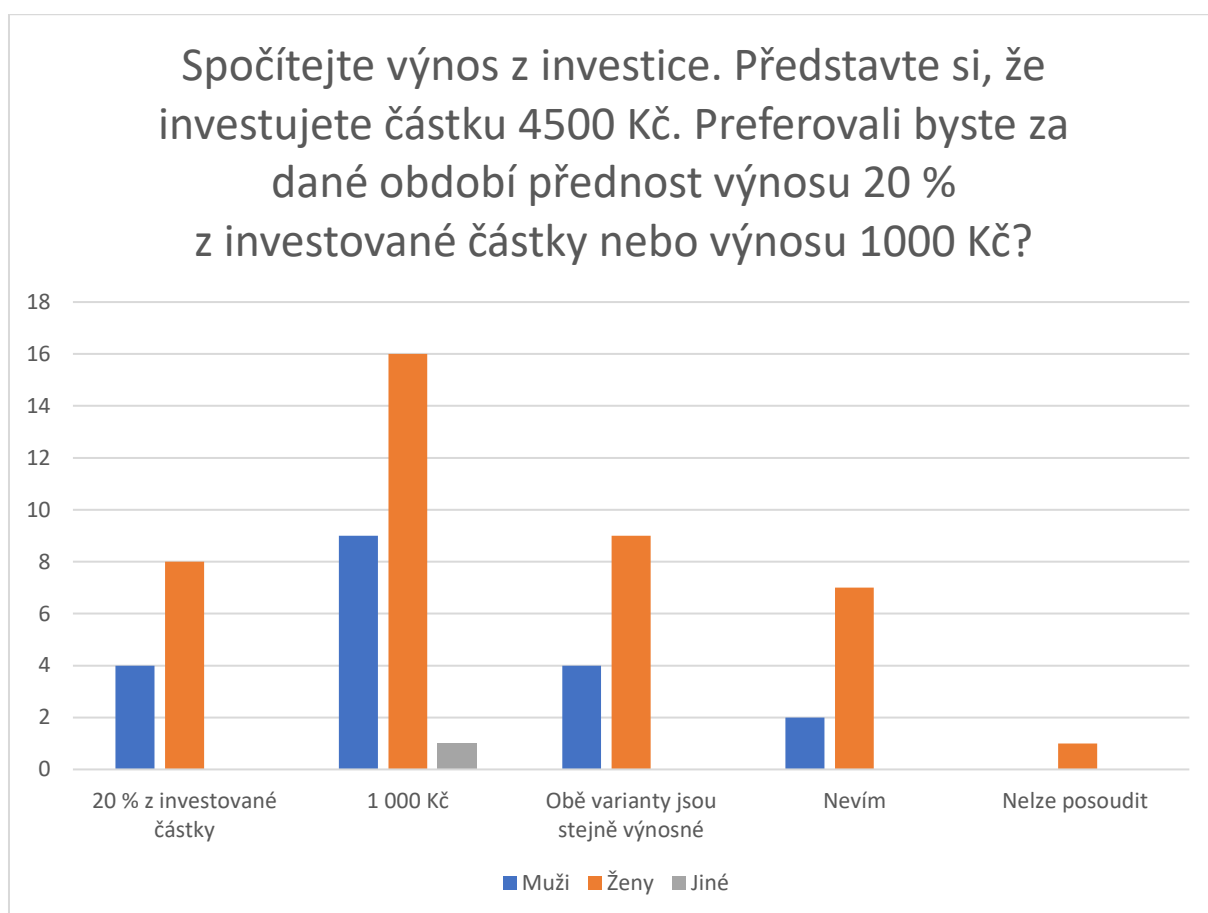
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla druhá možnost volby, a tedy že se za zvýšené míry inflace snižuje cenová hladina. Je to však nesprávná odpověď, protože je to právě naopak – za zvýšené míry inflace se zvyšuje cenová hladina. Chybně tak odpovědělo tak 21 seniorů, z toho 7 mužů a 14 žen. Správnou odpovědí je pátá z nabízených. Za zvýšené míry inflace se zvyšují úrokové sazby. Správně odpovědělo 15 seniorů, z toho 5 mužů, 9 žen a 1 osoba, která při vyplňování dotazníku označila pohlaví jiné. Jednalo se o třetí nejčtenější odpověď seniorů. Druhou nejvíce označovanou odpovědí byla první v pořadí, a tedy že se za zvýšené míry inflace zvyšuje kupní síla peněz. Odpovědělo tak 17 seniorů, z toho 3 muži a 14 žen. Nejméně čtenou byla odpověď třetí, ve které chybně odpověděla jen 1 seniorka. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 46 seniorů, z toho 14 mužů a 32 žen.

Otázka č. 5

Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla třetí možnost volby, a tedy že se při platbě s debetní kartou využívají vlastní peníze. Šlo o správnou odpověď a vybralo ji 18 seniorů, z toho 11 mužů a 7 žen. Nejčtenější responzí, která nebyla správná byla pátá z nabízených, která uváděla, že jsou obě platební karty významově totožné a bez rozdílu významu. Chybně tak odpovědělo 12 seniorů, z toho 2 muži, 9 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejvíce četnou odpovědí, jež byla nesprávná byla čtvrtá v pořadí a odpovědělo na ni 11 seniorů, z toho 2 muži a 9 žen. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 43 seniorů, z toho 8 mužů, 33 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

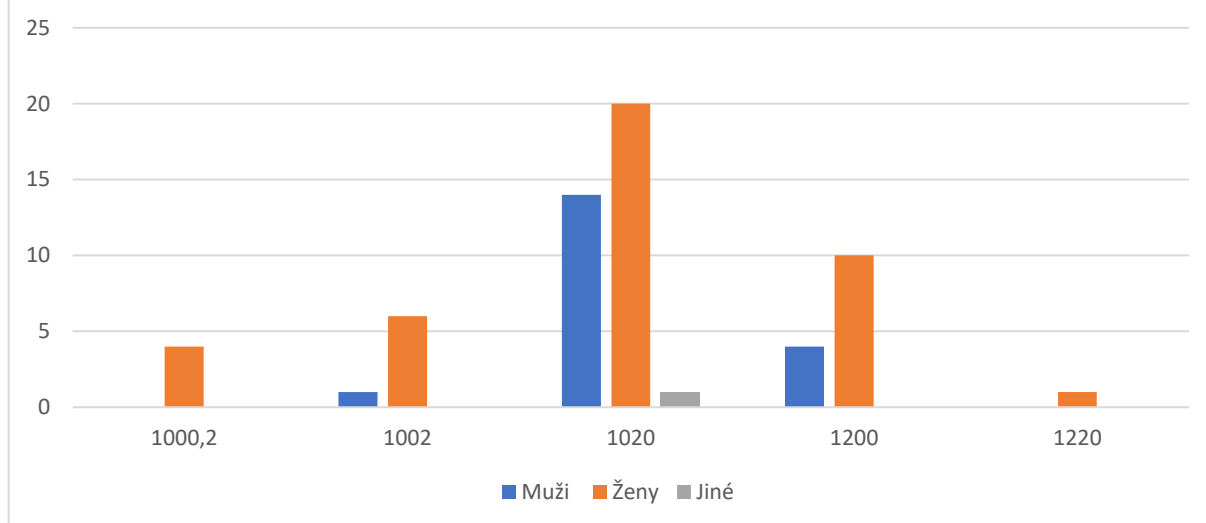
Otázka č. 6

Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla druhá možnost volby, a tedy že je v rámci této situace výhodnější výnos 1000 Kč oproti výnosu 20 % z investované částky 4500 Kč. Jednalo se o správnou responzi, v níž odpovědělo 26 seniorů, z toho 9 mužů, 16 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Nejčtenější nesprávnou odpovědí byla třetí z nabízených, která tvrdila stejnou výnosnost obou variant. Chybně v ní tak odpovědělo 13 seniorů, z toho 4 muži a 9 žen. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 35 seniorů, z toho 10 mužů a 25 žen.

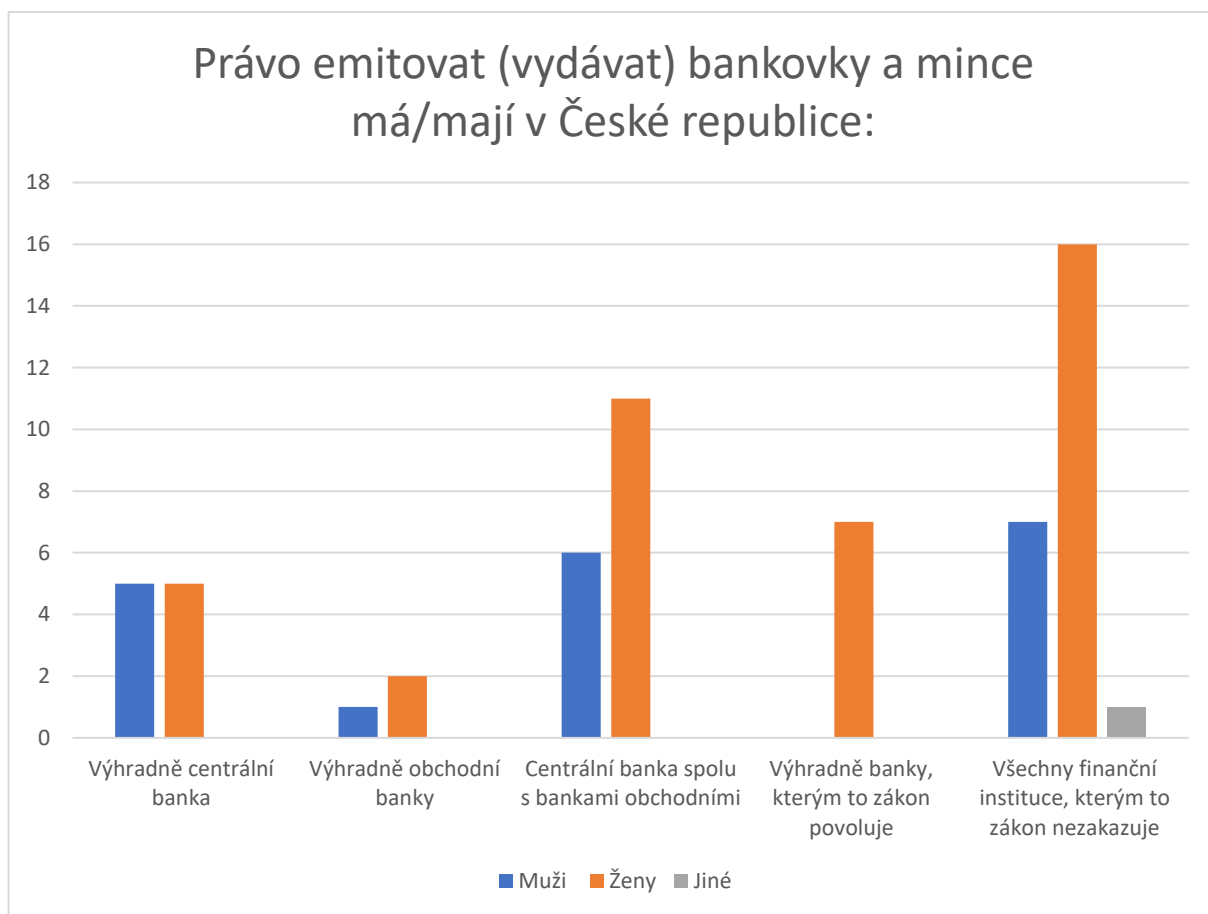
Otázka č. 7

Na spořicí účet s garantovanou úrokovou sazbou 2 % ročně si uložíte 1000 Kč. Na daném účtu neprovedete žádné další platby ani výběry, nezohledňuje se daň ani poplatky. Jaký bude zůstatek na účtu na konci prvního roku po připsání úroku?

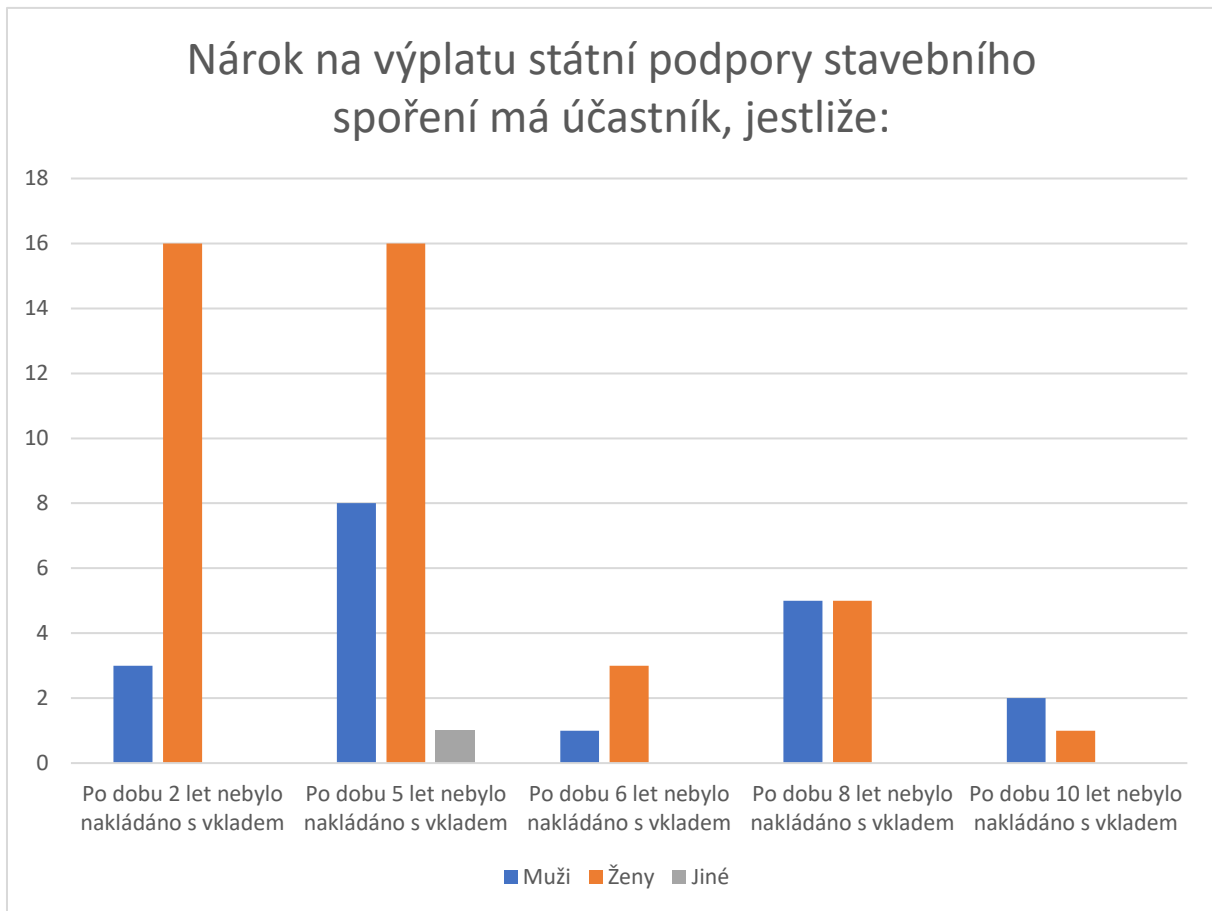
Z grafu vyplývá, že nejčastější odpovědí respondentů na tuto otázku byla třetí možnost volby, a tedy že bude zůstatek na účtu na konci prvního roku po připsání úroku ve výši 1020 Kč. Jednalo se o správnou odpověď, kterou vybralo celkem 35 seniorů, z toho 14 mužů, 20 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Nejčastější odpovědí, která nebyla správná byla čtvrtá z nabízených, ve které odpovědělo celkem 14 seniorů, z toho 4 muži a 10 žen. Nejméně četnou byla poslední z nabízených, na kterou odpověděla pouze 1 seniorka. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 26 seniorů, z 5 mužů a 21 žen.

Otázka č. 8

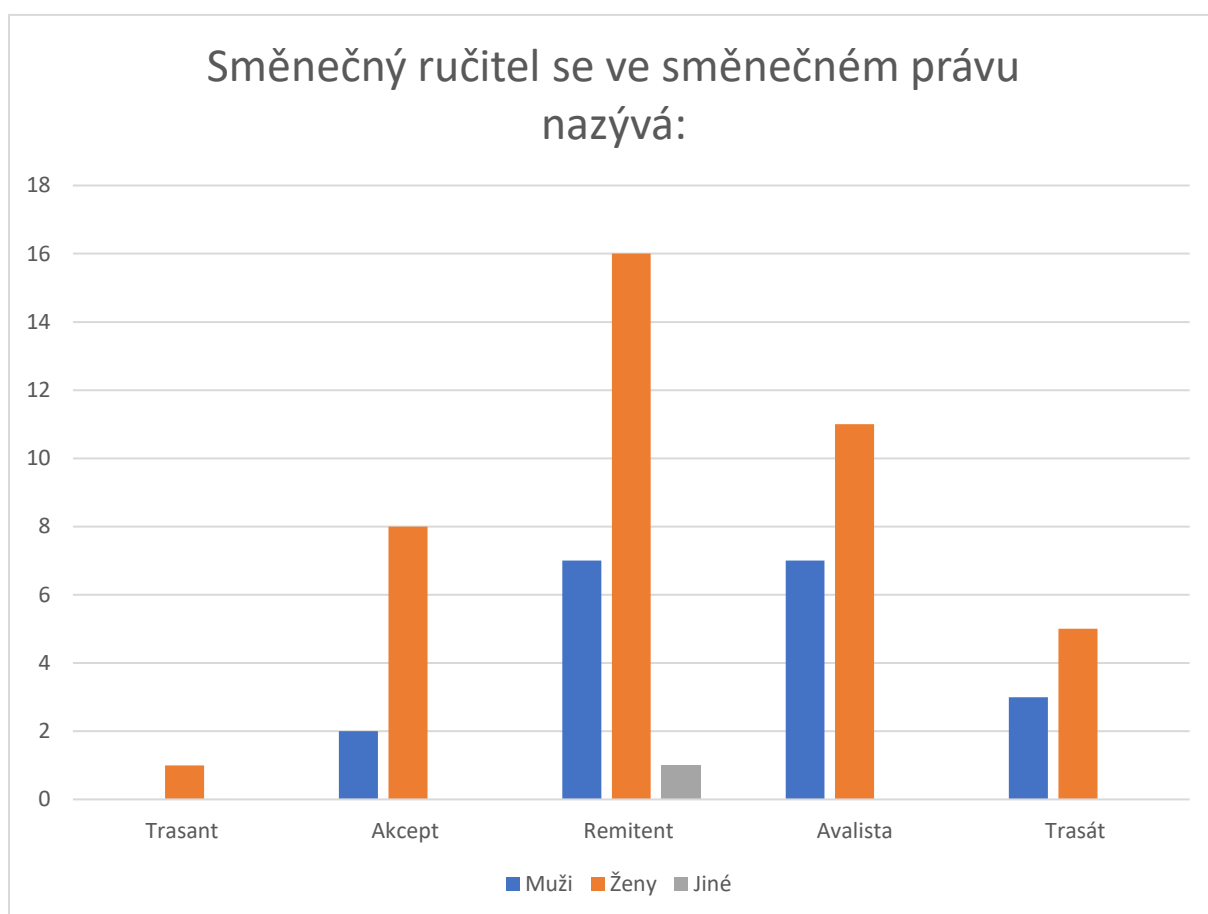
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla pátá možnost volby, a tedy že mají v České republice právo na emisi oběživa všechny finanční instituce, kterým to zákon nezakazuje. Jedná se o špatnou odpověď a v tomto konkrétním případě odpovědělo nesprávně celkem 24 seniorů, z toho 7 mužů, 16 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Správná responze je první z nabízených, jelikož má v České republice emisní monopol výhradně centrální banka. Správně odpovědělo 10 seniorů, z toho 5 mužů a 5 žen. Druhou nejčtenější responzí, která není pravdivá byla třetí z nabízených, kde odpovědělo nesprávně 17 seniorů, z toho 6 mužů a 11 žen. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 51 seniorů, z 14 mužů, 36 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

Otázka č. 9

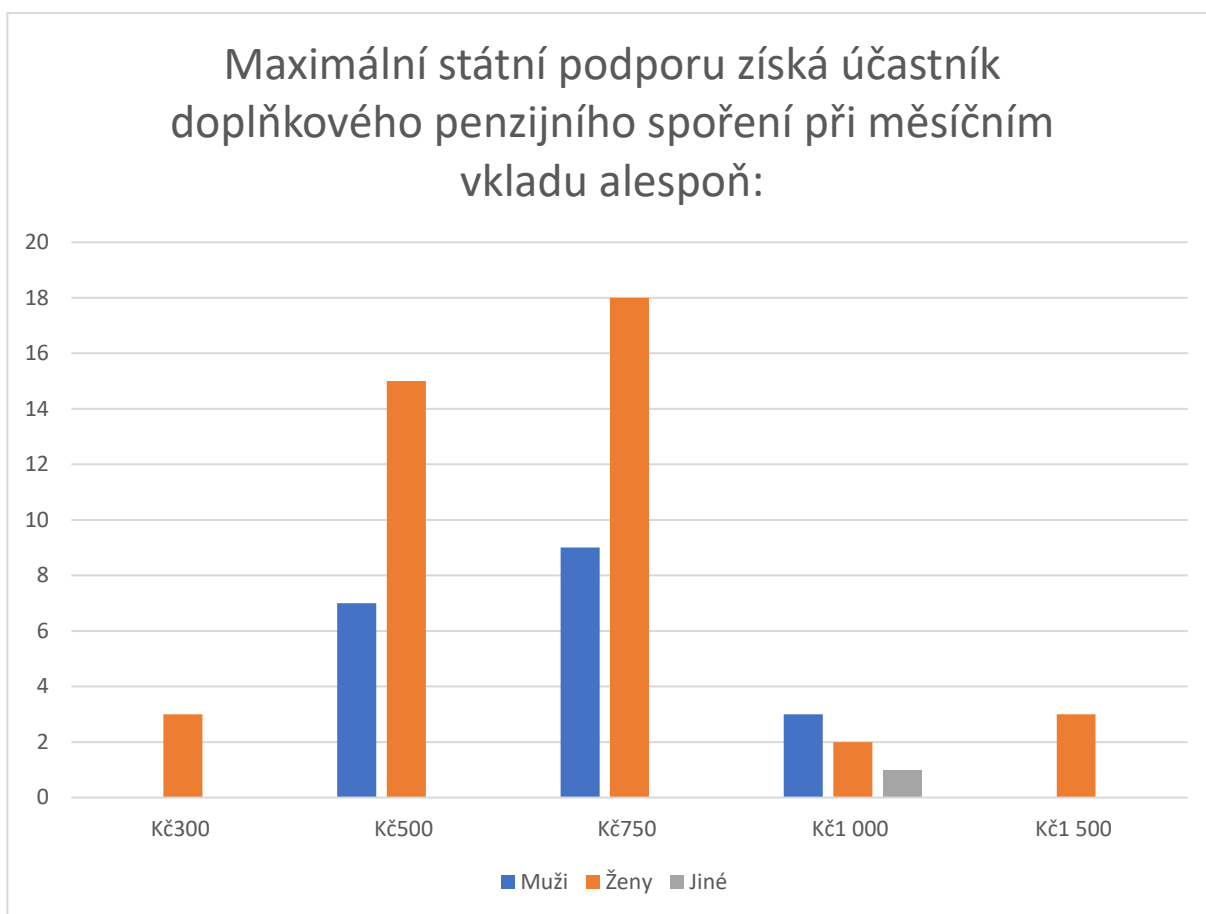
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla druhá možnost volby, a tedy že má účastník stavebního spoření nárok na výplatu státní podpory, jestliže nebyla po dobu 5 let nakládáno s vkladem. Nejedná se o správnou responzi, a odpovědělo tak 25 seniorů, z toho 8 mužů, 16 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Správná odpověď je třetí z nabízených, ve které odpověděli pouze 4 senioři, z toho 1 muž a 3 ženy. Druhou nejčtenější responzí, která není pravdivá byla první v pořadí, kde nesprávně odpovědělo 19 seniorů, z toho 3 muži a 16 žen. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědi celkem 57 seniorů, z 18 mužů, 38 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

Otázka č. 10

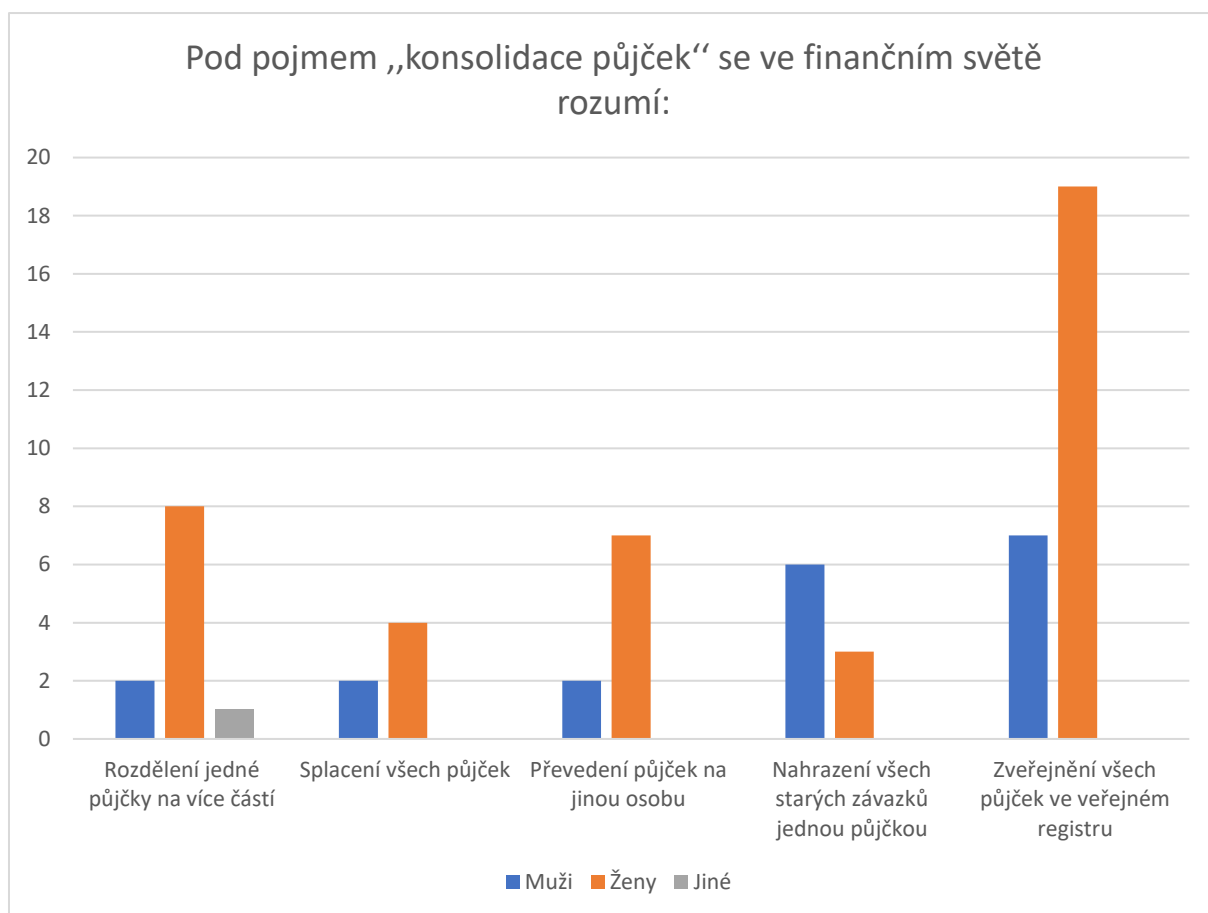
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla třetí možnost volby, a tedy že se směnečný ručitel ve směnečném právu nazývá remitent. Je to však nesprávná odpověď, kterou zvolilo celkem 24 seniorů, z toho 7 mužů, 16 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Správnou odpovědí je čtvrtá z nabízených a zároveň druhá nejčtenější. Zvolilo ji 18 seniorů, z toho 7 mužů a 11 žen. Druhou nejčtenější responzí, která není pravdivá byla druhá v pořadí, kde nesprávně odpovědělo právě 10 seniorů, z toho 2 muži a 8 žen. Nejméně četnou odpovědí byla první z nabízených, kde odpověděla pouze 1 žena. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 43 seniorů, z toho 12 mužů, 30 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

Otázka č. 11

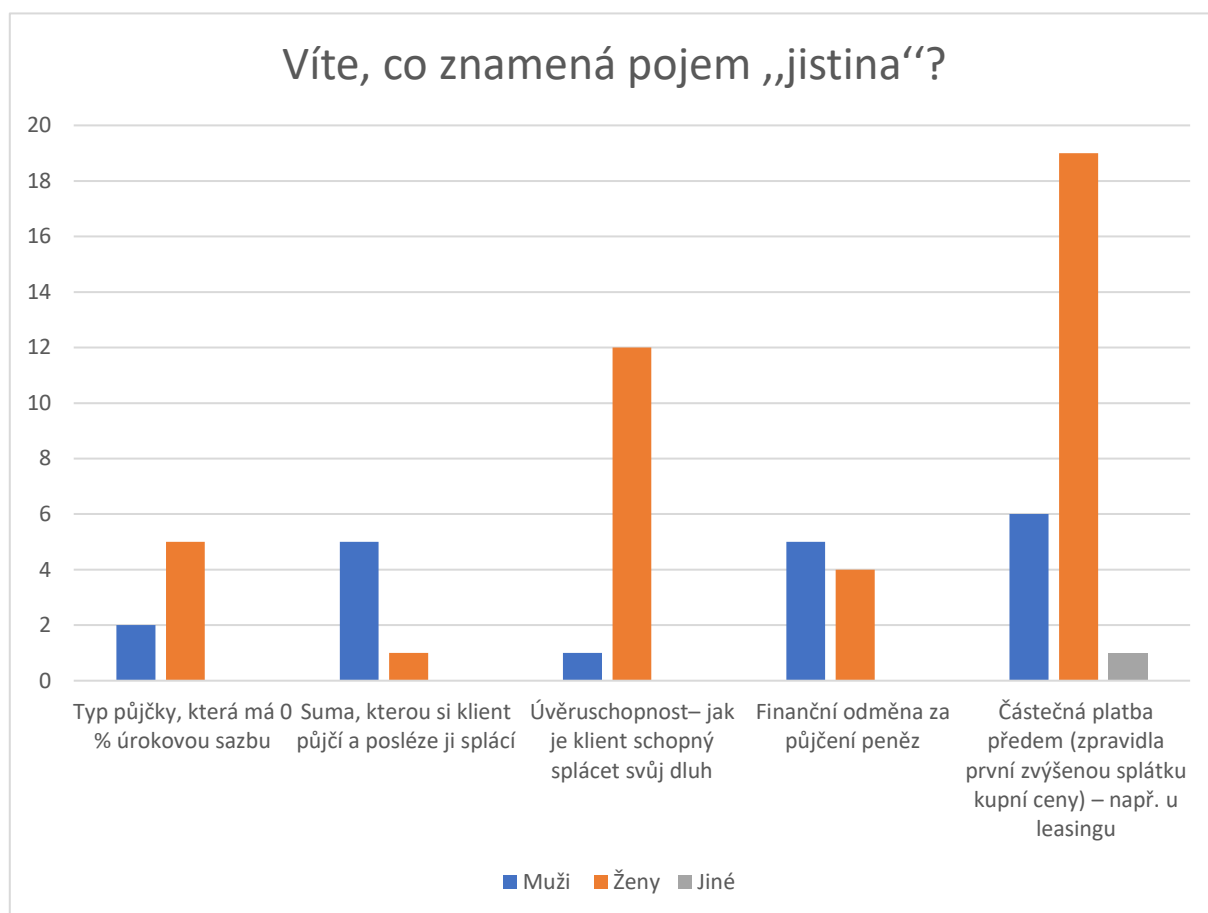
Z grafu vyplývá, že nejčastější odpovědí respondentů na tuto otázku byla třetí možnost volby, a tedy že maximální státní podporu získá účastník doplňkového penzijního spoření při měsíčním vkladu alespoň 750 Kč. Jedná se o nesprávnou odpověď, kterou zvolilo 27 seniorů, z toho 9 mužů a 18 žen. Správnou odpovědí je čtvrtá z nabízených, kterou zvolilo 6 seniorů, z toho 3 muži, 2 ženy a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejčastější responzí, která není pravdivá je druhá z nabízených, kterou zvolilo 22 seniorů, z toho 7 mužů a 15 žen. Nejméně četnou odpovědí byly první a pátá z nabízených, kde na každé chybovali 3 seniori, v obou možnostech 3 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 55 seniorů, z toho 16 mužů a 39 žen.

Otázka č. 12

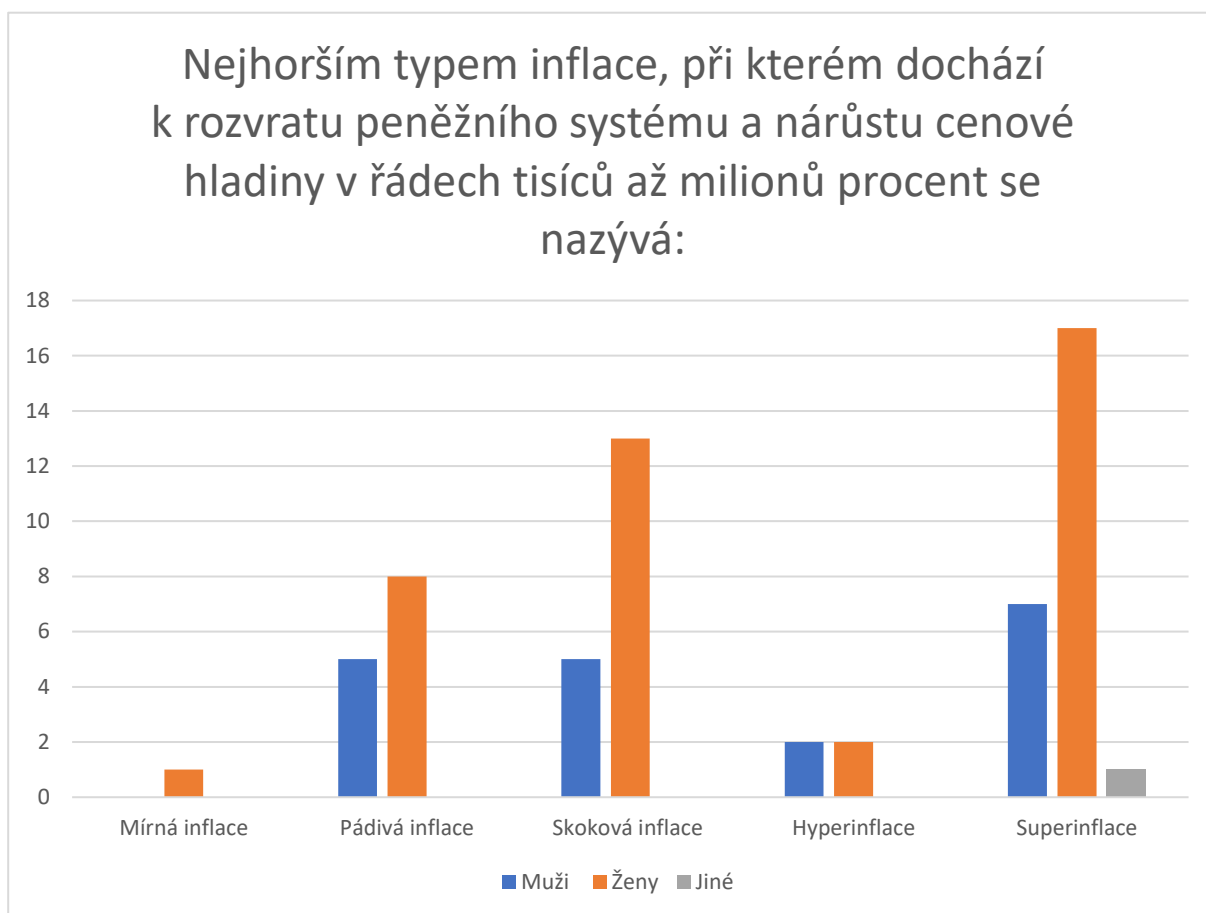
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla pátá možnost volby, a tedy že se pod pojmem „konsolidace půjček“ skrývá zveřejnění všech půjček ve veřejném registru. Jedná se o nesprávnou odpověď, celkem ji zvolilo 26 seniorů, z toho 7 mužů a 19 žen. Správnou responzí je čtvrtá z nabízených, kterou zvolilo 9 seniorů, z toho 6 mužů a 3 ženy. Druhou nejčtenější odpovědí, která nebyla správná byla třetí z nabízených, kde odpovědělo 9 seniorů, z toho 2 muži a 7 žen. Nejméně četnou odpovědí byla druhá z nabízených, kde odpovědělo 6 seniorů, z toho 2 muži a 4 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 52 seniorů, z toho 13 mužů, 38 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

Otázka č. 13

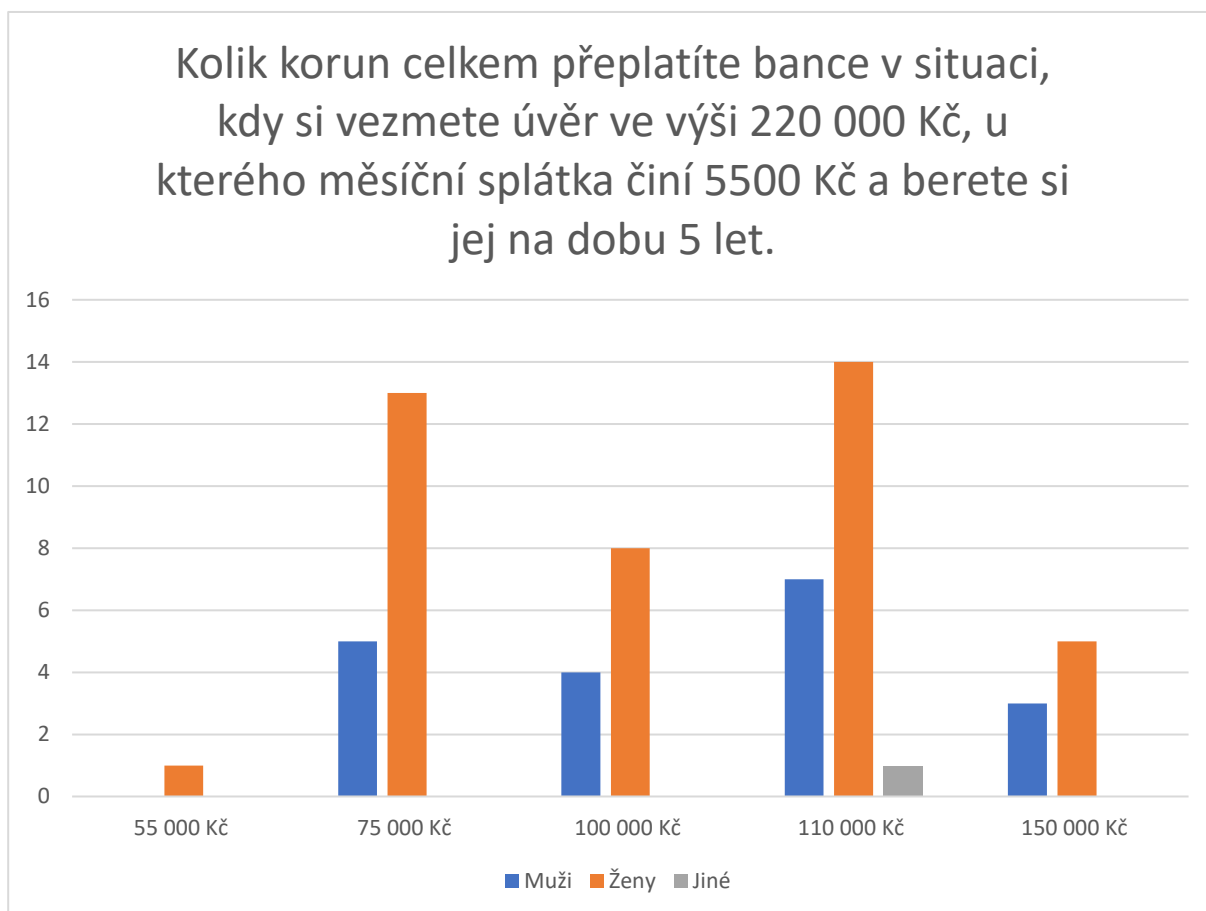
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla pátá možnost volby, a tedy že pojem „jistina“ znamená částečnou platbu předem. Nejedná se však o správnou odpověď a chybně ji zvolilo 25 seniorů, z toho 7 mužů, 17 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Správná odpověď je druhá z nabízených, kterou zvolilo 13 seniorů, z toho 5 mužů a 8 žen. Druhou nejčtenější responzí, která není správná je třetí z nabízených, kde chybně odpovědělo právě 18 seniorů, z toho 5 mužů a 13 žen. Nejméně četnou responzí byla první z nabízených, kterou zvolila pouze 1 žena. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 48 seniorů, z toho 14 mužů, 33 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

Otázka č. 14

Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla pátá možnost volby, a tedy že nejhorším typem inflace, při kterém dochází k rozvratu peněžního systému a nárůstu cenové hladiny v řádech tisíců až milionů procent se nazývá superinflace. Nejedná se o správnou odpověď a zvolilo ji 26 seniorů, z toho 6 mužů, 19 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Správnou odpovědí je čtvrtá z nabízených, kterou zvolilo 9 seniorů, z toho 5 mužů a 4 ženy. Jednalo se o třetí nejčtenější odpověď. Druhou odpovědí, která není správnou byla třetí z nabízených, kterou zvolilo 13 seniorů, z toho 1 muž a 12 žen. Nejméně četnou responzí byla druhá z nabízených, kterou zvolilo jen 6 seniorů, z toho 5 mužů a 1 žena. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 52 seniorů, z toho 14 mužů, 37 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

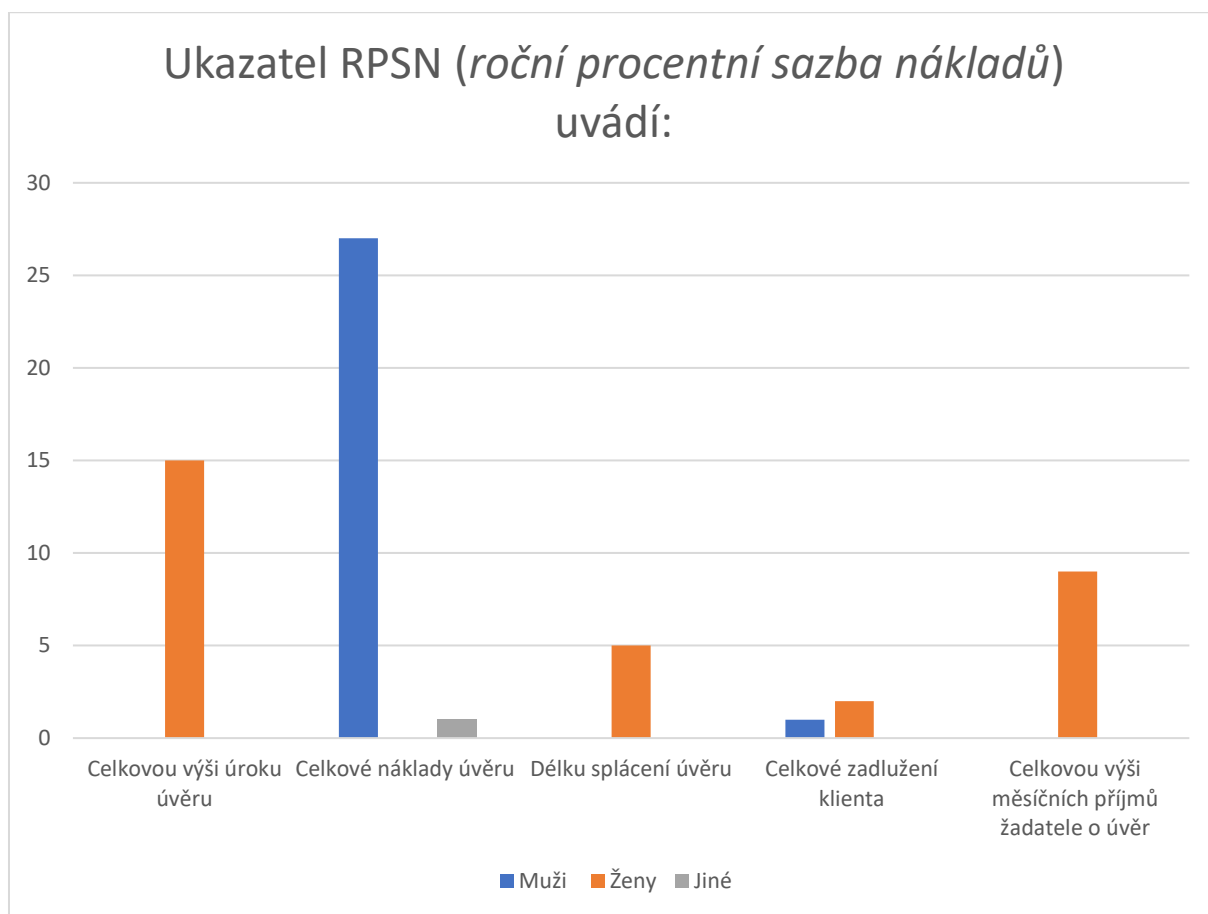
Otázka č. 15

Z grafu vyplývá, že nejčetnější odpovědí respondentů na tuto otázku byla čtvrtá možnost volby, a tedy že v daném případě se bance přeplatí 110000 Kč. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 22 seniorů, z toho 7 mužů, 14 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejvíce četnou odpovědí, která však již nebyla správná byla druhá z nabízených, kterou zvolilo 18 seniorů, z toho 5 mužů a 13 žen. Nejméně četnou responzí byla první z nabízených, kterou zvolila pouze 1 seniorka. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 39 seniorů, z toho 12 mužů a 27 žen.

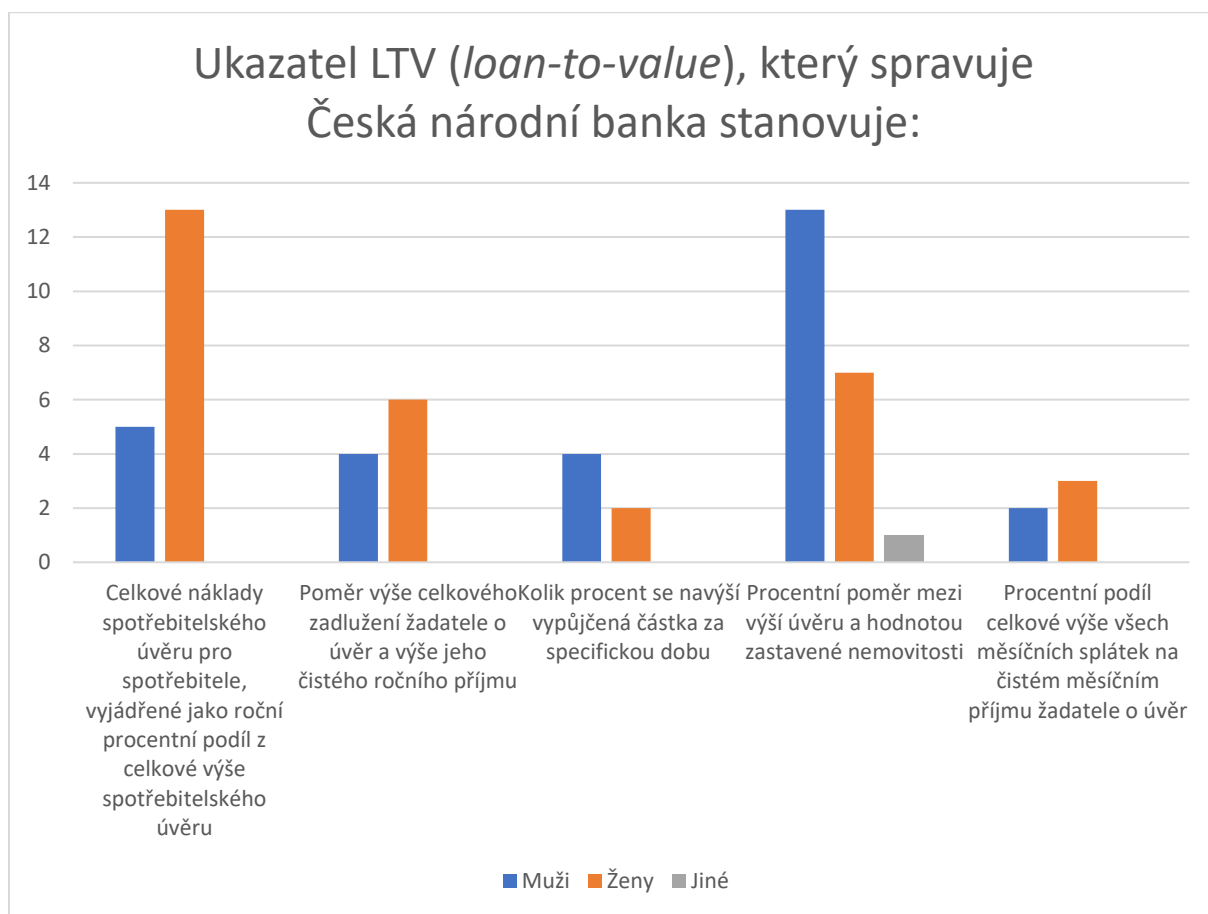
Druhá skupina tohoto výzkumu byli senioři, kteří jsou oproti předchozí skupině mladšího věku a u kterých se má za to, že jsou v rámci finanční gramotnosti ovlivněni primárně kapitalismem, neboť strávili více než polovinu svého produktivního věku v této ekonomice. Podobně jako v první výzkumné skupině je hraničních 24 let produktivního života, ve kterých museli senioři pracovat v ekonomice kapitalistické. Potřebný věk pro odchod do důchodu je pro potřeby výzkumu stanoven na 65 let a každému seniorovi je ponecháno 18 let života na studium. Do této skupiny budou tedy zařazeni senioři narození v roce 1948 a méně. Tyto osoby začaly pracovat alespoň v roce 1966. Tudíž se jedná o seniory, kteří mají více než 65 a méně než 75 let. V této skupině bylo právě 60 seniorů, z toho 28 mužů, 31 žen a 1 osoba uvedla, že je jiného pohlaví. Vzdělání mužů v této výzkumné skupině bylo středoškolské s výučním listem (14) společně se středoškolským s maturitní zkouškou (14). U žen v této výzkumné skupině převládalo středoškolské vzdělání s maturitní zkouškou (22) a zbytek mělo střední vzdělání s výučním listem (9). Osoba, která uvedla že je jiného pohlaví měla vysokoškolské vzdělání. V této výzkumné skupině naopak nebyli respondenti, kteří by měli základní vzdělání.

Otázka č. 1

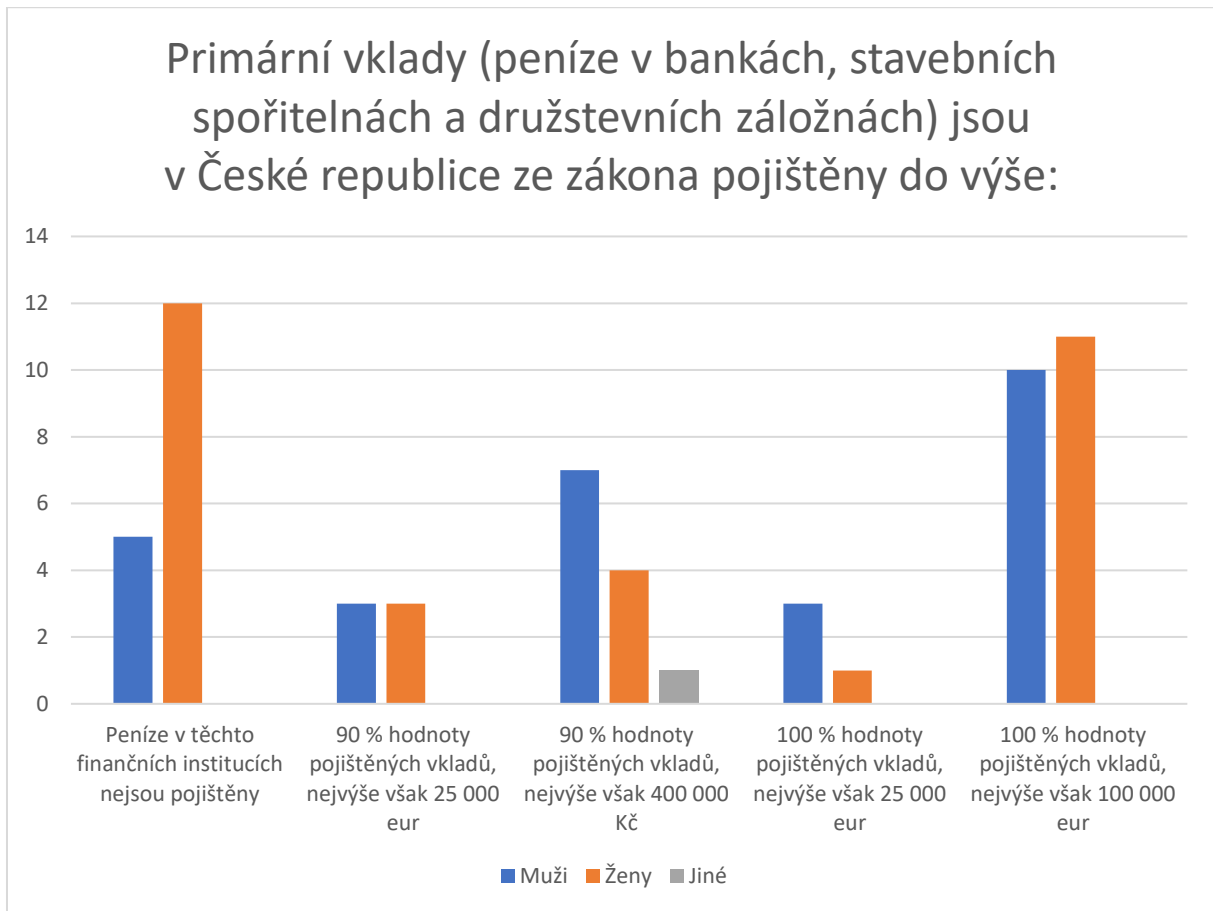
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla druhá možnost volby, a tedy že ukazatel RPSN vyjadřuje celkové náklady úvěru. Jedná se o správnou odpověď a zvolilo ji 28 seniorů, z toho 27 mužů a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejčtenější odpovědí, jež však nebyla správná byla první z nabízených, kterou zvolilo 15 senierek. Nejméně čtenou responzí byla čtvrtá z nabízených, tu zvolili jen 3 senioři, z toho 1 muž a 2 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 32 seniorů, z toho 1 muž a 31 žen.

Otázka č. 2

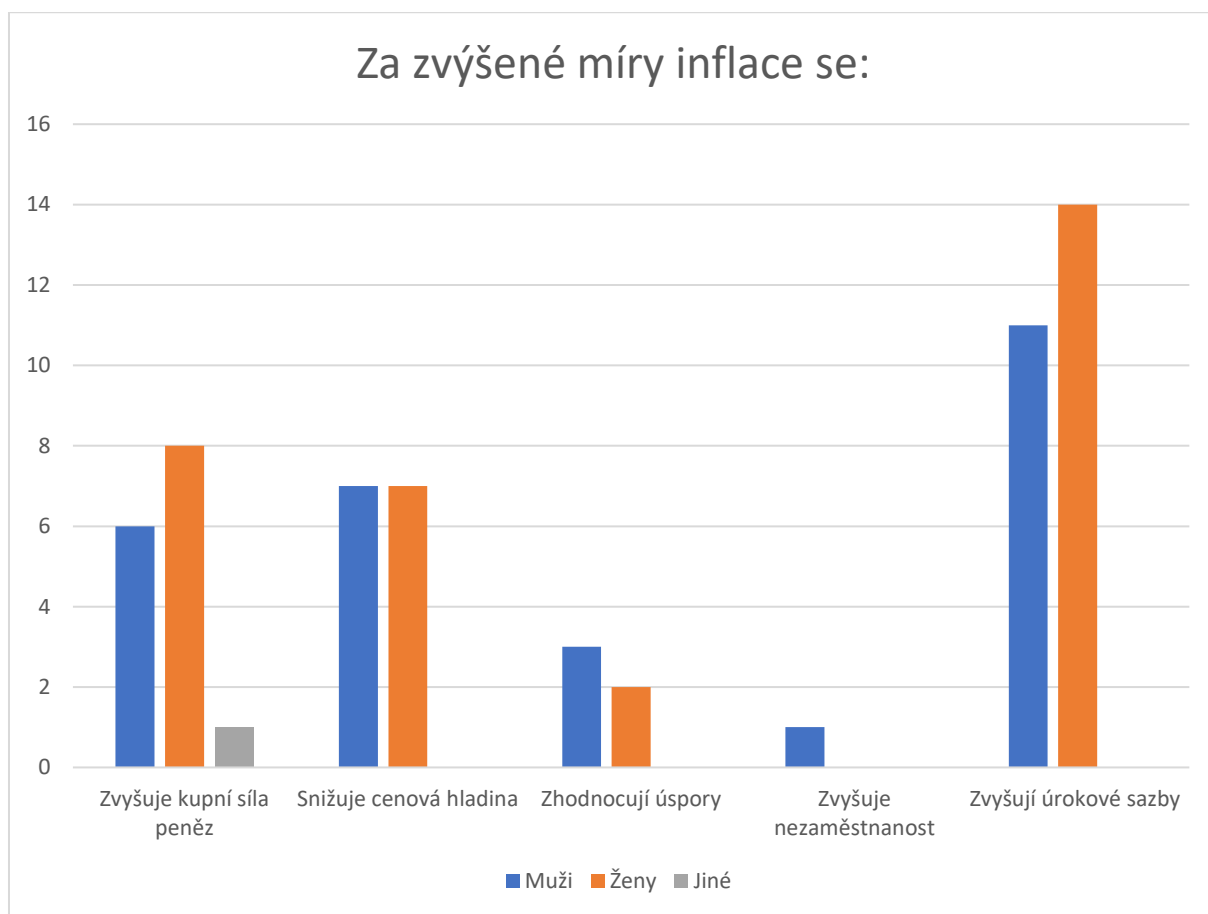
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla čtvrtá možnost volby, a tedy že ukazatel LTV znamená procentní poměr mezi výší úvěru a hodnotou zastavené nemovitosti. Jedná se o správnou odpověď a zvolilo ji 21 seniorů, z toho 13 mužů, 7 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejvíce četnou odpovědí, která však byla nesprávná byla první z nabízených, kterou zvolilo 18 seniorů, z toho 5 mužů a 13 žen. Nejméně četnou byla pátá z nabízených, kterou zvolilo 5 seniorů, z toho 2 muži a 3 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 39 seniorů, z toho 15 mužů a 24 žen.

Otázka č. 3

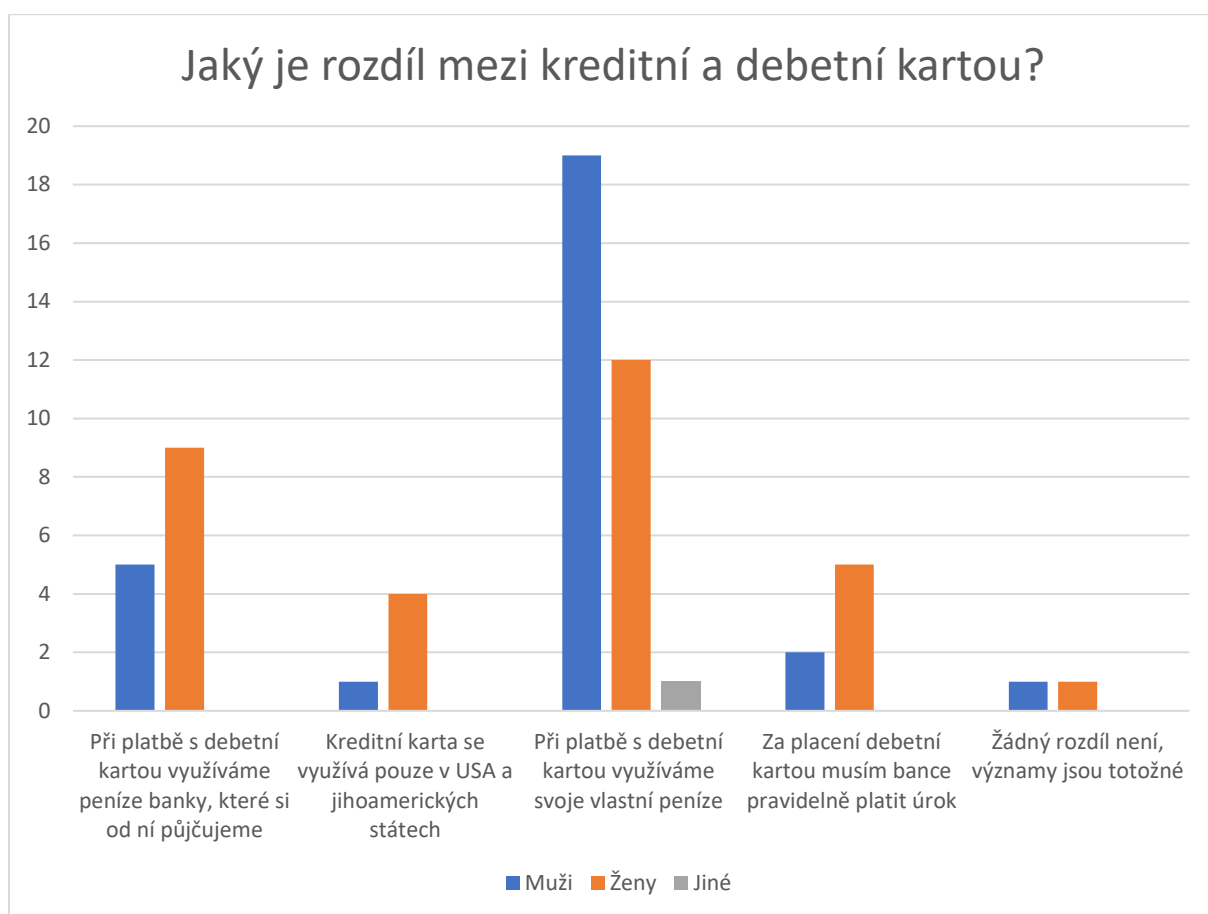
Z grafu vyplývá, že nejčetnější odpovědí respondentů na tuto otázku byla pátá možnost volby, a tedy že jsou primární vklady pojištěny do výše 100 % hodnoty pojištěných vkladů, nejvýše však 100 000 eur. Jedná se o správnou odpověď a zvolilo ji 21 seniorů, z toho 10 mužů a 11 žen. Druhou nejvíce četnou odpovědí, která však nebyla správná byla první z nabízených, kterou zvolilo 17 seniorů, z toho 5 mužů a 12 žen. Nejméně četnou responzí byla čtvrtá z nabízených, kterou zvolili 4 senioři, z toho 3 muži a 1 žena. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 39 seniorů, z toho 18 mužů, 20 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

Otázka č. 4

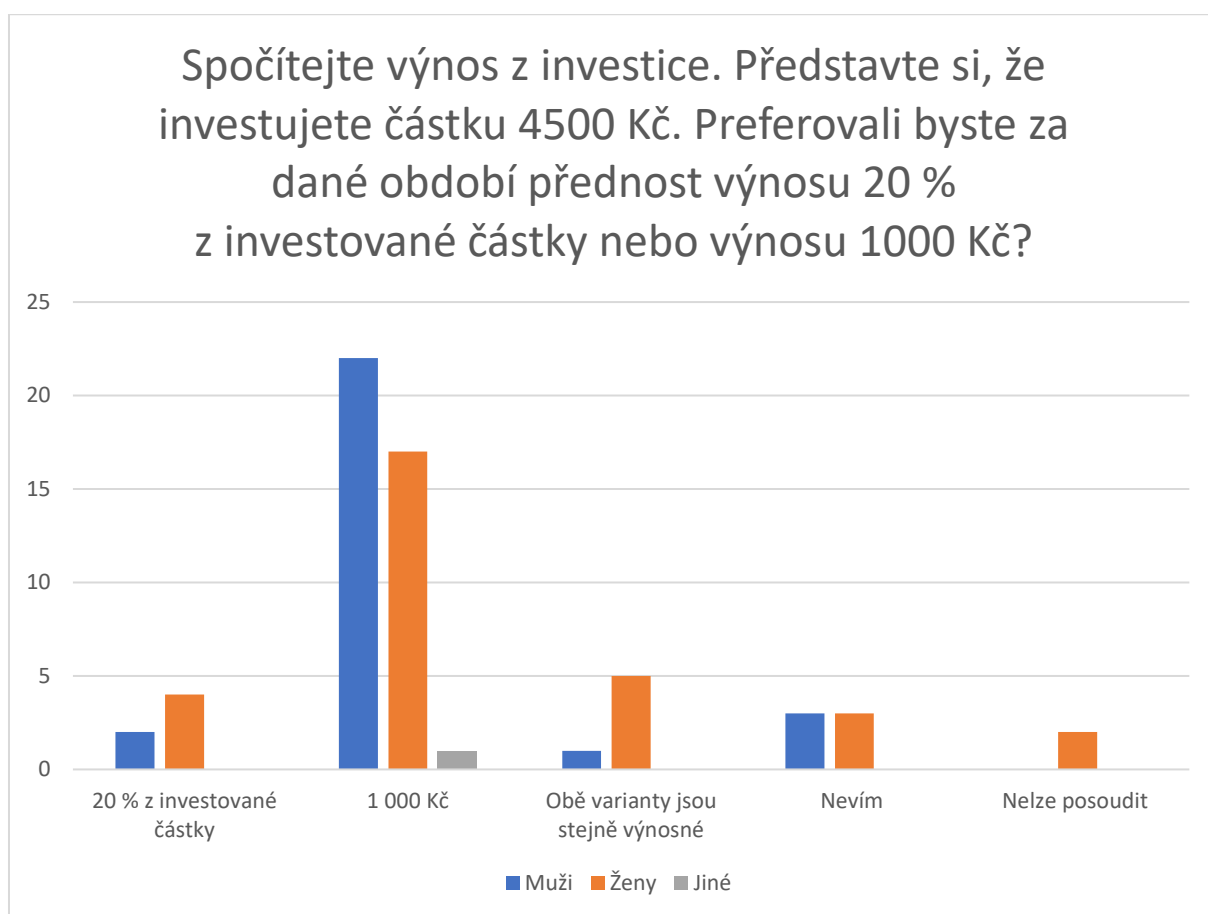
Z grafu vyplývá, že nejčetnější odpovědí respondentů na tuto otázku byla pátá možnost volby, a tedy že se za zvýšené míry inflace zvyšují úrokové sazby. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 25 seniorů, z toho 11 mužů a 14 žen. Druhou nejvíce četnou odpovědí, která však již nebyla správná byla první v pořadí, kterou zvolilo 15 seniorů, z toho 6 mužů, 8 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Nejméně četnou responzí byla čtvrtá z nabízených, kterou zvolil jen 1 senior. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 35 seniorů, z toho 17 mužů, 17 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

Otázka č. 5

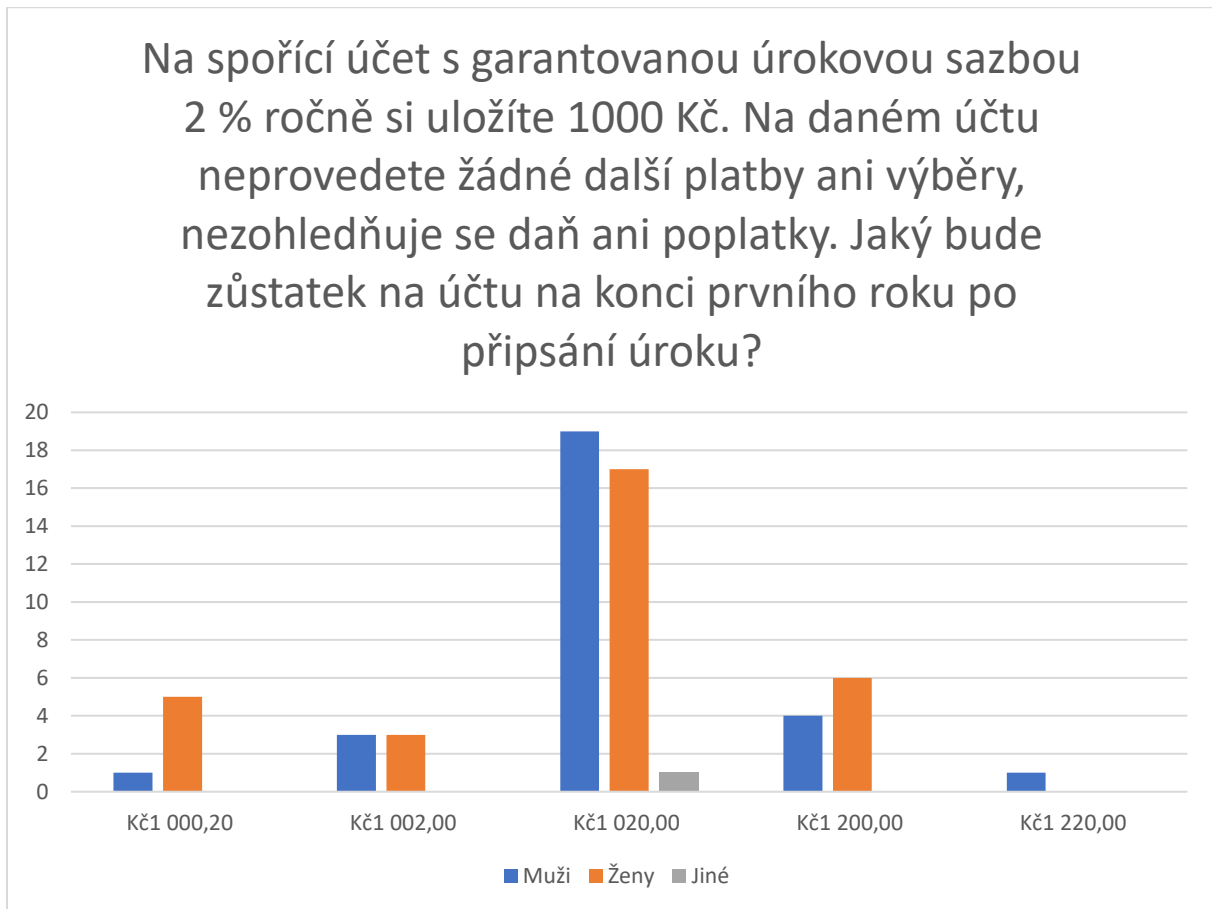
Z grafu vyplývá, že nejčetnější odpovědí respondentů na tuto otázku byla třetí možnost volby, a tedy že při platbě s debetní kartou využíváme svoje vlastní peníze. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 32 seniorů, z toho 19 mužů, 12 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejvíce četnou, avšak nesprávnou odpovědí byla první z nabízených, kterou zvolilo 14 seniorů, z toho 5 mužů a 9 žen. Nejméně četnou responzí byla pátá z nabízených, kterou vybrali pouze 2 senioři, z toho 1 muž a 1 žena. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 28 seniorů, z toho 9 mužů a 19 žen.

Otázka č. 6

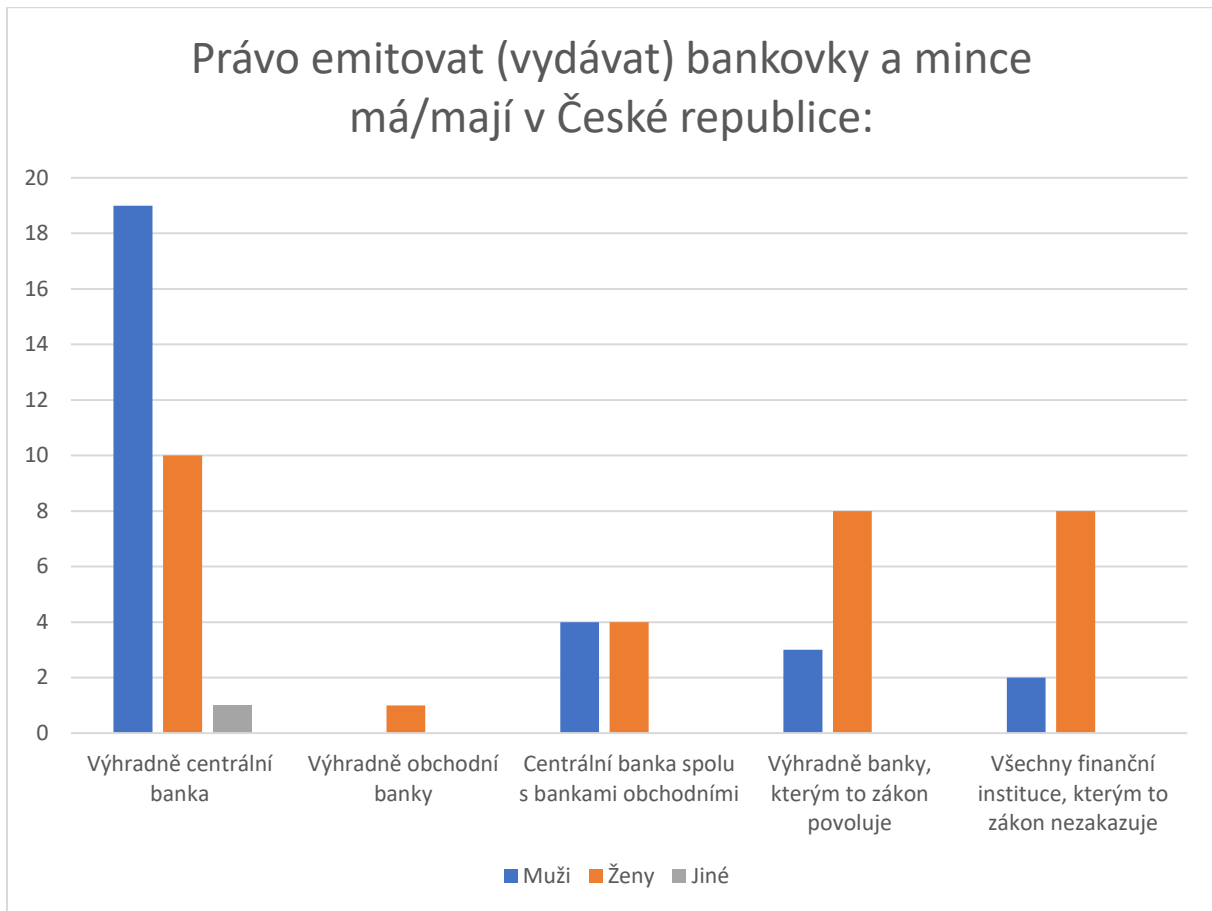
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla druhá možnost volby, a tedy že v dané situaci je výnosnější 1000 Kč. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 40 seniorů, z toho 22 mužů, 17 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Po 6 seniorech zvolilo jako svoji odpověď první, třetí a čtvrtou nabízenou možnost volby. V první nabízené to byli 2 muži a 4 ženy, ve třetí 1 muž a 5 žen a ve čtvrté 3 muži a 3 ženy. Nejméně četnou responzí byla pátá z nabízených, zvolily ji pouze 2 seniorky. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 20 seniorů, z toho 6 mužů a 14 žen.

Otázka č. 7

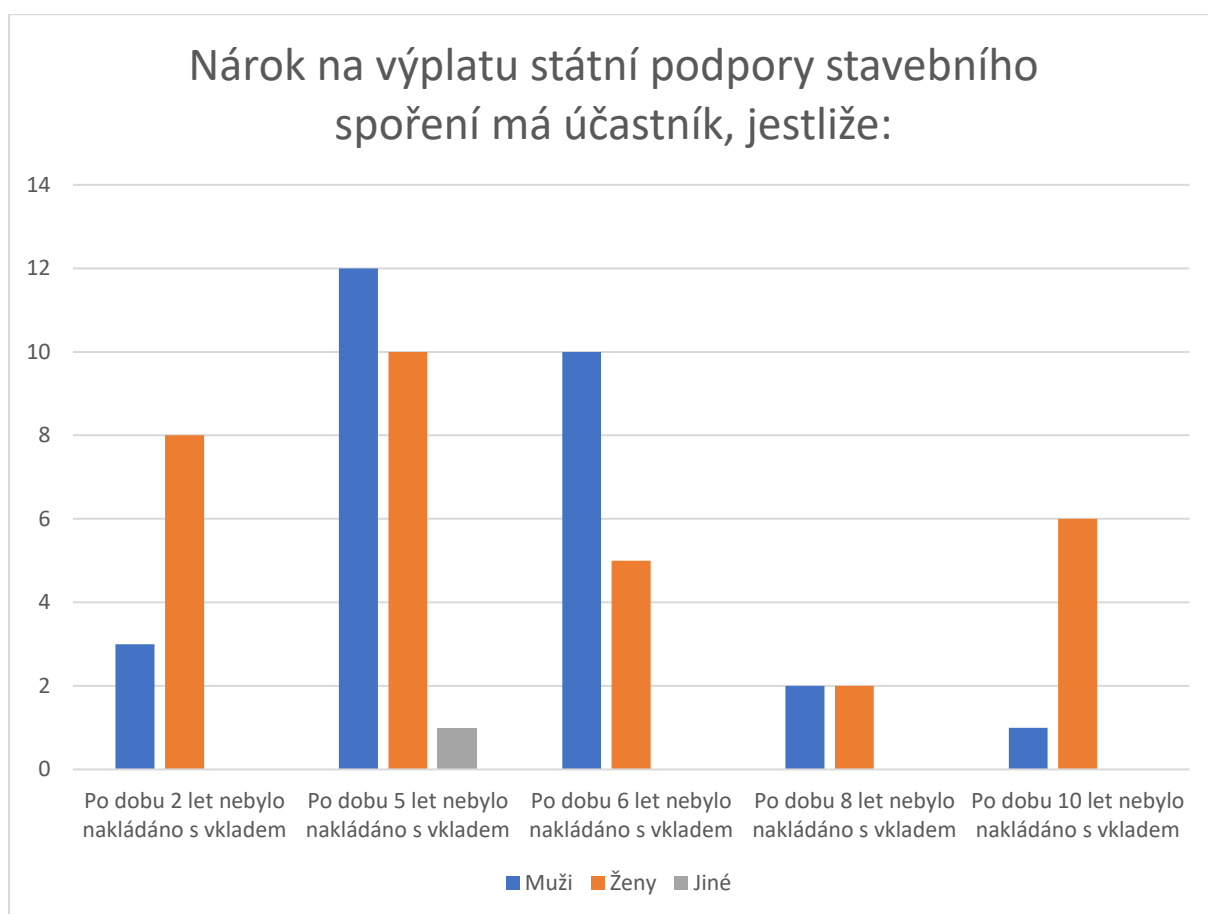
Z grafu vyplývá, že nejčetnější odpovědí respondentů na tuto otázku byla třetí možnost volby, a tedy že na konci prvního roku po připsání úroku bude na spořicím účtu 1020 Kč. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 37 seniorů, z toho 19 mužů, 17 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejvíce četnou, avšak nesprávnou odpovědí byla čtvrtá z nabízených, kterou zvolilo 10 seniorů, z toho 4 muži a 6 žen. Nejméně četnou responzí byla pátá z nabízených, kterou zvolil pouze 1 senior. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 23 seniorů, z toho 9 mužů a 14 žen.

Otázka č. 8

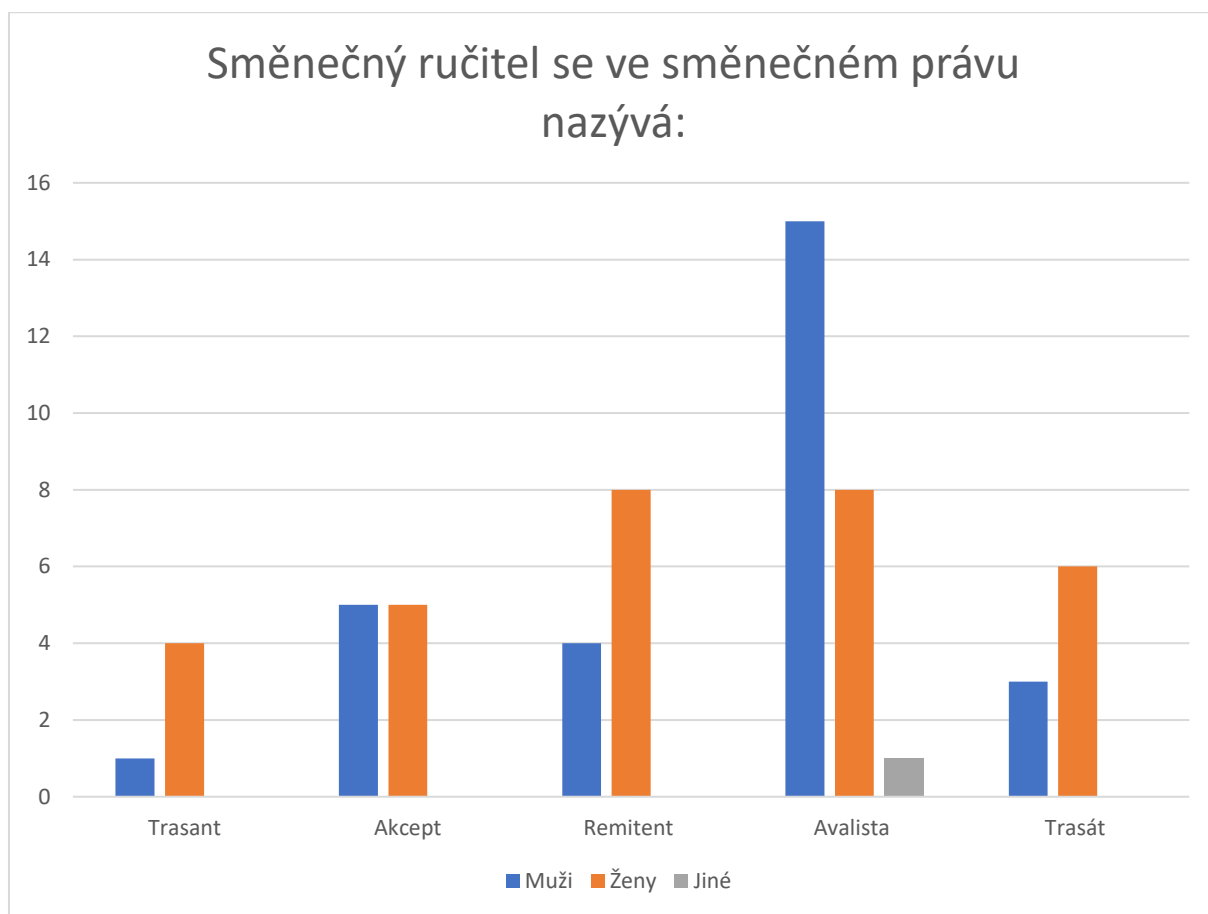
Z grafu vyplývá, že nejčetnější odpovědí respondentů na tuto otázku byla první možnost volby, a tedy že právo emitovat bankovky a mince má v České republice výhradně centrální banka. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 30 seniorů, z toho 19 mužů, 10 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejvíce četnou, avšak nesprávnou odpovědí byla čtvrtá z nabízených, kterou zvolilo 11 seniorů, z toho 3 muži a 8 žen. Nejméně četnou responzí byla druhá z nabízených, kterou zvolila pouze 1 seniorka. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 30 seniorů, z toho 9 mužů a 21 žen.

Otázka č. 9

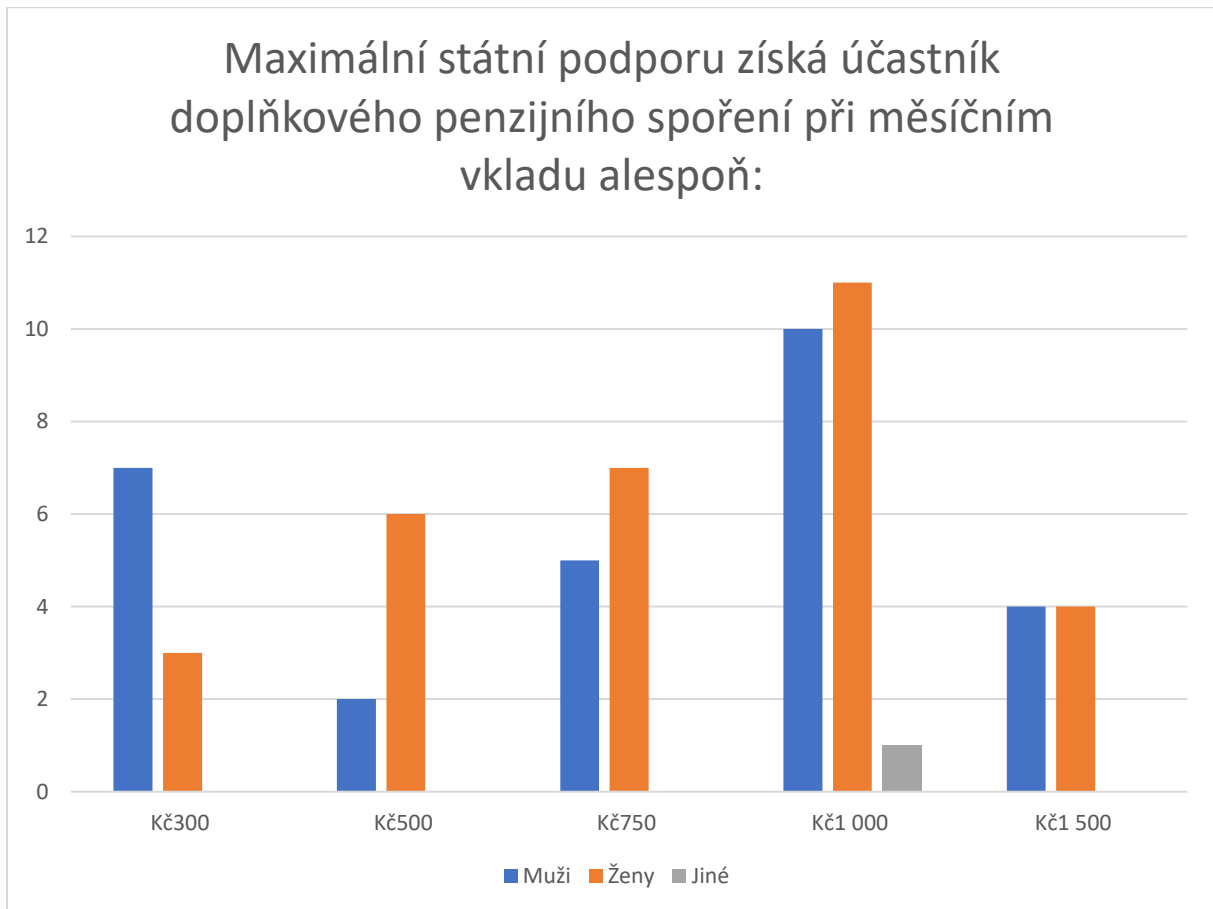
Z grafu vyplývá, že nejčetnější odpovědí respondentů na tuto otázku byla druhá možnost volby, a tedy že má účastník nárok na výplatu státní podpory u stavebního spoření v případě, že nebylo po dobu 5 let nakládáno s vkladem. Jedná se však o nesprávnou odpověď, kterou zvolilo 23 seniorů, z toho 12 mužů, 10 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Správná odpověď je třetí z nabízených, kterou zvolilo 15 seniorů, z toho 10 mužů a 5 žen. Jedná se o druhou nejvíce četnou odpověď. Druhou nejvíce četnou, avšak nesprávnou responzí je první z nabízených, kterou zvolilo 11 seniorů, z toho 3 muži a 8 žen. Nejméně četnou odpovědí byla čtvrtá z nabízených, kterou zvolili 4 senioři, z toho 2 muži a 2 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 45 seniorů, z toho 18 mužů, 26 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

Otázka č. 10

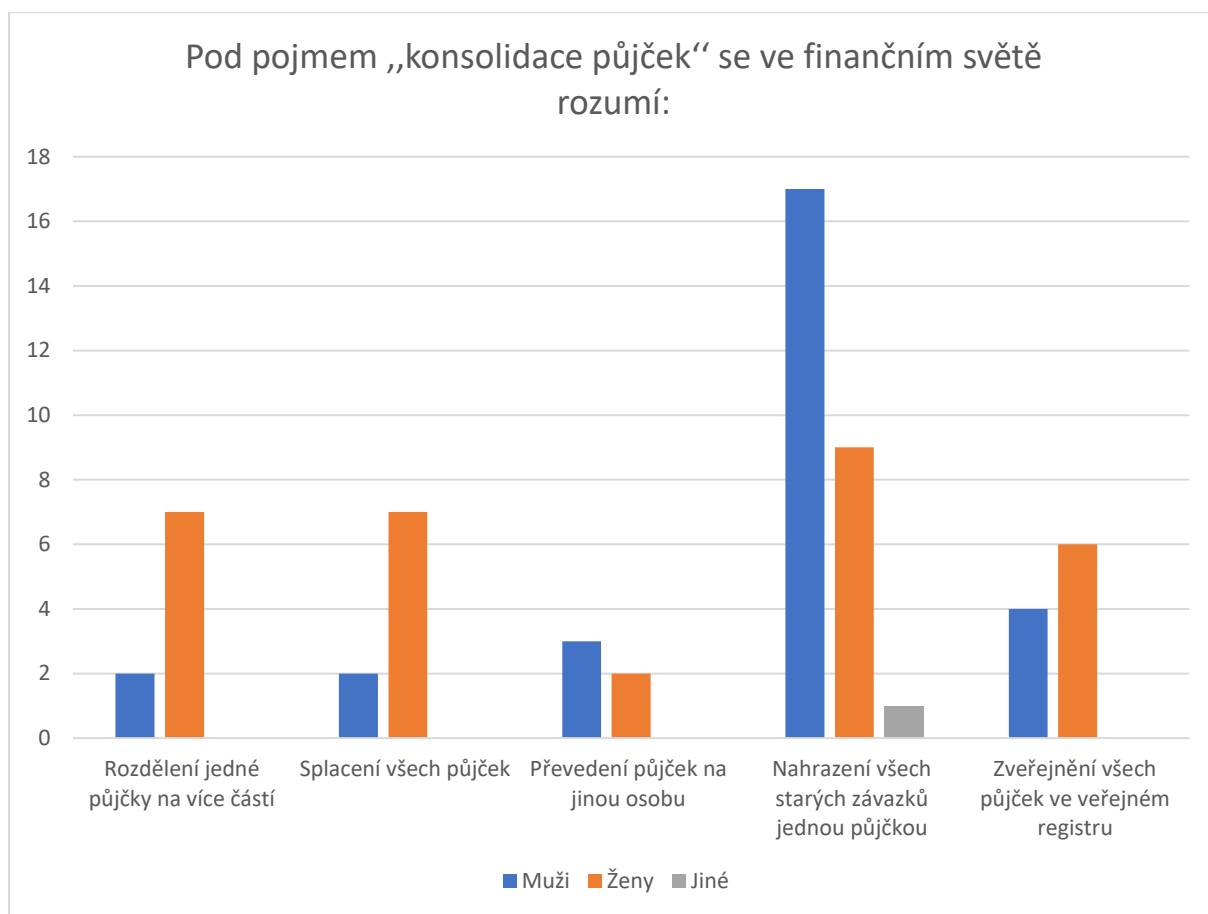
Z grafu vyplývá, že nejčetnější odpovědí respondentů na tuto otázku byla čtvrtá možnost volby, a tedy že se směnečný ručitel ve směnečném právu nazývá avalista. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 24 seniorů, z toho 15 mužů, 8 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejvíce četnou, avšak nesprávnou odpovědí byla třetí z nabízených, kterou zvolilo 12 seniorů, z toho 4 muži a 8 žen. Nejméně četnou responzí byla první z nabízených, kterou zvolilo 5 seniorů, z toho 1 muž a 4 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 36 seniorů, z toho 13 mužů a 23 žen.

Otázka č. 11

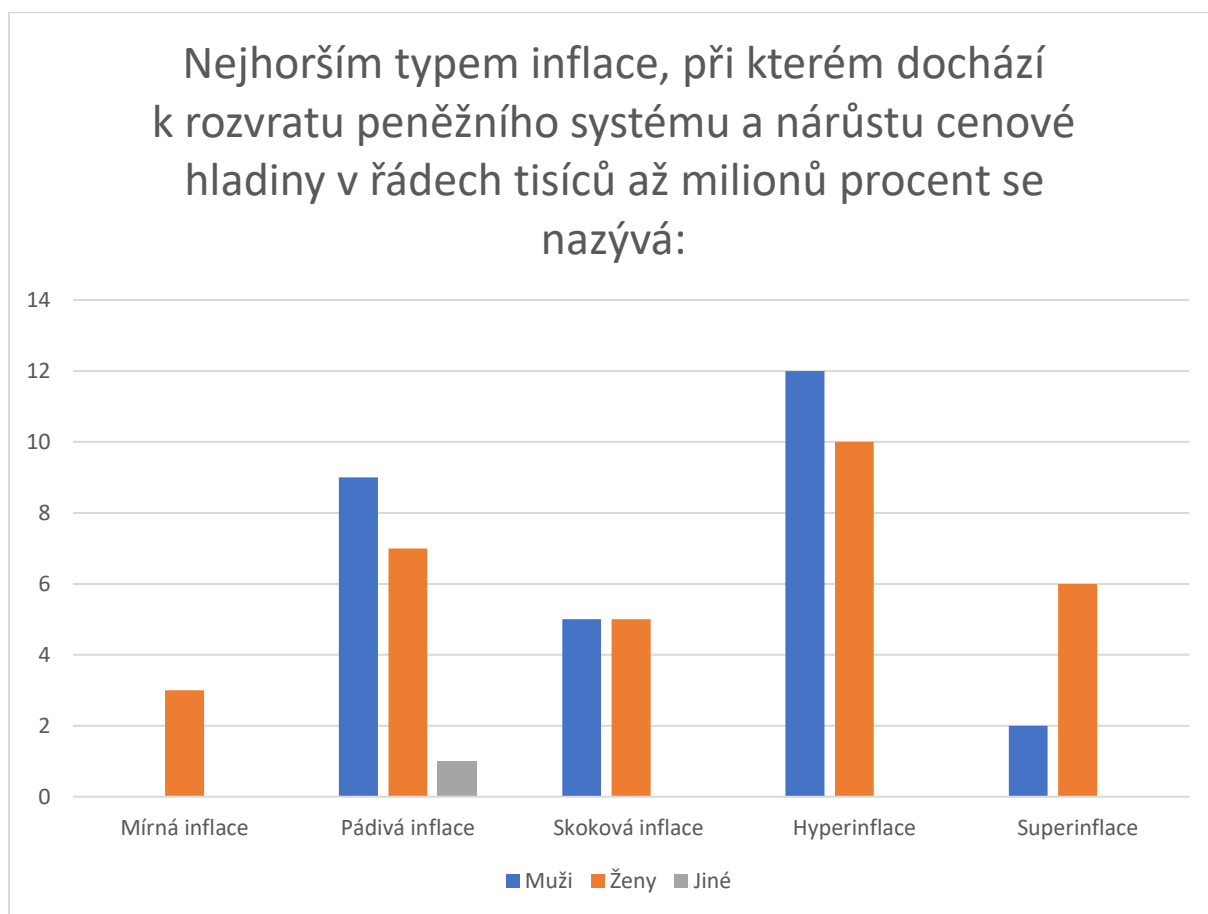
Z grafu vyplývá, že nejčetnější odpovědí respondentů na tuto otázku byla čtvrtá možnost volby, a tedy že maximální státní podporu získá účastník doplňkového penzijního spoření při měsíčním vkladu alespoň 1000 Kč. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 22 seniorů, z toho 10 mužů, 11 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejvíce četnou, avšak nesprávnou odpovědí byla třetí z nabízených, kterou zvolilo 12 seniorů, z toho 5 mužů a 7 žen. Nejméně četnými responzemi byly společně druhá a pátá z nabízených, které zvolilo v obou případech 8 seniorů. V tom prvním 2 muži a 6 žen, ve druhém 4 muži a 4 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 38 seniorů, z toho 18 mužů a 20 žen.

Otázka č. 12

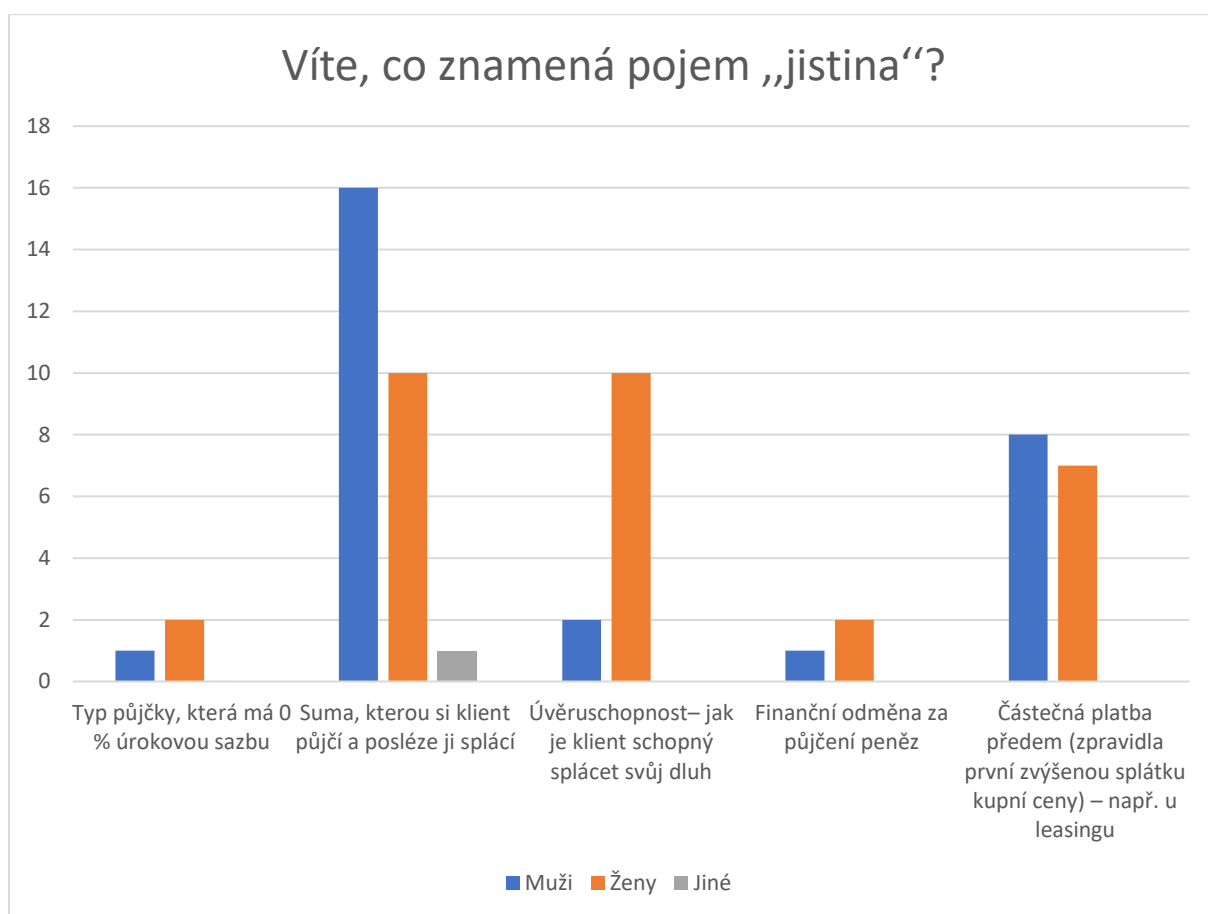
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla čtvrtá možnost volby, a tedy že se pod pojmem „konsolidace půjček“ rozumí nahrazení všech starých závazků jednou půjčkou. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 27 seniorů, z toho 17 mužů, 9 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejvíce čtenou, avšak nesprávnou odpovědí byla pátá z nabízených, kterou zvolilo 10 seniorů, z toho 4 muži a 6 žen. Nejméně čtenou odpovědí byla třetí z nabízených, kterou zvolilo 5 seniorů, z toho 3 muži a 2 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 33 seniorů, z toho 11 mužů a 22 žen.

Otázka č. 13

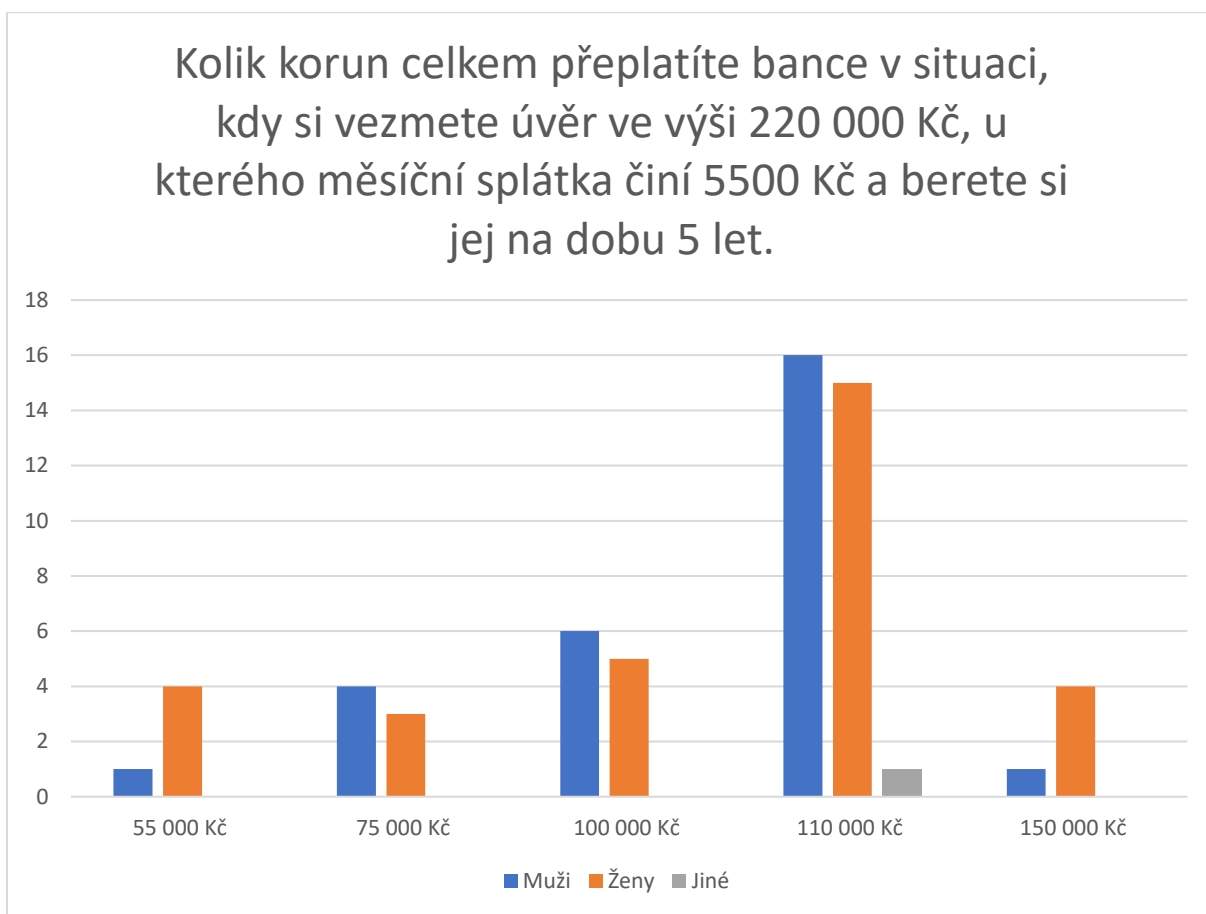
Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla čtvrtá možnost volby, a tedy že nejhorším typem inflace, při kterém dochází k rozvratu peněžního systému a nárůstu cenové hladiny v řádech tisíců až milionů procent, je hyperinflace. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 22 seniorů, z toho 12 mužů a 10 žen. Druhou nejčtenější odpovědí, která však je nesprávná je druhá z nabízených, kterou zvolilo 17 seniorů, z toho 9 mužů, 7 žen a 1 osoba, která uvedla jiné pohlaví. Nejméně četnou responzí byla první z nabízených, kterou označily pouze 3 seniorky. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 38 seniorů, z toho 16 mužů, 21 žen a 1 osoba jiného pohlaví.

Otázka č. 14

Z grafu vyplývá, že nejčtenější odpovědí respondentů na tuto otázku byla druhá možnost volby, a tedy že pojem „jistina“ určuje sumu, kterou si klient půjčí a posléze ji splácí. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 27 seniorů, z toho 16 mužů, 10 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejvíce čtenou odpovědí, která však je nesprávná, byla pátá z nabízených, kterou označilo 15 seniorů, z toho 8 mužů a 7 žen. Nejméně čtenými odpověďmi byly ty, jež byly první a čtvrté nabízené, na každou odpověděli 3 senioři. V první 1 muž a 2 ženy a ve druhé také 1 muž a 2 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 33 seniorů, z toho 12 mužů a 21 žen.

Otázka č. 15

Z grafu vyplývá, že nejčetnější odpovědí respondentů na tuto otázku byla čtvrtá možnost volby, a tedy že v uvedené situaci se celkem bance přeplatí 110 000 Kč. Jedná se o správnou odpověď, kterou zvolilo 32 seniorů, z toho 16 mužů, 15 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Druhou nejvíce četnou, avšak nesprávnou odpovědí byla třetí z nabízených, kterou označilo 11 seniorů, z toho 6 mužů a 5 žen. Nejméně četnými responzemi byly ty, které byly uvedeny jako první a pátá z nabízených. Každou označilo 5 seniorů, v prvním i druhém případě vždy 1 muž a 4 ženy. Nesprávně odpovědělo ve všech možnostech odpovědí celkem 28 seniorů, z toho 12 mužů a 16 žen.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zhodnotit, popsat a zanalyzovat úroveň finanční gramotnosti dvou skupin seniorů, a to na základě toho, zda senioři strávili více než polovinu produktivního života v ekonomice socialistické nebo naopak tržní. Pro potřeby výzkumu, který probíhal prostřednictvím dotazníkového šetření, byl po společné konzultaci s prof. Ing. Richardem Pospíšilem, Ph.D. stanoven potřebný věk pro odchod do důchodu na 65 let. Ze života seniorů bylo každému bez rozdílu ponecháno 18 let na studium. Pro potřeby výzkumu byl tedy stanoven produktivní věk seniorů na 47 let, z toho více než 24 let museli pracovat v jednom či druhém ekonomickém systému. Mezi seniory, které jsem zařadil do první skupiny, jsou ti, kteří strávili více než 24 let produktivního života v socialistické ekonomice. Tito senioři byli narozeni v roce 1947 případně dříve. Jedná se o osoby, které mají momentálně 76 a více let. Naopak v druhé skupině byli senioři, kteří strávili více než 24 let v ekonomice tržní. Respondenti této skupiny byli narozeni v roce 1948 případně později. Jedná se o osoby, které mají momentálně mezi 65 a 75 lety.

Prostřednictvím dotazníkového šetření proběhl výzkum na základě, kterého mohu určit, že vyšší úroveň finanční gramotnosti mají senioři, kteří strávili více než polovinu produktivního života v ekonomice tržní. V první skupině seniorů, tj. těch kteří mají 76 let a více, bylo až na pouhou 1 otázku v každé více seniorů, kteří odpověděli chybně nežli správně. V sérii 15 otázek byli pouze 4 otázky, ve kterých byly nejčtenější odpovědi správné. Jednalo se o otázku č. 5 zkoumající rozdíl mezi debetní a kreditní kartou, kde odpovědělo správně 18 seniorů, z toho 11 mužů a 7 žen. Současně však odpovědělo nesprávně celkem 43 seniorů, z toho 8 mužů, 33 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Další z otázek byla otázka č. 6 zkoumající schopnost vypočítat výnos z investice. V nejčtenější responzi odpovědělo správně 26 seniorů, z toho 9 mužů, 16 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Současně však odpovědělo nesprávně 35 seniorů, z toho 10 mužů a 25 žen. Třetí byla otázka č. 7 zkoumající schopnost vypočítat zůstatek na účtu na konci prvního roku po připsání úroku, ve kterém v nejčtenější responzi odpovědělo správně 35 seniorů, z toho 14 mužů, 20 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Současně nesprávně odpovědělo 26 seniorů, z toho 5 mužů a 21 žen. Jedná se o jedinou ze série 15 otázek, ve které bylo více správných odpovědí než těch nesprávných. Čtvrtou otázkou byla otázka č. 15 zkoumající schopnost seniora vypočítat jakou sumu celkem bance v dané situaci přeplatí. V nejčtenější odpovědi zvolilo tu správnou 22 seniorů, z toho 7 mužů, 14 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Současně však odpovědělo nesprávně 39 seniorů, z toho 12 mužů a 27 žen.

Pokud by mělo být vybráno 5 responzí s nejhorsími výsledky, pak to jsou odpovědi na otázku č. 2, 9, 3, 11 a 12. Nejhuře dopadla otázka č. 2 zkoumající znalost ukazatele LTV spolu s otázkou č. 9 zkoumající znalost doby, po kterou nesmí být nijak nakládáno s vkladem na účtu stavebního spoření, jestliže má vzniknout nárok na vyplacení státní podpory. V obou otázkách odpovědělo nesprávně 57 z celkových 61 seniorů. V otázce č. 2 odpovědělo nesprávně 16 mužů, 40 žen a 1 osoba jiného pohlaví. V otázce č. 9 odpovědělo nesprávně 18 mužů, 38 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Třetí a čtvrtou responzí s nejhorsími výsledky byla otázka č. 3 zkoumající pojištění primárních vkladů spolu s otázkou č. 11 zkoumající jakou minimální výši musí účastník doplňkového penzijního spoření spořit, aby získal maximální možný příspěvek od státu. V obou responzích odpovědělo nesprávně právě 55 seniorů. V první to bylo 14 mužů, 40 žen a 1 osoba jiného pohlaví a v té druhé zase 16 mužů a 39 žen. Pátou responzí s největší chybovostí byla otázka č. 12 zkoumající znalost pojmu „konsolidace půjček“. Nesprávnou odpověď zvolilo 52 seniorů, z toho 13 mužů, 38 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Ze všech možných 915 responzí jich bylo zaznamenáno pouze 207 správných a 708 nesprávných. V procentech to lze vyjádřit na pouhých 22,6 % úspěšnosti. Na základě získaných dat z této skupiny lze konstatovat, že úroveň finanční gramotnosti seniorů je velmi nízká a mělo by být v zájmu těchto jedinců si ji zlepšit a navštěvovat vzdělávací instituce.

Ve druhé skupině seniorů, tj. těch kteří mají aktuálně mezi 65 až 75 lety byly naměřené výsledky oproti skupině předchozí lepší. V sérii 15 otázek byly 4 otázky, které měly celkem více správných responzí než těch špatných. Nejlépe dopadla otázka č. 6 zkoumající schopnost vypočítat výnos z investice. Správně v ní odpovědělo 40 seniorů, z toho 22 mužů, 17 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Nesprávně potom 20 seniorů, z toho 6 mužů a 14 žen. Druhou odpovědí s nejlepšími výsledky byla otázka č. 7 zkoumající schopnost vypočítat zůstatek na účtu na konci prvního roku po připsání úroku, kde správnou responzi zvolilo 37 seniorů, z toho 19 mužů, 17 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Nesprávně potom odpovědělo 23 seniorů, z toho 9 mužů a 14 žen. Třetí responzí s nejlepšími výsledky byla otázka č. 15 zkoumající schopnost seniora vypočítat jakou sumu celkem bance v dané situaci přeplatí. Správně odpovědělo 32 seniorů, z toho 16 mužů, 15 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Nesprávně potom 28 seniorů, z toho 12 mužů a 16 žen. Čtvrtou responzí s nejlepšími výsledky byla otázka č. 5 zkoumající rozdíl mezi debetní a kreditní kartou. Správně na ni odpovědělo 32 seniorů, z toho 19 mužů, 12 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Nesprávně potom 28 seniorů, z toho 9 mužů a 19 žen. Tyto zmíněné 4 otázky měly v této skupině jako jediné více správných odpovědí než těch nesprávných.

Právě u 9 z 15 responzí byla nejčetnější odpověď správná, avšak stále více seniorů zvolilo v otázce odpověď nesprávnou. Byly to otázky č. 1-4 a 10-14. Pouze v 1 otázce bylo

stejně správných i nesprávných responzí. Šlo o otázku č. 8 zkoumající znalost práva na emisi bankovek a mincí v České republice. Správně odpovědělo 30 seniorů, z toho 19 mužů, 10 žen a 1 osoba jiného pohlaví, nesprávně v ní odpovědělo 30 seniorů, z toho 9 mužů a 21 žen.

Pokud by mělo být vybráno 5 responzí s nejhorsími výsledky, pak to jsou odpovědi na otázku č. 9, 2, 3, 11 a 13. Nejhuře dopadla otázka č. 9 zkoumající znalost doby, po kterou nesmí být nijak nakládáno s vkladem na účtu stavebního spoření, jestliže má vzniknout nárok na vyplacení státní podpory. Chybně odpovědělo 45 seniorů, z toho 18 mužů, 26 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Správně potom pouze 15 seniorů, z toho 10 mužů a 5 žen. Druhou a třetí responzí s nejhorsími výsledky byly otázky č. 2 zkoumající znalost ukazatele LTV a otázka č. 3 zkoumající pojištění primárních vkladů. V obou odpovědělo nesprávně právě 39 seniorů. V první zmíněné odpovědělo nesprávně 15 mužů a 24 žen, v druhé zmíněné 18 mužů, 20 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Čtvrtou a pátou responzí s nejhorsími výsledky byly otázky č. 11 zkoumající jakou minimální výši musí účastník doplňkového penzijního spoření spořit, aby získal maximální možný příspěvek od státu a otázka č. 16 zkoumající znalost nejhorsího typu inflace. V obou odpovědělo nesprávně 38 seniorů. V první zmíněné 10 mužů, 11 žen a 1 osoba jiného pohlaví, v druhé zmíněné 16 mužů, 21 žen a 1 osoba jiného pohlaví. Ze všech možných 900 responzí jich bylo zaznamenáno 403 správných a 497 nesprávných. V procentech to lze vyjádřit na 44,8 % úspěšnosti.

Z provedeného výzkumu lze stanovit, že lepší úroveň finanční gramotnosti mají senioři z druhé výzkumné skupiny, tj. ti kteří mají momentálně mezi 65 až 75 lety. Pro potřeby bakalářské práce byli tito senioři vybráni tím, že strávili více než 24 let produktivního života v kapitalistické ekonomice. Skupina měla 44,8 % úspěšnost v nabízených otázkách. Stále je však tato hranice nízká, pod 50 %. Znamená to, že je stále mnoho seniorů, kteří bohužel nejsou dostatečně finančně vzděláni, aby mohli suverénně čelit modernímu finančnímu světu.

Obě výzkumné skupiny měly mezi 5 otázkami s největší chybovostí 4 totožné. Otázka, která měla největší chybovost byla otázka č. 9 zkoumající znalost doby, po kterou nesmí být nijak nakládáno s vkladem na účtu stavebního spoření, jestliže má vzniknout nárok na vyplacení státní podpory. Nesprávně na ni odpovědělo z obou výzkumných skupin celkem 102 seniorů. Úspěšnost tedy byla pouze 15,7 %, což z ní dělá otázku s nejčetnější chybovostí. Druhou otázkou s nejčetnější chybovostí byla otázka č. 2 zkoumající znalost ukazatele LTV. Nesprávně na ni odpovědělo z obou výzkumných skupin celkem 96 seniorů. Úspěšnost tedy byla pouze 20,7 %. Třetí otázkou s největší chybovostí byla otázka č. 3 zkoumající znalosti pojištění primárních vkladů. Nesprávně na ni odpovědělo z obou výzkumných skupin celkem 94 seniorů. Úspěšnost tedy byla pouze 22,7 %. Čtvrtou společnou otázkou s nejčetnější chybovostí byla

otázka č. 11 zkoumající jakou minimální výši musí účastník doplňkového penzijního spoření spořit, aby získal maximální možný příspěvek od státu. Nesprávně na ni odpovědělo z obou výzkumných skupin celkem 93 seniorů. Úspěšnost tedy byla pouze 23 %.

Cíl bakalářské práce naplněn byl, nejprve byla úroveň finanční gramotnosti seniorů zanalyzována pomocí dotazníkového šetření. Následně byla zhodnocena v grafech, přičemž každá otázka z dotazníku byla individuálně rozebrána a pod každým grafem bylo o výsledcích pojednáno. Výsledky, jež vyšly z obou výzkumných skupin byly slovně popsány výše v závěru. Na základě získaných dat lze určit, že úroveň finanční gramotnosti seniorů je vyšší ve druhé skupině. Tam byli respondenty senioři, kteří mají momentálně mezi 65 až 75 lety a strávili více než polovinu produktivního věku v kapitalistické ekonomice. Měli méně chyb a tím pádem větší úspěšnost v otázkách. Aby byla úroveň finanční gramotnosti seniorů vyšší, museli by se senioři ve finančních otázkách více vzdělávat. Jestli tak neučiní, tak se pravděpodobně úroveň nijak znatelně nezvýší.

Summary

The topic of this bachelor's thesis is "Financial literacy of seniors living in a socialist economy and seniors living in capitalism today". The work aims to evaluate, describe, and analyze the level of financial literacy of seniors, who were divided by age into two groups based on whether they spent more than half of their working life in a socialist economy or, on the contrary, in a market economy. Based on the obtained data, a personal estimate will be made of how the financial literacy of seniors will continue to develop. Seniors will be recommended educational institutions where they can supplement their knowledge of economics and finance. In the bachelor's thesis, old age and aging are first described and the term "senior" is also defined. There are several definitions, but in general, in the Czech Republic, a person older than 65 years of age is required as a person older than 65 years, since from this year a person is entitled to an old-age pension paid by the state if certain conditions are met. The aging of the population and the unsustainability of the first pillar of the pension system of the Czech Republic are also discussed. The theoretical part further describes financial literacy and what it means to be financially literate. This state can be reached through financial education. The truth is that people who are currently of working age and even those who are of senior age were not financially educated in schools and thus had to acquire financial knowledge on their own. This undoubtedly reflected in their level of financial literacy. Financial literacy is commonly said to have three components that make up comprehensive financial literacy. Today, seniors can actively think and engage in interesting topics throughout their lives. Even in old age, the interest and desire to understand something new does not have to wane, and seniors can thus deepen their interest more and more. The benefits of work can be seen in conducting research and comparing the level of two groups of seniors based on which of the two economic systems they spent more than 24 years of productive life in. The evaluation will indicate which questions were the most frequent, which turned out best, and which were incorrectly answered. Seniors will be recommended educational institutions where they can supplement their education in the field of economics and finance. Among the educational places where seniors can supplement their education, I mention universities of the third age, the Senior Academy in Brno, academies of the third age, universities of free time together with the virtual university of the third age. Of course, seniors can also receive personal education from virtually anywhere.

Seznam použitých zdrojů

- COLLIER, Paul. *Budoucnost kapitalismu: tváří v tvář novým úzkostem*. Přeložil Jan PROKEŠ. Praha: Argo, 2020. Crossover. 300 s. ISBN 978-80-257-3395-0.
- JÍLEK, Josef. *Finance v globální ekonomice I: Peníze a platební styk*. Praha: Grada, 2013. Finanční trhy a instituce. 664 s. ISBN 978-80-247-3893-2.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.
- PETRŤKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 92 s. ISBN 80-244-0879-1.
- PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. *Šedivějící hodnoty?: aktivita jako dominantní způsob stárnutí*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2013. 181 s. ISBN 978-80-210-6310-5.
- SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). 232 s. ISBN 978-80-247-3850-5.
- SCHUMPETER, Joseph Alois. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 470 s. ISBN 80-7325-044-6.
- ŠPATENKOVÁ, Naděžda a David KRYŠTOF, ed. *Univerzita třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 68 s. ISBN 978-80-244-2568-9.
- ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 232 s. ISBN 978-80-247-5446-8.
- VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Praha: Grada, 2007. 96 s. ISBN 978-80-247-2170-5.
- VON MISES, Ludwig. *Socialismus: ekonomická a sociologická analýza*. Přeložil Vladimír KRUPA. Praha: Liberální institut, 2019. 583 s. ISBN 978-80-86389-65-3.
- ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. V Praze: C.H. Beck, 2006. Beckova edice ekonomie. 304 s. ISBN 80-7179-922-X.
- AKADEMIE TŘETÍHO VĚKU V BRNĚ, Z.S. *Vzdělávání seniorů*. [online]. Brno: Městská policie Brno, 2014-2019 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <http://www.a3vbrno.cz/index.php?page=vzdelavani-senioru>
- AKADEMIE3V. *Akademie třetího věku*. [online]. Akademie3v, 2023 [cit. 2023-03-01]. Dostupný z: <https://akademie3v.cz/akademie/>

ASOCIACE UNIVERZIT TŘETÍHO VĚKU ČR. *Asociace univerzit třetího věku*. [online].

Praha: Asociace univerzit třetího věku, 2023 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z:

<https://www.au3v.cz>

BIELAKOVÁ, Katarína a KUBEŠOVÁ M., Hana. *Rizika farmakoterapie ve stáří*. [online].

Brno: Praktické lékařství, 2018 [cit. 2022-10-08]. Dostupné z:

https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=rizika+farmakoterapie+ve+stář%C3%AD+&btnG=

BROŽOVÁ, Hana. *Poruchy chůze ve stáří*. [online]. Praha: Neurologie pro praxi, 2021 [cit.

2022-10-08]. Dostupné z:

https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=poruchy+chůze+ve+stář%C3%AD+&btnG=

CYPRICH, Pavel. *Bylo za komunistů líp? Zjistili jsme překvapivá fakta a čísla*. [online].

Praha: Seznam zprávy, 2018 [cit. 2023-02-29]. Dostupný z:

<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/bylo-za-komunistu-lip-zjistili-jsme-prekvapiva-fakta-a-cisla-46277>

ČESKÁ BANKOVNÍ ASOCIACE. *Finanční gramotnost Čechů 2022*. [online]. Praha: Česká

bankovní asociace, 2022 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: [https://cbaonline.cz/cesi-a-financni-](https://cbaonline.cz/cesi-a-financni-gramotnost-2021)

[gramotnost-2021](https://cbaonline.cz/cesi-a-financni-gramotnost-2021)

ČESKÁ BANKOVNÍ ASOCIACE. *Finanční gramotnost Čechů 2022*. [online]. Praha: Česká

bankovní asociace, 2022 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: [https://cbaonline.cz/financni-](https://cbaonline.cz/financni-gramotnost-cechu-2022)

[gramotnost-cechu-2022](https://cbaonline.cz/financni-gramotnost-cechu-2022)

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Expozice Lidé a peníze v Praze*. [online]. Praha: Česká národní

banka, 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: [https://nc.cnb.cz/pub/cs/expozice/lide-a-penize-](https://nc.cnb.cz/pub/cs/expozice/lide-a-penize-praha/)

[praha/](https://nc.cnb.cz/pub/cs/expozice/lide-a-penize-praha/)

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Expozice Za měnou v Praze*. [online]. Praha: Česká národní

banka, 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: [https://nc.cnb.cz/pub/cs/expozice/za-menou-](https://nc.cnb.cz/pub/cs/expozice/za-menou-praha/#popis)

[praha/#popis](https://nc.cnb.cz/pub/cs/expozice/za-menou-praha/#popis)

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Historie ČNB*. [online]. Praha: Česká národní banka, 2023 [cit.

2023-02-25]. Dostupné z:

https://www.historie.cnb.cz/cs/dejiny_institute/statni_banka_ceskoslovenska/index.html

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Výpočet a výplata důchodů*. [online].

Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2023 [cit. 2023-02-29]. Dostupný z:

<https://www.cssz.cz/vypocet-a-vyplata-duchodu>

ČESKÁ TELEVIZE. *První pětiletka*. [online]. Praha: Česká televize, 1996-2021 [cit. 2023-02-29]. Dostupný z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/4243-prvni-petiletka>

ČESKÁ TELEVIZE. *1948: třicet let republiky*. [online]. Praha: Česká televize, 2018 [cit. 2023-02-29]. Dostupný z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288585-archiv-ct24/218411058210021/cast/644251/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Demografické charakteristiky seniorů*. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/142141241/31003421k01.pdf/1c52a872-bba9-4774-8882-cb2510911f74?version=1.7>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Graf – *Průměrná výše starobního důchodu v České republice*. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2021 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/graf-prumerna-vyse-starobniho-duchodu-v-ceske-republice>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Seniori v Česku*. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/6b004993a4>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Seniori v ČR v datech: Demografické charakteristiky seniorů*. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/165397788/31003422.pdf/7e1fd9c7-e5fb-4155-9e88-882ba3cb1712?version=1.5>

EUROSTAT. *Population structure and ageing*. [online]. Lucemburk: Eurostat, 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing

EUROSTAT. *Population structure and ageing*. [online]. Lucemburk: Eurostat, 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing#The_share_of_elderly_people_continues_to_increase

HRONOVSKÁ, Lenka. *Závratě, instabilita a pády ve stáří*. [online]. Praha: Interní medicína pro praxi, 2012 [cit. 2022-10-10]. Dostupné z: <http://internimedicina.cz/pdfs/int/2012/12/06.pdf>

IVANOVÁ, Kateřina. *Rizikovní seniori – sociální fenomén demografického stárnutí populace: Ochrana zájmů křehkých a nekompetentních seniorů*. [online]. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z: http://oldwww.upol.cz/fileadmin/user_upload/Veda/AUPO/Sociologica-Andragogica_2009.pdf#page=67

JIRÁK, Roman. Duševní poruchy ve stáří [online]. Praha: PSYCHIATRIA PRE PRAX, 2004 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z:

<https://www.solen.sk/storage/file/article/b5651145af463ce3901e61c17aca89f8.pdf>

KOŇAŘÍK, M. *Stárnutí populace a bezpečnostní rizika s ním spojená*. [online]. Lázne Bohdaneč: The Science for Population Protection, 2018 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z:

<http://www.population-protection.eu/prilohy/casopis/37/311.pdf>

MĚSTSKÁ POLICIE BRNO. *Senior akademie: Informace o projektu*. [online]. Brno: Akademie třetího věku v Brně, z.s., 2021 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z:

<https://www.mpb.cz/cs/prevence/senior-akademie/informace-o-projektu.html>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat?* [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2023 [cit. 2023-02-28].

Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Hospodaření systému důchodového pojištění*. [online].

Praha: Ministerstvo financí ČR, 2023 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z:

<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/hospodareni-systemu- duchodoveho-pojisten>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2010 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z:

<https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/narodni-strategie-financniho-vzdelavani-2010>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0: Změnou chování k převzetí odpovědnosti za svou finanční prosperitu*. [online]. Praha:

Ministerstvo financí ČR, 2019 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z:

<https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Starobní důchody*. [online]. Praha:

Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/web/cz/starobni-duchody>

MINISTERSTVO ŠKOSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Strategie celoživotního učení ČR*. [online]. PRAHA: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007 [cit. 2023-

02-28]. Dostupné <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *Executive Summary*. [online]. Château de la Muette: OECD, 2007 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z:

<https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/38465471.pdf>

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT.

Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy. [online]. Château de la Muette:

OECD, 2011 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf>

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *OECD*

International Network on Financial Education – OECD/INFE [online]. Château de la Muette:

OECD [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm>

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT.

Organizace pro hospodářskou spolupráci: Čím se zabývá? [online]. Château de la Muette:

OECD, 2007 [cit. 2023-02-28]. Dostupný z: <https://www.oecd.org/general/38406764.pdf>

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Listina základních práva svobod*. [online]. Praha: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 1992 [cit.

2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA ČZU. *Virtuální univerzita třetího věku (EX, ET, EE)* [online]. Provozně ekonomická fakulta ČZU, 2023 [cit. 2023-03-01]. Dostupný z:

<https://e-senior.czu.cz/course/index.php?categoryid=3>

ROMŽOVÁ, Miroslava. *Inkontinence moči ve stáří*. [online]. Hradec Králové: Urologie pro Praxi, 2010 [cit. 2022-10-10]. Dostupné z:

<https://www.solen.sk/storage/file/article/29871d6114ea95f26a1ee705efe68b59.pdf>

ŠIMKOVÁ, Martina a LANGHAMROVÁ, Jitka. *Kvalitativní faktory stárnutí populace*.

[online]. Praha: Demografie, 2017 [cit. 2022-08-20]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/46203820/Šimková-Langhamrová.pdf/46e19ac8-6330-4304-97a4-bf125824b96b?version=1.0>

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. *O U3V: Filozofie a poslání univerzit třetího věku (U3V)*. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2023 [cit. 2023-02-28].

Dostupný z: <https://u3v.upol.cz/o-u3v/>

VYHNÁLEK, Martin. *Změny kognice ve stáří: jak poznat, že stárneme normálně a jak*

stárnout úspěšně [online]. Praha: Neurologie pro praxi, 2021 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z:

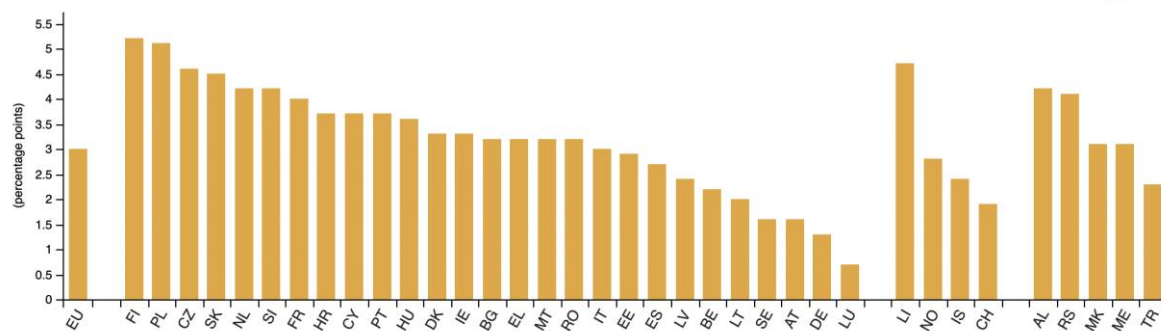
<https://www.solen.cz/pdfs/neu/2021/01/04.pdf>

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *WHOQOL: Measuring Quality of Life*. [online].
Ženeva: World Health Organization, 2022 [cit. 2022-08-18]. Dostupné z:
<https://www.who.int/tools/whoqol>

Seznam grafů

Graf č. 1 – Nárůst podílu obyvatel ve věku 65 let a více mezi lety 2012 a 2022

Increase in the share of the population aged 65 years or over between 2011 and 2021

EU, BE, DE, EE, FR, IT, LU, HU, CH, RS: Break in time series in various years between 2011 and 2021.

EU, FR, PL: Provisional

Source: Eurostat (online data code: demo_pjanind)

eurostat

Zdroj: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population structure and ageing](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing) 18.8.2022

Seznam tabulek

Tabulka č.1. – Věkové složení seniorské populace 65+ ve vybraných letech (stav I 31.12.)

Tab. 1.1 Věkové složení seniorské populace 65+ ve vybraných letech (stav k 31. 12.)

Věk (v letech)	2011	2015	2017	2019	2020
65–69	554 230	692 992	684 548	678 927	672 418
70–74	384 438	495 189	569 661	602 974	621 177
75–79	313 316	323 695	358 552	408 629	417 201
80–84	231 596	232 005	226 588	234 495	244 137
85–89	121 524	135 023	141 839	142 589	138 490
90+	31 865	53 508	58 995	64 016	64 899
Podíl 65+letých v populaci (%)	15,6	18,3	19,2	19,9	20,2

Zdroj: ČSÚ

Pozn.: Data za rok 2011 jsou k 1. 1.

Zdroj: <https://www.czso.cz/documents/10180/165397788/31003422.pdf/7e1fd9c7-e5fb-4155-9e88-882ba3cb1712?version=1.5> 18.8.2022

Tabulka č. 2 - Věková struktura obyvatelstva podle hlavních věkových skupin, 2012, 2021 a 2022

Population age structure by major age groups, 2011, 2020 and 2021
(% of the total population)

	0–14 years old			15–64 years old			65 years old or over		
	2011	2020	2021	2011	2020	2021	2011	2020	2021
EU (1)	15.4	15.1	15.1	66.9	64.3	64.1	17.8	20.6	20.8
Belgium (1)	17.0	16.9	16.7	65.9	64.1	64.0	17.1	19.1	19.3
Bulgaria	13.2	14.4	14.4	68.3	63.9	63.8	18.5	21.6	21.7
Czechia	14.5	16.0	16.1	69.9	64.1	63.8	15.6	19.9	20.2
Denmark	17.9	16.4	16.2	65.3	63.8	63.6	16.8	19.9	20.1
Germany (1)	13.6	13.7	13.8	65.8	64.6	64.2	20.7	21.8	22.0
Estonia (1)	15.3	16.5	16.4	67.1	63.6	63.2	17.4	20.0	20.3
Ireland	21.3	20.3	20.0	67.2	65.4	65.3	11.5	14.4	14.8
Greece	14.6	14.3	14.1	66.1	63.5	63.3	19.3	22.3	22.5
Spain	15.0	14.5	14.3	67.8	65.8	66.0	17.1	19.6	19.8
France (1)	18.6	17.9	17.7	64.7	61.7	61.6	16.7	20.4	20.7
Croatia	15.3	14.3	14.2	67.0	64.6	64.3	17.7	21.0	21.4
Italy (1)	14.1	13.0	12.9	65.5	63.9	63.6	20.5	23.2	23.5
Cyprus	16.8	16.0	16.0	70.5	67.6	67.5	12.7	16.3	16.4
Latvia	14.2	16.0	16.0	67.4	63.5	63.2	18.4	20.5	20.8
Lithuania	14.9	15.1	15.1	67.2	64.9	65.0	17.9	19.9	19.9
Luxembourg (1)	17.6	16.0	16.0	68.5	69.6	69.4	13.9	14.5	14.6
Hungary (1)	14.6	14.5	14.6	68.7	65.6	65.1	16.7	19.9	20.3
Malta	15.0	13.4	13.4	69.3	68.1	67.7	15.7	18.5	18.9
Netherlands	17.5	15.7	15.5	67.0	64.9	64.7	15.6	19.5	19.8
Austria	14.7	14.4	14.4	67.6	66.5	66.4	17.6	19.0	19.2
Poland	15.3	15.4	15.5	71.1	66.3	65.8	13.6	18.2	18.7
Portugal	15.1	13.6	13.4	66.2	64.3	64.1	18.7	22.1	22.4
Romania	15.8	15.7	15.8	68.0	65.3	64.9	16.1	18.9	19.3
Slovenia	14.2	15.1	15.1	69.3	64.7	64.3	16.5	20.2	20.7
Slovakia	15.4	15.8	15.9	72.0	67.6	67.0	12.6	16.6	17.1
Finland	16.5	15.8	15.6	66.0	62.0	61.7	17.5	22.3	22.7
Sweden	16.6	17.8	17.7	64.9	62.2	62.2	18.5	20.0	20.1
Iceland	20.9	18.7	18.7	66.8	66.9	66.6	12.3	14.4	14.7
Liechtenstein	16.0	14.7	14.6	70.1	67.1	66.8	13.9	18.3	18.6
Norway	18.7	17.3	17.1	66.2	65.1	65.0	15.1	17.5	17.9
Switzerland (1)	15.1	15.0	15.1	68.0	66.3	66.1	16.9	18.7	18.8
Montenegro	19.2	17.9	17.9	67.9	66.5	66.2	12.8	15.6	15.9
North Macedonia	17.5	16.2	16.1	70.8	69.3	69.1	11.7	14.5	14.8
Albania	21.6	19.8	19.5	67.4	66.5	66.2	11.0	14.8	15.2
Serbia (1)	14.4	14.3	14.3	68.4	64.7	64.5	17.2	21.0	21.3
Turkey	25.6	23.1	22.8	67.1	67.8	67.7	7.2	9.1	9.5

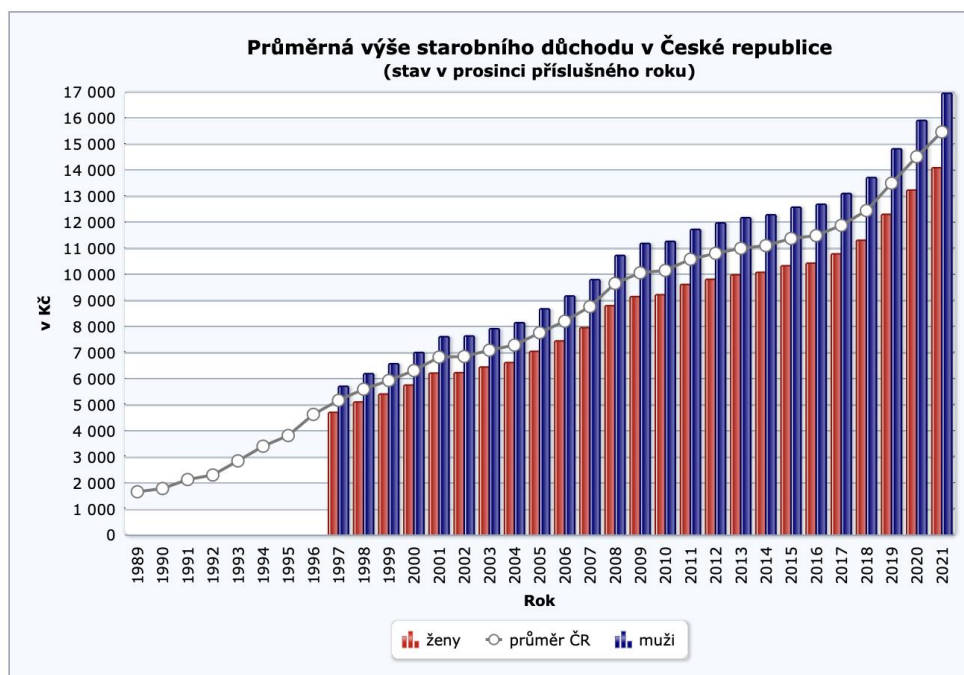
(1) Break in time series in various years between 2011 and 2021

Source: Eurostat (online data code: demo_pjanind)

eurostat

Zdroj: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing#The_share_of_elderly_people_continues_to_increase 18.8.2022

Tabulka č. 3 – Průměrná výše starobního důchodu v České republice (stav k prosinci příslušného roku)

Zdroj: <https://www.czso.cz/csu/czso/graf-prumerna-vyse-starobniho-duchodu-v-ceske-republice> 28.02.2023

Seznam příloh

Příloha č.1. – Dotazník finanční gramotnosti

Přílohy

Příloha č. 1 – Dotazník finanční gramotnosti

Dotazník – Finanční gramotnost seniorů

Dobrý den, právě držíte v rukou dotazník zkoumající výzkum finanční gramotnosti seniorů. Jmenuji se Dominik Novák, jsem studentem třetího ročníku bakalářského vysokoškolského studia oboru Ekonomicko-manažerská studia v Olomouci a následující dotazník je součástí praktické části mé bakalářské práce. Tímto anonymním dotazníkem pomůžete mému výzkumu, který se zabývá otázkou, zda mají senioři, kteří žili v socialismu menší/větší nebo stejnou úroveň finanční gramotnosti než senioři žijící dnes, tj. v kapitalismu. V dotazníku je 15 různých otázek týkajících se financí a ekonomiky. U každé otázky máte volbu výběru z pěti možností, Vaši finální odpověď prosím zakroužkujte.

Hlavním cílem mé bakalářské práce bude zanalyzovat a zhodnotit úroveň finanční gramotnosti dvou skupin seniorů na základě jejich věku, tedy seniorů, kteří strávili převážnou část produktivního věku v socialistické ekonomice a seniorů, kteří strávili převážnou část života naopak v ekonomice tržní. Na základě získaných dat z dotazníkového šetření provedu osobní odhad, jak se bude úroveň finanční gramotnosti seniorů vyvíjet nadále, zmíním také možnosti, kde a jak si úroveň finanční gramotnosti v případě zájmu zvýšit.

Vyplnění dotazníku Vám zabere maximálně pět minut.

Velmi Vám děkuji za Váš strávený čas, Dominik Novák.

Vaše pohlaví

- a) Muž
- b) Žena
- c) Jiné

Váš věk

_____ let

Vaše vzdělání

- a) Základní vzdělání
- b) Střední vzdělání s výučním listem
- c) Střední vzdělání s maturitní zkouškou
- d) Vyšší odborné vzdělání
- e) Vysokoškolské vzdělání

1. Ukazatel RPSN (*roční procentní sazba nákladů*) uvádí:

- a) Celkovou výši úroku úvěru
- b) Celkové náklady úvěru
- c) Délku splácení úvěru
- d) Celkové zadlužení klienta
- e) Celkovou výši měsíčních příjmů žadatele o úvěr

2. Ukazatel LTV (*loan-to-value*), který spravuje Česká národní banka stanovuje:

- a) Celkové náklady spotřebitelského úvěru pro spotřebitele, vyjádřené jako roční procentní podíl z celkové výše spotřebitelského úvěru
- b) Poměr výše celkového zadlužení žadatele o úvěr a výše jeho čistého ročního příjmu
- c) Kolik procent se navýší vypůjčená částka za specifickou dobu
- d) Procentní poměr mezi výší úvěru a hodnotou zastavené nemovitosti
- e) Procentní podíl celkové výše všech měsíčních splátek na čistém měsíčním příjmu žadatele o úvěr

3. Primární vklady (peníze v bankách, stavebních spořitelnách a družstevních záložnách) jsou v České republice ze zákona pojištěny do výše:

- a) Peníze v těchto finančních institucích nejsou pojištěny
- b) 90 % hodnoty pojištěných vkladů, nejvýše však 25 000 eur
- c) 90 % hodnoty pojištěných vkladů, nejvýše však 400 000 Kč
- d) 100 % hodnoty pojištěných vkladů, nejvýše však 25 000 eur
- e) 100 % hodnoty pojištěných vkladů, nejvýše však 100 000 eur

4. Za zvýšené míry inflace se:
- a) Zvyšuje kupní síla peněz
 - b) Snižuje cenová hladina
 - c) Zhodnocují úspory
 - d) Zvyšuje nezaměstnanost
 - e) Zvyšují úrokové sazby
5. Jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou?
- a) Při platbě s debetní kartou využíváme peníze banky, které si od ní půjčujeme
 - b) Kreditní karta se využívá pouze v USA a jihoamerických státech
 - c) Při platbě s debetní kartou využíváme svoje vlastní peníze
 - d) Za placení debetní kartou musím bance pravidelně platit úrok
 - e) Žádný rozdíl není, významy jsou totožné
6. Spočítejte výnos z investice. Představte si, že investujete částku 4500 Kč. Preferovali byste za dané období přednost výnosu 20 % z investované částky nebo výnosu 1000 Kč?
- a) 20 % z investované částky
 - b) 1000 Kč
 - c) Obě varianty jsou stejně výnosné
 - d) Nevím
 - e) Nelze posoudit
7. Na spořicí účet s garantovanou úrokovou sazbou 2 % ročně si uložíte 1000 Kč. Na daném účtu neprovedete žádné další platby ani výběry, nezohledňuje se daň ani poplatky. Jaký bude zůstatek na účtu na konci prvního roku po připsání úroku?
- a) 1000,20 Kč
 - b) 1002,00 Kč
 - c) 1020,00 Kč
 - d) 1200,00 Kč
 - e) 1220,00 Kč

8. Právo emitovat (vydávat) bankovky a mince má/mají v České republice:

- a) Výhradně centrální banka
- b) Výhradně obchodní banky
- c) Centrální banka spolu s bankami obchodními
- d) Výhradně banky, kterým to zákon povoluje
- e) Všechny finanční instituce, kterým to zákon nezakazuje

9. Nárok na výplatu státní podpory stavebního spoření má účastník, jestliže:

- a) Po dobu 2 let nebylo nakládáno s vkladem
- b) Po dobu 5 let nebylo nakládáno s vkladem
- c) Po dobu 6 let nebylo nakládáno s vkladem
- d) Po dobu 8 let nebylo nakládáno s vkladem
- e) Po dobu 10 let nebylo nakládáno s vkladem

10. Směnečný ručitel se ve směnečném právu nazývá:

- a) Trasant
- b) Akcept
- c) Remitent
- d) Avalista
- e) Trasát

11. Maximální státní podporu získá účastník doplňkového penzijního spoření při měsíčním vkladu alespoň:

- a) 300 Kč
- b) 500 Kč
- c) 750 Kč
- d) 1000 Kč
- e) 1500 Kč

12. Pod pojmem „konsolidace půjček“ se ve finančním světě rozumí:

- a) Rozdělení jedné půjčky na více částí
- b) Splacení všech půjček
- c) Převedení půjček na jinou osobu
- d) Nahrazení všech starých závazků jednou půjčkou
- e) Zveřejnění všech půjček ve veřejném registru

13. Nejhorším typem inflace, při kterém dochází k rozvratu peněžního systému a nárůstu cenové hladiny v řádech tisíců až milionů procent se nazývá:

- a) Mírná inflace
- b) Pádívá inflace
- c) Skoková inflace
- d) Hyperinflace
- e) Superinflace

14. Víte, co znamená pojem „jistina“?

- a) Typ půjčky, která má 0 % úrokovou sazbu
- b) Suma, kterou si klient půjčí a posléze ji splácí
- c) Úvěruschopnost– jak je klient schopný splácet svůj dluh
- d) Finanční odměna za půjčení peněz
- e) Částečná platba předem (zpravidla první zvýšenou splátkou kupní ceny) – např. u leasingu

15. Kolik korun celkem přeplatíte bance v situaci, kdy si vezmete úvěr ve výši 220 000 Kč, u kterého měsíční splátka činí 5500 Kč a berete si jej na dobu 5 let.

- a) 55 000 Kč
- b) 75 000 Kč
- c) 100 000 Kč
- d) 110 000 Kč
- e) 150 000 Kč